



JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Teresa Brinck

Kvinnomisshandel

- ur ett kriminologiskt perspektiv

Examensarbete
20 poäng

Helén Örnemark Hansen

Straffrätt

HT 2001

Innehåll

SAMMANFATTNING	1
FÖRKORTNINGAR	4
1 INLEDNING	5
1.1 Syfte och problemställningar	5
1.2 Metod och material	5
1.3 Disposition och avgränsningar	6
2 STATISTIK	8
3 VÅLDSPROCESSEN OCH EFFEKTEN AV DEN	11
3.1 Härskartekniker	11
3.2 Misshandelns spår	12
3.2.1 Psykiska skador	13
3.2.2 Fysiska skador	13
3.3 Det straffrättsliga perspektivet	15
4 VILKA KVINNOR UTSÄTTS FÖR MISSHANDEL?	17
4.1 Kvinnor med invandrarbakgrund	17
4.2 Äldre kvinnor och kvinnor med funktionshinder	19
4.3 Kvinnor med missbruksproblem	19
4.4 Ekonomiskt och socialt svaga kvinnor	19
5 KVINNANS PSYKOLOGISKA REAKTION PÅ MISSHANDELN	21
6 VARFÖR STANNAR KVINNAN KVAR I RELATIONEN?	24
6.1 Normaliseringsprocessen	24
6.2 Teorin om inlärld hjälplöshet	25
6.3 Ömsesidigt beroende	25
6.4 Teorin om våldets cykliska förlopp	26
6.4.1 Uppladdningsfasen	26

6.4.2	Urladdningsfasen	27
6.4.3	Avspänningsfasen	27
7	MÄNNEN BAKOM KVINNOMISSHANDELN	30
7.1	Det individuella perspektivet	30
7.1.1	Det sociala arvets våld	31
7.1.2	Kulturkollisionsvåldet	32
7.1.3	Separationsvåldet	32
7.1.4	Traditionellt mansvåld	33
7.2	Familjeperspektivet	33
7.2.1	Våldet som en social process	34
7.3	Det samhälleliga perspektivet	36
7.3.1	Feministiska förklaringsmodeller	38
7.3.2	“Det historiska perspektivet”	40
7.3.3	Kvinnomisshandel ur ett könskulturellt perspektiv- ett processperspektiv	42
7.4	Det ekologiska perspektivet	43
8	OMGIVNINGENS BEMÖTANDE	47
9	VARFÖR ANMÄLER INTE KVINNAN MISSHANDELN?	52
10	HUR SKALL VI KOMMA TILL RÄTTA MED KVINNOMISSHANDELN?	56
10.1	Lagstiftning	56
10.1.1	Grov Kvinnofridskränkning	57
10.2	Mansjourer	61
10.3	Informationsspridning/ attitydförändring	61
10.4	Samverkan mellan myndigheter	62
10.5	Skyddsåtgärder	64
10.6	Anpassade åtgärder	67
11	INTERVJUER	69
11.1	Polisens familjevårdsenhet i Malmö	69
11.1.1	Sammanfattning av intervjun	70
11.2	Kriscentrum i Malmö	71
11.2.1	Sammanfattning av intervjun	71
12	AVSLUTANDE KOMMENTAR OCH SLUTSATS	74
	LITTERATURFÖRTECKNING	77

Sammanfattning

Kvinnomisshandel är våld som utövas av en man mot en kvinna, som han lever eller har levt i nära relation med. Kvinnomisshandel kan till sin karaktär vara både fysisk, sexuell och psykisk. Den upprepas vanligen och tenderar att öka inom relationen.

Våldsprcessen följer ofta ett fast mönster. Dessa män misshandlar som regel inte sina kvinnor i början av relationen. Då är de vanligtvis mycket uppvaktande, charmerande och omtänksamma. Allteftersom mannen och kvinnan blir mer bundna till varandra tenderar mannens kontrollbehov över henne att öka. Olika metoder i form av isolering, begränsat livsutrymme, hot och tvång av olika slag gör att mannen får en överordnad ställning i förhållande till kvinnan, som anpassar sig efter mannens vilja och blir underordnad honom. Den första våldsattacken kommer ofta som en chock för kvinnan.

Alla kvinnor kan bli offer för kvinnomisshandel. Särskilt utsatta är dock kvinnor som av olika anledningar lever mer isolerat än andra kvinnor och som därför saknar ett socialt nätverk. I riskzonen befinner sig bl a. invandrarkvinnor, kvinnor med missbruksproblem, äldre kvinnor, kvinnor med handikapp samt ekonomiskt och socialt utsatta kvinnor. Många frågar sig varför kvinnan stannar kvar i en relation där mannen misshandlar henne. Det är väl ”bara” att ta sina saker och gå. Fullt så enkelt är det emellertid inte. Kvinnor som under lång tid levt i ett förhållande där de utsatts för dagligt våld, hot och tvång blir starkt psykiskt påverkade. Mannen har successivt brutit ner kvinnans självkänsla. Till slut ser hon antingen våldet som något normalt eller så har hon tappat all förmåga att försöka ta sig ur relationen och förändra sin situation. Hon orkar inte kämpa längre och vet kanske inte vart hon skall vända sig för att söka stöd och hjälp. Mannens växling mellan våld och värme gör att han periodvis kan vara mycket ömsint och kärleksfull, vilket naturligtvis försvårar kvinnans beslut. Mannen och kvinnan lever i en ond cirkel med ett ömsesidigt beroende, som medför att det blir svårt både för kvinnan och mannen att bryta mönstret och ta sig ur relationen.

Vilka är då männen bakom misshandeln och varför utövar de våld mot kvinnan de lever med? Svaren på dessa frågor är många och har av olika forskare försökt besvaras med hjälp av individualpsykologiska, socialpsykologiska och feministiska förklaringsmodeller. För männen råder samma förhållande som för kvinnorna d v s misshandlande män finns inom alla sociala grupper i samhället, men vissa grupper är representerade i större utsträckning än andra. Så är t ex fallet med invandrare, missbrukare, män som själv utsatts för våld i barndomen samt män med ekonomiska och sociala problem.

Hur skall man då på bästa sätt vidta åtgärder för att komma till rätta med detta problem och minska dess utbredning? Av stor betydelse är omgivningens bemötande av dessa kvinnor. Inom ett flertal yrkesgrupper, däribland sjukvården, socialtjänsten, polisen och rättsväsendet i övrigt kommer man dagligen i kontakt med kvinnor som utsatts för våld. Har dessa personer inte tillräckligt med kunskap om den bakomliggande processen kring kvinnomisshandeln kan det i värsta fall leda till att kvinnan blir bemött på ett felaktigt sätt. Hon blir missförstådd och får känslan av att hennes problem inte tas på allvar. Detta i sin tur leder till att hon tappar förtroendet för dessa instanser och de hjälpinsatser som de har att erbjuda. Denna generella okunskap avseende kvinnomisshandel kan vara en av förklaringarna till varför mörkertalet är så stort.

Sammanfattningsvis är alltså informationsspridning och ökad kunskap om kvinnomisshandelns bakomliggande mekanismer av stor vikt när det gäller att bekämpa och förebygga våld mot kvinnor. Önskade företeelser kan och brukar i många fall även bekämpas med hjälp av lagstiftning. I dessa fall går samhället in och markerar att ett visst beteende anses klandervärt och allmänt oacceptabelt. En sådan markering har gjorts när man genom kvinnofridsreformen instiftade det nya brottet grov kvinnofridskränkning. Åtgärder måste också vidtas i syfte att få ett mer jämställt samhälle där olika fördomar avseende män och kvinnor försvinner och ersätts med kunskap.

Efter att ha läst och arbetat teoretiskt med kvinnomisshandel och dess orsaker under en längre period, ville jag slutligen se hur problemet hanterades rent praktiskt av de personer som arbetar med våld mot kvinnor. Jag besökte därför den nyinrättade familjevårdsenheten i Malmö som arbetar med våld mot kvinnor och barn. Jag har även varit på kriscentrum i Malmö, dit kvinnor och barn kan vända sig för att få hjälp. Jag fick intrycket av att båda dessa relativt nystartade projekt från samhällets sida i kampen mot kvinnovåldet enbart bemötts positivt. Antalet anmälningar har ökat och fler och fler kvinnor känner att de har stöd ifrån samhället och att det finns hjälp att få. Av de intervjuer jag gjorde förstod jag att mycket av det arbete som läggs ner på kvinnomisshandeln koncentreras till barnen. Både de barn som jämte mamman utsatts för våld, men också de barn som bevittnat våld mellan föräldrarna.

Syftet med mitt arbete var att förstå varför våld mot kvinnor förekommer. Jag förstod dock att man inte fördjupade sig i denna fråga vid samtalen med de våldsdrabbade kvinnorna. Man fokuserar mest framåt på hur kvinnan skall bli fri från våldet, vilket i och för sig är det viktigaste. Men jag tycker ändå att det är konstigt att man inte har mer kunskap om olika teorier och förklaringsmodeller till varför våld förekommer. För mig ter det sig naturligt att man pratar igenom det som hänt samt varför det kan ha hänt. Detta betyder inte på något sätt att man lägger skulden på kvinnan eller att man försvarar mannens handlande, men jag tycker att det borde vara ett viktigt inslag i bearbetningsprocessen. Man kan inte bara lägga locket på och blunda för det som hänt, utan man måste gå till botten med problemet och

analysera det för att slutligen kunna komma över det. Vidare tror jag att ökad kunskap och insikt om kvinnomisshandel hindrar dessa kvinnor från att gå in i en ny liknande relation. De har lärt sig att känna igen och bli uppmärksamma på varningssignalerna.

Förkortningar

BrB	Brottsbalken
BRÅ	Brottsförebyggande rådet
NJA	Nytt juridiskt arkiv
PHS	Polishögskolan
PolisL	Polislagen
RPU	Rättspsykiatrisk undersökning

1 Inledning

Våld mot kvinnor förekommer och har förekommit i alla tider över hela världen. Detta våld begränsas inte av faktorer såsom ras, hudfärg, etnisk tillhörighet, religion, kulturell bakgrund etc., utan det kan drabba vem som helst. Kvinnomisshandel är i grunden ett brott mot alla människors lika värde och speglar den ojämlikhet som förekommer mellan män och kvinnor ute i vårt samhälle.

FN:s definition av våld mot kvinnor lyder: ”Varje form av könsrelaterat våld som resulterar i, eller kan resultera i fysisk, sexuell eller psykisk skada eller lidande för kvinnor, inklusive hot om sådana handlingar, tvång eller godtyckliga frihetsberövanden, vare sig det sker i det offentliga eller i det privata livet”.¹

Det är först på senare tid, som problemet kvinnomisshandel har börjat tas på allvar. Förr var denna form av våld dold och ouppmärksam. Man ansåg att våld inom äktenskapet var en privat angelägenhet. Nu har man dock börjat inse att kvinnomisshandel är ett problem som berör hela samhället och att alla därför måste ta sitt ansvar och göra allt för att minska dess utbredning. Dock är det fortfarande så att misshandeln till stor del sker i det fördolda, eftersom skammen och skuld känslorna över att bli slagen hindrar många från att göra en anmälan. Detta gör att mörkertalet är högt och att problemet i många fall uppmärksammas först på ett stadium när ett ingripande är för sent.

1.1 Syfte och problemställningar

Syftet med mitt ämnesval är att försöka förstå varför våld mot kvinnor förekommer. För att få svar på denna fråga skall jag se närmare på vem som misshandlar och vem som blir offer för misshandeln. Finns det vissa personer som befinner sig i riskzonen för att bli potentiella offer respektive gärningsmän? Om så är fallet, vilka förklaringar finns till att just dessa personer är särskilt utsatta? Genom att finna svaren på dessa frågor hoppas jag att man på ett effektivare sätt kan få bukt med problemet och minska dess utbredning, eftersom man då vet var resurserna skall sättas in.

1.2 Metod och material

Jag vill genom att tillämpa en sociologisk och kriminologisk metod få svar på den stora frågan, varför kvinnomisshandel förekommer. Jag har valt att se på denna frågeställning utifrån ett kriminologiskt perspektiv, men genom

¹ 1993 antog FN:s generalförsamling en deklaration om avskaffandet av våld mot kvinnor, där denna definition slogs fast.

hela uppsatsen förekommer även sociologiska och psykologiska teorier och infallsvinklar, då dessa olika områden ligger nära varandra. Materialet kommer att bestå av både juridisk, rättsociologisk och kriminologisk litteratur. En del avsnitt är av ren deskriptiv karaktär och syftar till att beskriva, belysa och öka förståelsen för hela den process som ligger bakom kvinnomisshandeln. Andra avsnitt behandlar komplicerade frågeställningar där det inte finns något rätt eller fel svar, utan endast spekulationer. I dessa avsnitt har jag först presenterat olika forskningsresultat och därefter har jag gett min syn på saken, vilket medfört att analysen förts löpande genom hela uppsatsen för att sedan sammanfattas i en avslutande kommentar i uppsatsens sista kapitel.

Jag har även tagit hjälp av och kontaktat personer som stöter på kvinnomisshandeln i sitt arbetsliv, samt personer som arbetar med att lokalisera problemets orsaker, dess utbredning samt möjliga åtgärder i syfte att förebygga problemets uppkomst. Jag har varit i kontakt med sociologen Magnus Lundberg, vid Lunds Universitet, som nyligen givit ut en bok om polisens förhållande till kvinnomisshandeln. Jag har också besökt familjevårdsenheten i Malmö där jag varit i kontakt med och intervjuat Eva Wilhelmsson och Arne Harryson, för att få en bild av hur de arbetar. Jag har även besökt kriscentrum i Malmö dit utsatta kvinnor och barn kan vända sig för att få stöd och hjälp.

1.3 Disposition och avgränsningar

Viktimologi eller läran om brottsoffer och deras reaktioner har uppmärksamats först på senare tid inom den sociologiska forskningen och inom kriminalpolitiken. Som en underrubrik till detta ämnesområde faller våld mot kvinnor och här inunder faller kvinnomisshandeln som jag valt att studera närmre. Då detta är ett mycket omfattande ämne har jag valt att se på kvinnomisshandeln ur ett kriminologiskt perspektiv, och tar därför pga. utrymmesskäl inte upp själva utrednings- och lagföringsbiten. Det straffrättsliga perspektivet dvs. frågan om kvinnomisshandeln regleras på ett tillfredsställande sätt i våra lagar har jag inte gått djupare in på, eftersom detta redan har behandlats i ett flertal examensarbeten. Jag har dock valt att i korthet redogöra för det nya fridskränkingsbrottet, eftersom det är *en* åtgärd i kampen mot kvinnovåldet. Jag har även försökt ge förslag på ytterligare åtgärder från samhällets sida i syfte att minska kvinnomisshandelns utbredning. Viktigt för framtiden är också att diskussionen kring kvinnomisshandeln fortsätter. Det finns mängder med intressanta frågeställningar som är lämpliga för kommande uppsatsskrivare att ta tag i, t ex vilka kvinnor som finns representerade bakom det stora mörkertalet? Om våldet mot kvinnor utgör en kontrollerad handling från gärningsmannens sida eller om han inte är medveten om de konsekvenser hans handlingar får? Vilka ytterligare åtgärder man kan vidta från samhällets sida i syfte att minska kvinnomisshandelns utbredning? Samt om det krävs

fler åtgärder på lagstiftnings- respektive handläggningsnivå eller om det var tillräckligt med införandet av det nya kvinnofridsbrottet?

Uppsatsen har jag disponerat enligt följande. I uppsatsens första kapitel följer en inledning till ämnet kvinnomisshandel. Här presenterar jag uppsatsens syfte samt hur jag valt att disponera ämnet. Kapitel två presenterar en del statistiskt material rörande kvinnomisshandel. Syftet med detta är att man skall få en bild av problemets utbredning. I kapitel tre beskrivs själva våldsprcessen samt de konsekvenser våldet kan få. Kapitel fyra, fem och sex fokuserar på kvinnan. Vilka kvinnor är det som utsätts för misshandel? Vilka psykiska konsekvenser får misshandeln för kvinnan och varför stannar hon kvar i relationen? I kapitel sju som är det centrala kapitlet, presenteras männen bakom misshandeln med hjälp av de olika förklaringsmodeller som finns till varför våld förekommer. Omgivningens bemötande av misshandlade kvinnor är av stor betydelse när det gäller att klara upp dessa fall, vilket framkommer av kapitel åtta. Kapitel nio tar upp möjliga orsaker till varför kvinnan inte anmäler misshandeln. Viktigast av allt är hur vi skall komma till rätta med kvinnomisshandeln. Möjliga åtgärder presenteras i kapitel tio. Uppsatsen avslutas med en sammanfattande kommentar av de slutsatser jag kommit fram till.

2 Statistik

Psykisk, fysisk och sexuell misshandel eller hot om misshandel är de vanligaste formerna av kvinnomisshandel. Det är vetskapen och hotet om misshandel som gör att förövaren kan ta kontroll över kvinnans liv och livssituation.² Inom statistiken för kvinnomisshandel finns den största dolda brottsligheten dvs. den brottslighet som aldrig kommer till polisens kännedom. Det våld som kvinnor utsätts för ser annorlunda ut än det våld som riktas mot män. Karaktäristiskt för kvinnovåldet är att det som regel sker inomhus och att kvinnan är bekant med gärningsmannen. Våldet mot kvinnor är med andra ord av mer ”privat” karaktär än våldet mot män.

I Sverige anmäls Ca: 20 000 fall av misshandel varje år men mörkertalet är mycket stort, då många kvinnor varken vågar eller har teknisk förmåga att bryta sig ur relationen och anmäla dessa män. Omkring 16 kvinnor mördas årligen i Sverige som en följd av den så utbredda kvinnomisshandeln och i nästan samtliga fall ca 80%, är gärningsmannen en make eller sambo till kvinnan.³

I Sverige är majoriteten av de våldsbrott som polisanmäls misshandelsbrott. År 2000 anmäldes 58 800 stycken. 35 % av dessa avsåg kvinnomisshandel, 54 % misshandel mot män och 11 % barnmisshandel. Av de anmälda misshandelsbrotten skedde 47 % utomhus och 53 % inomhus. När det gäller misshandel mot män var gärningsmannen oftast okänd för offret, i 67 % av fallen, medan det motsatta gällde för kvinnor, där kvinnan i 78 % av fallen var bekant med gärningsmannen. Misshandel mot man utomhus av obekant gärningsman brukar benämnas gatuvåld. Misshandel mot kvinna inomhus av bekant gärningsman kallas familjevåld. År 2000 avsåg 25 % av anmälningarna gatuvåld och 22 % familjevåld.⁴

År 2000 polisanmäldes 1 147 fall av grov kvinnofridskränkning. Polisen hanterade 428 fall varav 310 ledde till åtal. 70 personer dömdes till fängelse och 3 personer till skyddstillsyn för grov kvinnofridskränkning. När det gäller kvinnomisshandel polisanmäldes år 2000, 20 517 fall. Polisen hanterade 9 345 fall varav 4 825 ledde till åtal.

I Malmö polisanmäldes år 2000, 862 misshandelsfall mot kvinnor, vilket innebär att i snitt 2-3 kvinnor om dagen blir misshandlade av sina män. Dock rör det sig egentligen om betydligt fler offer, eftersom det endast är omkring 20 % av fallen som leder till en anmälan. Under år 2000 hade man i Malmö 46 fall av grov kvinnofridskränkning, 18 fall av grov misshandel inomhus där gärningsmannen var bekant, 6 fall av grov misshandel

² Widding-Hedin 1997 s. 7 f.

³ BRÅ-rapport 2000:11 s. 5 ff.

⁴ Statistik hämtad från BRÅ.

utomhus, även där var gärningsmannen bekant för offret. Man fick in 110 fall av misshandel utomhus med bekant förövare och 457 fall av misshandel inomhus.⁵

I stämningsansökan har åklagaren åberopat i genomsnitt fyra olika gärningar som grund för åtalet angående grov kvinnofridskränkning. Cirka hälften av gärningarna har skett under en period av fyra till sex månader. I majoriteten av fallen är gärningarna preciserade till tid och rum. I hälften av fallen erkände mannen helt eller delvis en eller flera åtalspunkter i åtalet. Bevisen består oftast av både målsägandes berättelse, rättsintyg och fotografier, vilket visar på att bevisningen är ganska stark. Den vanligaste påföljden för grov kvinnofridskränkning är fängelse, som dömts ut i 80 % av fallen under en genomsnittlig tid på 14 månader. 11 % av männen dömdes till skyddstillsyn i kombination med någon behandling. I en fjärdedel av fallen har männen tvingats genomgå en rättspsykiatrisk undersökning eller någon annan medicinsk undersökning i syfte att utreda den psykiska hälsan. Av dessa dömdes en tredjedel till RPU. 70% av de män som dömts för grov kvinnofridskränkning hade tidigare dömts för våldsbrott. I en tredjedel av fallen gällde det brott mot samma kvinna som den nu aktuella.⁶

Enligt BRÅ-rapporten 2000:11 är den yngste som dömts för grov kvinnofridskränkning 20 år och den äldste 63 år. Den genomsnittliga åldern ligger på 36,5 år. I de flesta fallen är mannen och kvinnan gifta eller sambos och endast i 16 % av fallen hade de en tidigare relation. De handlingar som mannen gjort sig skyldig till skiljer sig något beroende på vilken relation paret haft. I de fall paret har separerat gör mannen sig vanligtvis skyldig till hemfridsbrott, olovligt intrång, olaga hot och ofredande, eftersom han har svårt att lämna kvinnan ifred. I 38 % av fallen har paret gemensamma barn. Förhållandets längd varierar mellan 1-20 år, men genomsnittet är fem år.

Majoriteten av de dömda männen hade alkohol och andra missbruksproblem.

Kvinnor som lever med män som är alkoholister löper fem gånger större risk att utsättas för våld jämfört med de kvinnor som inte lever med en missbrukare. Nästan hälften av de misshandlande männen var som regel berusade då våldet ägde rum. Berusade män tenderar också att använda grövre våld än nyktra män. Dessa män skadade i större utsträckning kvinnan så pass svårt att hon tvingades söka läkarvård.

En fjärdedel av de som dömts är utländska medborgare. Detta innebär att majoriteten av de som dömts är svenska medborgare, men utländska medborgare är överrepresenterade i förhållande till deras andel av befolkningen.⁷

⁵ Statistiska uppgifter från polisen i Malmö.

⁶ Statistiska uppgifter från BRÅ.

⁷ BRÅ-rapport 2000:11 s. 33.

Viktigt att komma ihåg när man jämför våld mot män och kvinnor är att de flesta misshandelsbrott mot män begås utomhus av en okänd man, vilket resulterar i att dessa brott tas på ett större allvar än misshandel mot kvinnor. Detta medför också att våldet mot män i långt större utsträckning än våldet mot kvinnor leder till en anmälan och till ett slutligt straff. Våldet mot kvinnor utövas ofta av en bekant, vilket gör att det inte tas på lika stort allvar som våldet riktat mot män och leder oftast inte till en anmälan eller till ett rättsligt ingripande. Eftersom det endast är ca 20% av våldet mot kvinnor som kommer till polisens kännedom måste siffrorna som visar våldet mot kvinnor ökas med 80% för att det på ett rättvist sätt skall kunna jämföras med våldet mot män.

Siffrorna över anmälda brott visar också på att det är många fler anmälningar avseende misshandel än avseende grov kvinnofridskränkning. Detta torde bero på det nya brottets tillämpningssvårighet vad gäller antal gärningar som krävs för åtal samt den tidsperiod under vilken gärningarna skall ha inträffat. Man kan även notera att det är relativt få brott som leder till åtal i förhållande till hur många som anmäls. Detta kan enligt min mening bero på att alltför många kvinnor inte vågar stå fast vid sin anmälan, utan tar ofta av olika anledningar som vi skall se i kommande kapitel, tillbaka sin anmälan när den första chocken har lagt sig. I de fall det inte finns klara bevis står ofta ord mot ord, vilket gör det svårt att väcka åtal.

Bakgrunden till de statistiska uppgifterna kommer att förklaras i uppsatsens olika avsnitt t ex. varför mannen och kvinnan i de flesta fall är gifta eller sambos, varför invandrare är överrepresenterade samt varför mörkertalet är så stort etc.

Positivt är dock att jag genom mina intervjuer dragit slutsatsen att misshandeln inte verkar ha ökat. Dock har antalet anmälningar ökat markant, vilket naturligtvis är mycket glädjande. Orsaken till detta tror jag beror på att människor, både de som blivit misshandlade och den stora allmänheten har blivit mer medvetna om att våld mot kvinnor faktiskt är ett mycket vanligt problem som inte enbart drabbar en viss sorts människor. Denna medvetenhet har också gjort människor mer uppmärksamma på sin omgivning, så att de i bästa fall vågar ingripa om de misstänker att någon de känner utsatts för våld. Vidare har debatten i media och tidningar spridit information om att det faktiskt finns hjälp att få samt var denna hjälp finns att tillgå.

3 Våldsprocessen och effekten av den

Mannen brukar inte visa tecken på våld i början av relationen, utan det inträffar enligt statistiken som regel inom de fem första åren av förhållandet. Brytpunkten brukar vara när paret gifter sig eller flyttar ihop, dvs. då kvinnan på något sätt är bunden till mannen.⁸ Dessa män är till en början mycket uppvaktande. Kvinnan blir överöst med blommor, presenter och andra överraskningar. Mannen är mån om att hämta och lämna henne på arbetet samt efter fritidsaktiviteter osv. och han vill gärna tillbringa all tid tillsammans med henne. Dessa män vill ofta på ett mycket tidigt stadium etablera en fast relation genom att gifta sig eller flytta ihop med kvinnan

3.1 Härskartekniker

När relationen blivit stabil kommer mannens verkliga sidor fram. Successivt gör mannen så att kvinnan blir alltmer isolerad. Hon får inte längre träffa släkt och vänner, inte heller syssla med några aktiviteter. Helst skulle hon sluta arbeta och istället stanna hemma hos mannen. Kvinnan hamnar till slut i en situation där hon tvingas välja mellan mannen och sitt tidigare liv, som ett bevis på sin kärlek till honom.⁹ Mannen visar upp egenskaper som oförmåga att känna ånger och brist på skuld känslor och han saknar intresse för de följder hans handlingar får för andra människor. Han ser sig själv som överlägsen och med rätt att leva efter sina egna regler. Makt och kontroll över andra människor är mycket viktigt för honom och han har svårt att acceptera att andra har åsikter som skiljer sig från hans egna. Dessa män har en överdriven syn på sitt eget värde och sin egen betydelse. De är ofta optimister, eftersom de ser till att de mesta går deras väg. Dessa män kan även vara mycket arroganta, svartsjuka, charmerande, dominanta, pressande, påstridiga, drivande, förnedrande, inställsamma, falska, karismatiska, martyrisk, kontrollerande, labila, temperamentsfulla, manipulativa och rastlösa i sitt sätt gentemot kvinnan.

Män, både de som misshandlar och andra ute i samhället använder olika metoder för att få kontroll och makt över kvinnorna och hålla dem underordnade mannen. Detta syns både i äktenskapet, på arbetsplatser, i föreningar och inom politiken. De män som misshandlar sina kvinnor utnyttjar olika former av sk. härskartekniker t ex. **isolering** som tidigare nämnts. Mannen "härskar" över kvinnan eftersom han bestämmer vem hon får träffa, vad hon får göra och vem hon får tala med. **Skrämsel** är ytterligare ett sätt för mannen att visa sin makt. Genom olika gester och handlingar som att slå sönder saker, hota med olika tillhyggen och vapen gör

⁸ Ekselius 1982 s. 23 ff.

⁹ Eliasson 2000 s. 172 ff.

han kvinnan rädd och osäker. Även förstörelse av ägodelar eller våld mot husdjur är en form av misshandel. Mannen ger sig på saker som han vet att kvinnan tycker om och värdesätter i form av kläder, fotografier, böcker etc. Detta beteende används som en form av underförstått meddelande till offret.¹⁰ Mannens **växling mellan våld och värme** leder också till att han får kontroll över kvinnan. Detta har bekräftats genom att man dragit paralleller till tortyr av krigsfångar, där man konstaterat att effekten av tortyr förstärks när smärta och omsorg växlar.¹¹ Offret känner tillgivenhet och uppskattning när tortyren uteblir eller när de får behovet av mat och dryck tillgodosett. Våldets verkningar förstärks när våld, värme och omsorg växlar.

Har mannen och kvinnan gemensamma **barn** händer det att mannen drar nytta av detta och använder dem emot kvinnan i syfte att genomdriva vissa saker eller genom att få kvinnan att känna sig skyldig gentemot barnen. Genom **osynliggörande** av kvinnan och genom att **undanhålla** henne viktig **information** kan han också få henne att känna sig maktlös och underordnad mannen. Genom att **hota** kvinnan och **tvinga** henne att göra olika saker visar mannen att han är överordnad kvinnan. Hot om att ta livet av sig själv, att skada kvinnan eller att anmäla henne för polis eller socialtjänst är ofta verkningsfulla metoder från mannens sida.

3.2 Misshandelns spår

De kvinnor som blir misshandlade utsätts som regel både för psykiskt och fysiskt våld. Många gånger kan det vara lättare att hantera fysisk smärta, än den psykiska nedbrytning av individen som uppstår då man ständigt får höra hur värdelös man är genom elaka och förtryckande glåpor. En sak har de båda formerna av våld gemensamt, de används båda i syfte att dominera, kontrollera och bryta ner kvinnan och våldet är mannens maktmedel för att nå dit. Dessa former av misshandel kan i sin tur leda till depressioner, ångestattacker, psykiska problem, sömnsvårigheter, missfall, självmord, självmordsförsök samt medicinska och andra problem.¹²

Kvinnomisshandel består huvudsakligen av fyra komponenter, fysiskt våld, sexuellt våld, psykisk nedbrytning och ekonomisk dominans.¹³ Fysisk misshandel är den allvarligaste formen av misshandel. Den inkluderar sparkar, slag, bett, kvävning/strykning, att bli dragen i håret, att bli kastad ner på golvet eller i väggen eller att bli misshandlad med olika former av vapen. Vid sexuellt våld använder mannen sex som en metod för att förödmjuka, skada och dominera kvinnan. Dessa två former av våld är de som lättast kan upptäckas av allmänheten och som leder till flest rättsingripanden. Psykisk misshandel kan vara både traumatisk och livslång,

¹⁰ Widding-Hedin 1997 s. 9.

¹¹ Lundgren 1989 s.122.

¹² Widding-Hedin 1997 s. 17.

¹³ Lundström 1990 s. 26 ff.

men är mycket svår att upptäcka för utomstående. Detta är misshandel i verbal form som systematiskt bryter ner en människas självkänsla. Ekonomisk dominans är ett sätt för mannen att kontrollera sin partner genom att ha fullständig kontroll över familjens och hushållets ekonomi. Han kan

t o m. förbjuda kvinnan att förvärvsarbeta och gör på så sätt henne mer beroende av mannen. Vanligast är att mannen först försöker få kontroll över kvinnan genom att krossa hennes självförtroende och bryta ner henne psykiskt. Denna form av misshandel brukar efter ett tag gå över i den fysiska misshandeln. Därefter använder mannen sig av båda dessa metoder i syfte att dominera kvinnan.

3.2.1 Psykiska skador

Det psykiska våldet är naturligtvis svårare både att känna igen och upptäcka för en utomstående och även för offret själv. Det händer i alla relationer att man säger dumma saker som man inte menar, men var går gränsen?

Det psykiska våldet riktar sig främst mot typiskt kvinnliga områden som t ex. skötseln av hemmet, matlagningen, barnens skötsel, utseende, kläder etc. Mannen kan också kritisera och kommentera kvinnans arbete, släkt, vänner, kvinnans uppträdande, åsikter mm. Mannen angriper i stort sett hela kvinnan och allt hon gör. Han strävar efter att nå total underkastelse. Gränserna för vad kvinnan får och inte får göra, tycka etc. flyttas hela tiden fram och i takt med det inskränks kvinnans frihet.¹⁴ Mannen och kvinnan utvecklar med tiden ett eget kommunikationsmönster, där kvinnan snabbt lär sig att tolka mannens blickar, kroppsspråk och varningssignaler. Dessa ”gester” behöver inte vara synliga eller uppfattas som hotfulla av omgivningen, men kvinna vet vad de betyder och att de är ett slags förspel på en kommande våldsattack. Våldet blir som regel allt grövre och mer frekvent förekommande ju längre tiden går. Detta beror delvis på att mannen och kvinnan tappat perspektivet på hur ett normalt förhållande ser ut. De tror ofta att våld eller sk. ”tillrättavisningar” från mannens sida är något som förekommer i alla relationer.

3.2.2 Fysiska skador

Det är ofta relativt enkelt att se om en kvinna varit utsatt för misshandel, eller om hon fått skadorna på annat sätt eftersom skadorna efter en misshandel är mycket likartade från fall till fall. Skador uppkommer ofta på huvudet, i ansiktet, på överkroppen eller magen, vilket resulterar i blåmärken, svullnader, huvudskrapningar och krosskador. Dessa skador uppkommer då kvinnan t ex. kastas mot en möbel eller en vägg eller då hennes huvud dunkas mot golvet. Kala fläckar och sår i skalpen efter

¹⁴ Eliasson 2000 s. 166.

hårtestar som slitits av är också vanligt.¹⁵ I syfte att på ett senare stadium ha möjlighet att rekonstruera vad som har hänt, är det av stor vikt att förekomsten av skador noggrant skrivs ned och dokumenteras. Skadornas läge och placering på kroppen kan, som regel säga mer om uppkomstsättet, än skadorna i sig. Avvärjningsskador på kvinnans underarmar kan uppkomma i ett läge där hon försöker värja sig mot slag och skydda sitt ansikte genom att hålla upp armarna. Blåmärken är ofta mycket ospecifika till utseendet och deras uppkomstsätt kan därför vara svårt att bedöma. Undantag är små grupper av rundade blåmärken som förekommer på in och utsidan av kvinnans över- och underarmar. Dessa har vanligtvis uppkommit genom ett hårt grepp efter mannens fingrar, om han försökt hålla fast kvinnan. Strypmärken efter fingrar, naglar, snören eller liknande kan man i många fall hitta på kvinnans hals. Snören ger vanligtvis en cirkulärt löpande hudblödning eller skrapskador. Den vanligaste formen av våld är knytnävsslag, stryptag, sparkar och knuffar. Vidare kan tillhyggen och vapen i form av knivar, käppar och lättare möbler användas.¹⁶

Våldet tenderar att fortsätta så länge mannen vet att han inte kommer att drabbas av några sociala eller juridiska konsekvenser till följd av sitt beteende. Mannen kommer med argument som gör det försvarbart att bruka våld och överskrida gränsen för vad som är tillåtet. Han skyller på omständigheterna, att han saknat valmöjligheter eller att han handlat i nödvärn. Mannen vill gärna framhäva att det var någon annans fel, att det inte var han som tog första steget. Risken för att våldet skall upprepas står i relation till hur starkt våldets konsekvenser drabbar mannen själv. Om han inte behöver stå till svars för sina handlingar eller ta några av dess konsekvenser finns risk för att han gör om det.¹⁷ Våldet upprepas tills det inträffar något som gör det omöjligt för mannen att fortsätta och det är först då, som möjligheten till förändring uppkommer. Man kan också fråga sig varför dessa män inte ger sig på andra utomstående kvinnor t ex. i snabbköpet eller på arbetet. Detta beror på att risken för att bli upptäckt och behöva stå till svars för sina handlingar är betydligt större i dessa fall eftersom han inte vet hur dessa personer kommer att reagera.¹⁸ När det gäller angreppen mot sin egen fru eller sambo vet han att hon vanligtvis lägger skulden på sig själv, försvarar mannen eller är mån om att bevara deras hemlighet, men det är inte säkert att en utomstående kvinna hade reagerat på detta vis.

Trots att de män som misshandlar ofta får igenom sin vilja och allt tycks gå deras väg, så upplever de ofta en ökad isolering och de känner sig ensamma. Många har ångest, känner skuld och skam, förvirring, rädsla samt förlust av självkänsla.¹⁹ Det kan också uppfattas som mycket underligt att mannen inte lämnar kvinnan när han ständigt poängterar hur värdelös och oduglig

¹⁵ Eliasson 2000 s. 164 f.

¹⁶ Eliasson 2000 s. 164 f.

¹⁷ Eliasson Per 2000 s. 31.f.

¹⁸ Eliasson Per 2000 s. 44.

¹⁹ Ekselius 1982 s. 23 f.

hon är. Men hans kontroll och dominans över henne har fått så stora proportioner i hans liv att han blir oförmögen att släppa henne.

Män har ofta två olika förklaringar till sitt beteende, bortförklaringar eller ursäkter. Antingen drar de sig undan och låtsas som om ingenting har hänt eller så förnekar de helt att de varit våldsamma och skyller t ex. på alkohol eller stress. En del rättfärdigar våldet genom att skylla på kvinnans beteende. Kvinnan har provocerat mannen till att bruka våld. Hans handlande skulle därmed, enligt honom själv vara en fullt naturlig reaktion på detta. Mannen själv ser sig ofta inte som en misshandlare. Han ”bara” tillrättavisar kvinnan, vilket han anser sig ha rätt till. En del män visar sig djupt ångerfulla och tigger och ber om förlåtelse och lovar att det aldrig skall upprepas igen. Tyvärr, så låter många kvinnor sig luras av detta. Mannens nu positiva och ångerfulla sidor framstår i kontrast till de annars mörka, aggressiva och hotfulla som mer attraktiva och betydelsefulla än i andra ”normala” förhållanden.

3.3 Det straffrättsliga perspektivet

Om vi ska se på våldsprocessen ur ett straffrättsligt perspektiv, är den stora frågan huruvida samhället med den svenska straffrätten håller tillräckligt mått för att klara av detta alltför omfattande problem, som våldet mot kvinnor faktiskt är. Vad har man från samhällets sida gjort för att komma till rätta med kvinnomisshandeln och vad kan man göra ytterligare för att förhindra att våldsprocessen och dess effekter blir ett vanligt och vardagligt inslag inom vissa familjer?

Enligt svensk rätt krävs för straffansvar dels att gärningen är rättsstridig och dels att gärningsmannen haft kontroll över handlingen fram till brottets fullbordande dvs. att han haft möjlighet att förhindra följden. För att begränsa det straffrättsliga ansvaret krävs även gärningsculpa dvs. det krävs att gärningsmannen tagit ett otillåtet risktagande samt att detta risktagande är relevant för följden.²⁰

Det har diskuterats mycket huruvida de män som misshandlar sina kvinnor har kontroll i gärningsögonblicket. En del forskare menar att männen tappar besinningen och slår urskiljningslöst utan någon kontroll och utan att vara medvetna om hur allvarlig följden blir. Efteråt hävdar de bestämt att det inte var meningen och att det berodde på alkohol etc. De forskare som talar för den individualpsykologiska förklaringsmodellen dvs. att misshandeln i grunden beror på att händelser från barndomen väcks till liv etc. menar att mannen då han påminns om svek och andra händelser från barndomen återgår i denna roll. Han blir åter fyra år och tänker och handlar som en fyraåring. Detta synsätt talar för att mannen, då våldsprocessen inträder inte

²⁰ Jareborg 1994 s. 20 ff.

har kontroll över händelseförloppet. Han blir ett litet barn som inte kan göras ansvarig för sina handlingar.

Andra forskningsrön, främst från feministiskt håll menar dock att dessa män är fullt medvetna om vad de gör och att de har kontroll över sina handlingar. Detta bekräftas genom att kvinnovåldet oftast sker i hemmet och inte på platser där det finns risk för upptäckt. Vidare utövar dessa män som regel enbart våld mot sin egen fru eller sambo och inte mot vilken kvinna som helst. Detta talar också för att mannen vet exakt när, var och på vem han skall ta ut sina aggressioner, sin osäkerhet och sin maktlöshet. Slutligen visar kvinnans skador på att mannen vanligtvis inte riktar slagen mot synliga kroppsdelar t ex. i ansiktet, där risken för upptäckt ökar. Även detta faktum stödjer uppfattningen att mannen utför en kontrollerad handling som han haft möjlighet att avsluta om han velat.

Personligen tror jag att mannen utför en kontrollerad handling i den bemärkelsen att han kan styra tid, plats och offer för våldet. Däremot tror jag inte att strängare straff skulle avskräcka mannen från att ta till våld i dessa situationer, då jag inte tror att mannen tänker på konsekvenserna av sitt handlande i själva våldsögonblicket. Han har inte kontroll över den följd hans våldsanvändande får i form av psykiska och fysiska skador. Våldet är bara ett sätt för mannen att dämpa sin egen ångest. Jag tror inte att han i själva våldsögonblicket tänker på och förstår hur illa han gör kvinnan. Detta förstår han först efteråt, då han försöker ursäkta sitt handlande på olika sätt. Ur denna aspekt har mannen inte kontroll över sitt handlande. Misshandeln är en konsekvens av mannens personliga problem och kvinnan får bli syndabocken för det. Lösningen är inte strängare straff, utan mannen måste få hjälp att reda ut varför han agerar som han gör. Under denna tid dvs. tills mannen kommit till insikt om sina problem och sitt hjälpbehov, skall han enligt min mening leva skild från kvinnan. Då kan fängelse i kombination med samtal och terapi vara en möjlig åtgärd, men det är inte straffet i sig som är det viktiga. Straffet skall enbart vara *en* metod att nå målet dvs. att mannen skall upphöra med våldet. Viktigast av åtgärderna är dock att reda ut det bakomliggande problemet till varför han beter sig som han gör.

4 Vilka kvinnor utsätts för misshandel?

Det har gjorts mängder av undersökningar i syfte att kartlägga huruvida våld mot kvinnor är vanligare inom vissa samhällsgrupper än inom andra. Viktigt att komma ihåg är dock att det inte finns någon stereotyp bild av vem som kan bli offer för kvinnomisshandel. Orsaken bör inte sökas hos offrets personlighet eller uppträdande eftersom alla kan drabbas oavsett ras, ålder, social tillhörighet, utbildning, personlighet eller uppfostran. Om man tittar på mannens tidigare relationer brukar man kunna se ett mönster, där mannen även misshandlat kvinnor i tidigare relationer, vilket i sin tur tyder på att det är hos mannen och inte hos kvinnan som vi skall söka efter orsaken till våldet.

Även om alla kvinnor kan bli offer för misshandel, finns det vissa grupper i samhället som är mer utsatta än andra. Att just dessa personer befinner sig i riskzonen för att bli utsatta för våld kan bero på att de ofta saknar sociala nätverk eller pga. att de lever mer isolerat än andra människor. Detta gör det naturligtvis svårare för omgivningen att ingripa. Som tidigare nämnts är mörkertalet vad gäller kvinnomisshandel mycket stort, vilket medför att de statistiska uppgifter över vilka kvinnor som vanligtvis drabbas inte är helt exakta och rättvisande. Riskbedömningar är *en* åtgärd i kampen mot kvinnovåldet. Uppgifterna kan bidra till att öka medvetenheten och uppmärksamheten hos omgivningen när det gäller våld mot kvinnor. Det blir också lättare att vidta åtgärder för att bekämpa våldet, när man vet var man skall koncentrera insatserna. Inom forskningen har man även utvecklat olika förklaringsmodeller till varför våld förekommer och till varför vissa personer befinner sig i riskzonen för att bli utsatta för våld. Frågan om vilken metod som är bäst, riskbedömningar eller förklaringsmodeller samt syftet med de olika metoderna kommer att besvaras i uppsatsens avslutande kapitel.

4.1 Kvinnor med invandrarbakgrund

Det finns tre olika grupper av invandrade kvinnor. De som gift sig med en svensk man som de träffat i hemlandet eller via en kontaktförmedling. Sen finns det kvinnor som fram till vuxen ålder bott i hemlandet och sedan gift sig med en man från samma land, men som är bosatt i Sverige. Slutligen finns det kvinnor som gift sig med en man från hemlandet och som tillsammans med honom kommit till Sverige som flyktingar.²¹ Anledningen till att misshandel är vanligare bland invandrare beror på att dessa kvinnor befinner sig i en mycket utsatt situation. De kommer till Sverige, ett helt nytt och främmande land. De kan inte språket. Många män tillåter inte att

²¹ Bergmark 1995 s. 122.

kvinnan lär sig svenska, eftersom han då riskerar att förlora kontrollen över henne. Släkt och vänner finns ofta kvar i hemlandet och kvinnan har därför ingen att vända sig till för att söka stöd och hjälp. Kvinnan känner inte till det nya landet. Hon vet inte vad hon har för rättigheter eller vart hon skall vända sig och även om hon visste det, skulle hon antagligen inte våga berätta det för någon utomstående eftersom hon då skulle riskera att dra skam över hela familjen och släkten. Att återvända till hemlandet som skild och misshandlad är ett tecken på ett misslyckat äktenskap. Enligt en del kulturer t ex. de muslimska, är äktenskapet ett livsprojekt som inte avslutas förrän döden upplöser det. I dessa länder är det ingen, varken familjen eller en ny man, som vill ha en frånskild kvinna.

Många familjer vistas illegalt i Sverige, vilket medför att kvinnan med största säkerhet återförvisas till sitt hemland om hon ber om hjälp, eftersom myndigheterna då skulle upptäcka att hon inte har uppehållstillstånd här i landet. Endast i mycket speciella fall tar man hänsyn till att kvinnan misshandlats när man skall pröva frågan om uppehållstillstånd. Detta gör att kvinnan tvingas stanna kvar hos mannen och stå ut med våldet. Många kvinnor kommer till Sverige som familjeanknytningsfall, vilket innebär att de söker uppehållstillstånd för att flytta ihop med en svensk man eller en utländsk man som redan bor här. I dessa fall med sk. snabba anknytningar har man upprättat ett särskilt system med uppskjuten invandrarprövning. Detta innebär att sökanden beviljas permanent uppehållstillstånd först efter två års seriöst och varaktigt förhållande. Upphör förhållandet dessförinnan, skall kvinnan som regel utvisas ur landet. Prövningen huruvida parterna fortfarande har ett förhållande sker var sjätte månad.²² Detta förfarande är inte lagreglerat, utan det har blivit en utvecklad praxis i syfte att förhindra att äktenskap eller samboförhållande ingås enbart i syfte att få uppehållstillstånd här i landet.

Det förekommer även att svenska män ”importerar” kvinnor genom postorder eller genom olika förmedlingsfirmor. De gifter sig i Sverige och måste även de hålla ihop i minst två år för att kvinnan skall få uppehållstillstånd. Under denna tid har mannen fullständig kontroll och makt över kvinnan. Hon är helt utlämnad till mannen, som i sin tur anser sig ha full rätt att göra vad han vill med henne eftersom det är han som tagit hit henne. Kvinnan är införstådd med att om hon lämnar mannen tvingas hon tillbaka till sitt hemland. Där tvingas hon kanske leva med fattigdom och prostitution. Av två onda ting väljer hon ofta att stå ut med misshandeln och mannen drar nytta av kvinnans utlämnade situation. Inom en del kulturer och religioner är det även förbjudet för kvinnan att lämna mannen, vilket medför att hon inte har någon valmöjlighet.

²² SOU 1995:60 s. 350.

4.2 Äldre kvinnor och kvinnor med funktionshinder

Många äldre kvinnor och kvinnor med funktionshinder befinner sig också i riskgrupperna. Övergrepp inom denna grupp är vanliga beroende på att de är svåra att upptäcka för utomstående. Dessa kvinnor lever ofta ett mycket isolerat liv i hemmet, utan kontakt med andra människor.²³ Detta gör det mycket svårt för samhället att beivra dessa brott. Dessa kvinnor är särskilt utsatta då de har svårt att tillvarata sina rättigheter samt att själv föra sin talan pga. sitt handikapp eller pga. ålderdom. De befinner sig helt i händerna på förövaren och är ofta beroende av honom för att klara av sin livssituation. Detta beroende utnyttjar förövaren som vet att upptäcktsrisken är liten.

4.3 Kvinnor med missbruksproblem

Enligt statistiken kommer många av de kvinnor som anmäler att de utsatts för misshandel ifrån missbruksmiljöer. Detta kan dock till viss del bero på att den sociala och offentliga insynen i dessa familjer är större än i andra, eftersom många är beroende av socialbidrag och andra stödåtgärder ifrån samhället. Dessa kvinnor är många gånger vana vid att ha kontakt med polisen och bryr sig inte om vad grannar och allmänheten tycker och tänker. De försöker inte dölja misshandeln i samma utsträckning som kvinnor med en annan social bakgrund. Risken för allvarliga skador är också större när alkohol är med i bilden, eftersom kvinnans och mannens kontroll av situationen försämras när alkohol och andra droger är med i bilden.

4.4 Ekonomiskt och socialt svaga kvinnor

Även kvinnor som lever i samhällets undre sociala skikt befinner sig i riskzonen. Dessa kvinnor är ofta beroende av mannen för att klara sin försörjning och har därför svårt att bryta sig loss och klara sig på egen hand. Man kan även se att misshandel av kvinnor är mer vanligt förekommande i mansdominerade relationer och mindre vanligt i mer jämlika förhållanden.²⁴

Det finns en del fördomar i stil med att det endast är lågutbildade, arbetslösa människor på samhällets botten som drabbas av våld. Detta är dock inte helt i överensstämmelse med verkligheten. Dock är det många gånger så att dessa offer uppmärksammas i högre grad än andra, eftersom människor med en högre ställning i samhället inte går ut med sitt problem och berättar att de blir misshandlade. De vill inte förstöra den ”perfekta” utsidan och döljer därför problemet för omvärlden och gör det till en privat angelägenhet. Många gånger leder en god social status till att det blir svårare

²³ Handlingsprogram för insatser vid våld mot kvinnor i Malmö 1999 s. 19.

²⁴ Eliasson 2000 s. 142 f.

för kvinnan att ta sig ur misshandeln, eftersom hon har svårt att bli trodd samt att hon har mer att förlora vid ett uppbrott dvs. fallet blir längre än för en kvinna som redan befinner sig på samhällets botten.²⁵ Men i vissa fall kan dessa kvinnor ha det lättare att lämna en man som misshandlar henne, då hon ofta har ett större socialt nätverk och ett större stöd från släkt och vänner.

²⁵ Framkom vid intervju med utredare på familjevårdsenheten i Malmö.

5 Kvinnans psykologiska reaktion på misshandeln

För att på bästa sätt kunna hjälpa de kvinnor som varit utsatta för misshandel, är det viktigt att man förstår hur brottsoffer kan reagera. Att utsättas för brott upplevs för de flesta människor som en mycket traumatisk händelse. I arbetet med att i någon mån försöka komma över det hemska som har hänt och återgå till vardagen genomgår offret olika faser. Direkt efter våldsbrottet går offret in i **chockfasen**. Under denna fas befinner sig kvinnan i ett mycket upprivet tillstånd och saknar därför många gånger förmågan att handla rationellt. Individens är istället koncentrerad på att försöka hantera alla de känslor som brottet givit upphov till. Efter en tid, som kan variera från en timme upp till ett dygn beroende på individen, kommer kvinnan in i en ny fas, **reaktionsfasen**. I denna fas minskar förvirringen och istället träder smärtan över det som hänt fram. Offret visar känslor av hat, ångest och sorg över det inträffade.²⁶ Både under chockfasen och under reaktionsfasen är det mycket svårt för omgivningen att få kontakt med kvinnan. Hon är under dessa faser inte mottaglig för yttre hjälpinsatser i någon större omfattning.

För att överhuvudtaget klara av att leva det liv, som kvinnor i en misshandelsrelation gör, så utvecklar de ofta olika överlevnadsstrategier. Olika försvarsmekanismer träder in och gör våldet accepterat.²⁷ En vanlig sådan är bortträngning av vissa känslor som är förknippade med den traumatiska händelsen, i syfte att undvika det omedelbara obehaget. En del kvinnor som själv växt upp i en familj där våld förekommit, ser våldet som något normalt. Många kvinnor försvarar sig också genom att rationalisera våldet. Mannen är inte ansvarig för sina handlingar därför att han är sjuk, stressad eller har psykiska problem. Kvinnan kan även ta på sig skulden själv. Hon anser att våldet är rättvist eftersom hon är inkapabel, provokativ eller allmänt misslyckad.

Det kriminella övergreppet innebär ofta att tilliten till omgivningen försvinner samtidigt som kontrollen över livet förlorats. Undersökningar har visat att människor har ett starkt behov av att sätta in oväntade negativa händelser i ett orsakssammanhang. Detta i kombination med behovet av att kunna förutse och kontrollera utformningen av den egna framtiden leder ofta till att brottsoffer skuldbelägger sig själva för det inträffade. Genom att skuldbelägga sig själv istället för förövaren som är okontrollerbar, återfår offret kontrollen över sitt liv. Dessa försvarsmekanismer använder kvinnan, enligt psykologen Ronnie Janoff-Bulman, i syfte att undvika ett tillstånd av inre kaos. Detta tillstånd kan uppkomma när vi drabbas av katastrofer t ex. då en kvinna tvingas leva i en relation där dagligt våld förekommer. Att

²⁶ Diesen 1995 s. 37.

²⁷ Lundström 1990 s. 33 ff.

tolka olyckor och katastrofer som en följd av våra egna handlingar gör att vi kan behålla kontrollen över våra liv och känslan av att kunna påverka vår livssituation. Om kvinnan själv tar på sig skulden till misshandeln och ser det som en följd av något hon gjort t ex. provocerat mannen, finns det en möjlighet för henne att ändra på sitt beteende i framtiden, så att misshandeln inte upprepas.²⁸ Janoff menar att när kvinnan tar på sig skulden är det ett sätt att hålla ångesten över sårbarheten och över att ha blivit sviken av en närstående borta.

Reaktionsfasen kan vara upp till en och en halv månad och övergår därefter i **bearbetningsfasen**. Bearbetning av den traumatiska händelsen som offret utsatts för är en mycket viktig process. Om offret inte lyckas bearbeta händelsen på ett effektivt sätt kan reaktionen leda till en posttraumatisk stressstörning. Offret försöker nu bearbeta de känslor och upplevelser som orsakats till följd av våldsbrottet. Kvinnan försöker sätta händelsen i ett sammanhang och analyserar det som har hänt i syfte att försöka förstå varför just hon drabbades.²⁹

Vilka konsekvenser brottet får för den enskilde individen beror på en mängd olika faktorer. En sådan faktor är brottets grovhet dvs. i vilken utsträckning offret utsatts för hot, tvång eller fysiskt våld. Likaså spelar individuella faktorer en avgörande roll t ex. offrets kön, ålder och tidigare erfarenheter av brott. Även offrets sociala nätverk och förekomsten av stöd från familj, vänner och arbetskamrater är viktigt.³⁰ Relationen mellan offret och gärningsmannen kan ha betydelse för hur stort trauma offret upplever. Angrepp av någon som offret känner och litar på ger vanligtvis upphov till allvarigare psykiska konsekvenser, än angrepp av en främling.

Ett vanligt sätt för människan att reagera på traumatiska upplevelser är genom förnekelse. Många kvinnor lurar sig själv och tror att om man tystar ner det som hänt och inte pratar om det, glöms det bort och försvinner från vårt medvetande. Detta medför dock bara att bearbetningsprocessen och återhämtningen förlängs. För att kunna minnas behöver kvinnan hjälp och stöd från omgivningen i form av en lyssnare och samtalspartner. Ett sätt att bearbeta det inträffade kan ske genom att man återberättar det man upplevt för någon annan. På så sätt kan man öka förståelsen för vad som hänt. Kvinnan befinner sig i ett tillstånd av motstridighet. Å ena sidan vill hon skydda sig själv genom att bara glömma misshandeln och å andra sidan vill hon minnas händelsen för att få hjälp med att i någon mån komma över den och återgå till ett normalt liv. Under processens gång kan kvinnan skifta mellan dessa olika positioner och det är något som omgivningen måste känna till.

²⁸ Diesen 1995 s. 322 ff.

²⁹ Diesen 1995 s. 37 ff.

³⁰ Christianson 1996 s. 323.

Under processen befinner sig kvinnan i olika positioner. Genom att lyssna på kvinnan kan hjälparen komma fram till på vilket stadium kvinnan befinner sig t ex. i glömska, ihågkomst eller där hon skuldbelägger sig själv. När kvinnan väl börjat tala kan det vara svårt för hjälparen att veta hur aktiv han skall vara, men det viktigaste är att lyssna. Kvinnan har tagit ett stort steg och en stor risk då hon börjat tala och anförtro sitt problem åt någon utomstående. Genom att anförtro sig åt någon annan befinner kvinnan sig på nytt i ett underläge med risk för att bli sviken, skadad eller missförstådd. Det gäller då att bygga upp ett förtroende, så att man inte pressar kvinnan. Offret måste få berätta i sin egen takt. Det går inte att påskynda processen och man skall därför undvika överdrivna hjälpinsatser. Hjälparen skall hela tiden finnas som ett stöd för kvinnan. Hjälparen skall på ett varsamt sätt försöka få henne att se händelsen ur ett annat perspektiv, eftersom hon ofta försvarar mannen eller anklagar sig själv. Detta måste dock ske med stor försiktighet, så att man inte skrämmer eller kör över kvinnan genom att själv bli upprörd över hennes syn på saken. Viktigt är också att omgivningen tar problemet på allvar och inte bagatelliserar det inträffade.³¹

En del kvinnor vill inte alls ta kontakt och prata med någon. De reagerar istället genom att dra sig undan andra människor och isolerar sig för att slippa prata om det inträffade. I andra fall är situationen den omvända. Omgivningen drar sig undan offret eftersom de inte vet hur de skall bete sig. Viktigast av allt är dock att man kommer ihåg att varje människa har olika behov och olika metoder att hantera en krissituation. Reaktionen på ett brott måste förstås med utgångspunkt i offrets totala livssituation.

Om hela krisperioden fortlöper rätt, skall individen så småningom komma in i en **nyorienteringsfas**, där hon efter en tid återgår till vardagen och det normala livet igen.³² Offret har nu fått händelsen under kontroll och kan hantera sina känslor och reaktioner över det som hon varit utsatt för. Alla individer har dock olika förmåga och förutsättningar att ta sig ur en kris beroende på individens livssituation.

³¹ Lundberg 1998 s. 76 ff.

³² Diesen 1995 s. 38.

6 Varför stannar kvinnan kvar i relationen?

Enligt statistiska undersökningar är det under separationsfasen, som kvinnan löper störst risk att bli allvarligt skadad eller dödad av mannen. Mannen anser att om kvinnan inte vill leva med honom, så skall hon inte leva med någon annan man heller. Kvinnans utsatta och omänskliga situation upphör inte i det ögonblick hon lyckats lämna mannen. Efter separationen tvingas de flesta kvinnor att leva med förföljelse, skräck och ett begränsat livsutrymme, ständigt beredda att fly undan mannen. Många kvinnor tvingas pga. att mannen förföljer dem, att leva som flyktingar i sitt eget land. Dessa faktorer medför naturligtvis att kvinnan tänker sig för både en och två gånger innan hon vågar ta det stora steget att lämna mannen.

När man skall försöka besvara frågan varför kvinnan inte bryter sig ur relationen, måste man ta hänsyn till varje kvinnas individuella livssituation. På så sätt kan man ge varje kvinna den hjälp och det stöd som just hon anser sig behöva för att våga lämna mannen. För att bekämpa kvinnovåldet måste åtgärderna och samhällets insatser bli effektivare. Samma lösning kanske inte fungerar lika tillfredsställande i alla situationer. Förutom varje kvinnas individuella orsak till att hon stannar kvar hos mannen, finns det en del teorier som kan stämma in på alla dessa kvinnor oavsett om de är invandrare, missbrukare eller kommer från samhällets övre skikt. Dessa teorier bygger på den psykologiska förändring som sker med en människa som utsatts för trauman och andra händelser som starkt påverkar hennes liv. Dessa förklaringsmodeller tar hänsyn till den psykiska förändring som sker med en individ, som ständigt lever med rädsla och ångest över att utsättas för våld och hot om våld.

6.1 Normaliseringsprocessen

Kvinnans oförmåga att ta sig ur misshandelsrelationen kan förklaras med att kvinnan efter att gång på gång ha varit utsatt för våld genomgår en form av personlighetsförändring. Hon blir passiv och saknar motivation att förändra sin situation och bryta sig loss. Hennes självkänsla sjunker och ångesten tar över. Hon blir hjälplös, beroende och självanklagande. Gradvis bryts kvinnan ner och till slut uppfattar hon våldet som något normalt. Eva Lundgren professor i ämnet våld mot kvinnor kallar detta för normaliserings- processen.³³ Denna process är en följd av upprepat våld i förening med isolering samt växling mellan våld och värme. Under processens gång flyttar kvinnan successivt sina gränser för vad som kan accepteras i ett förhållande.

³³ Hydén 1995 s. 40 f.

Dessa kvinnor har under lång tid levt i skräck och med en ständig rädsla för vad som skall hända härnäst. Våldet har setts som ett normalt inslag i vardagen. Dessa kvinnor har i takt med att de tryckts ner av mannen förlorat all självkänsla. De har blivit hjärntvättade av mannen och tappat all tro på sin egen förmåga. Mannens vilja och tankar har successivt brutit ner kvinnans självkänsla. Hans kontroll har tagit över och till slut vet inte kvinnan vad som är hennes egen vilja och personlighet och vad som är inlärt dvs. mannens vilja.³⁴ Att i detta tillstånd ta det stora steget och bryta sig ur relationen kan då ses som en övermäktig uppgift. Efter ett tag accepterar kvinnan våldet. Hennes verklighetsuppfattning försvinner och hon ser inga orsaker till våldet. Det bara finns där. Mannens ständiga förtryck och klagan leder till slut till att kvinnan tror på det mannen säger. Hon tror att det är hon, som är orsak till misshandeln och att hon får skylla sig själv. Ingen annan skulle stå ut med henne och hon skall därför vara tacksam att mannen vill ha henne. Kvinnan internaliserar och accepterar till slut mannens förklaringar till varför han slår henne. Hon ser till slut sig själv med mannens ögon och är beredd att anpassa sig så att hon lever upp till hans förväntningar. När processen fortlöpt så långt kan kvinnan inte själv ta sig ur förhållandet, eftersom hon inte själv är medveten om sitt hjälpbehov. När misshandeln kommit till detta stadium, behövs hjälp utifrån.

6.2 Teorin om inlärd hjälplöshet

Leonore Walker, amerikansk feminist och psykolog har en teori som bygger på den sk. inlärd hjälplösheten.³⁵ Hon menar att kvinnan genomgår psykiska förändringar till följd av våldet, som gör att hon till slut blir passiv, apatisk och slutar kämpa. Efter att gång på gång ha blivit utsatt för dagligt våld tappar hon till slut tron på sin egen förmåga att förändra sin situation. Kvinnan blir hjälplös. Hon inser att något är fel, men vet inte hur hon skall förändra sin situation för att det skall bli bättre. Till slut ger hon upp och försöker inte längre att ta sig ur relationen. Denna reaktion går även att finna hos vissa sjukhuspatienter. Ger de upp hoppet och intalar sig själv att de inte kommer att bli friska, kan de dö av en sjukdom som egentligen inte varit dödlig pga. att de slutat kämpa och tappat tron på förbättring. Kvinnan hamnar till slut i ett tillstånd av psykisk kris som resulterar i en bestående känsla av maktlöshet. Eva Lundgren går i sin teori ett steg längre än Walker och hävdar att situationen till slut uppfattas som normal. Kvinnan inser till slut inte att något är fel, utan tror att allt bara är som vanligt. Kvinnan har då kommit till ett tillstånd av total underkastelse i förhållande till mannen.

6.3 Ömsesidigt beroende

Ytterligare en orsak till varför kvinnan stannar kvar hos mannen är att hon många gånger tror och hoppas att våldet skall upphöra. Hur ofattbart det än

³⁴ Lundgren 1989 s.131 f.

³⁵ Ekselius 1982 s. 85 f.

kan låta, så älskar kvinnan många gånger fortfarande mannen. Efter varje misshandelstillfälle är mannen ofta djupt ångerfull och lovar att det aldrig skall upprepas. Mannen visar mycket ömma och kärleksfulla sidor och kvinnan, som inte är van vid detta blir smickrad och går i fällan. Detta beteendet blir till en ond cirkel som är svår att ta sig ur.

Både mannen och kvinnan lever ofta ett isolerat liv, utan kontakt med släkt och vänner. De är därför beroende av varandra och båda är rädda för att bli övergivna. De har båda dåligt självförtroende, vilket gör att de inte vågar bryta sig loss, utan de klamrar sig istället fast vid varandra.³⁶ Mannen utövar pga. sitt dåliga självförtroende våld mot kvinnan och som en följd av mannens beteende får även kvinnan dåligt självförtroende, vilket medför att båda är helt övertygade om att den andre parten går under om en av dem försvinner och att de inte klarar av att leva utan varandra.

6.4 Teorin om våldets cykliska förlopp

För att lättare förstå kvinnans handlande och orsaken till att hon många gånger stannar kvar i förhållandet alldeles för länge, beskriver Leonore Walker våldsförloppet utifrån det sk. kvinnomisshandelssyndromet. Våldet bildar en våldscykel, som består av en process i tre faser.³⁷

6.4.1 Uppladdningsfasen

Cykeln inleds med uppladdningsfasen, under vilken spänningen i förhållandet långsamt byggs upp. Båda anstränger sig för att inte röra vid det som kan utlösa en våldsattack. Kvinnan gör allt för att mannen inte skall bli arg och provocerad. Hon försöker gå mannen till mötes i alla lägen, vara omtänksam, vänlig och uppmuntrande. Hon undviker att visa minsta missnöje eller bli arg och hon lyder minsta vink från mannen. Under denna fas kan det förekomma enstaka gräl, konflikter och misshandel, men kvinnan låter mannen förstå att om han slagit henne, så var hon förtjänt av det. Kvinnan tar själv på sig ansvaret för att undvika misshandeln, om hon inte lyckas är det hennes eget fel. För att kunna hantera denna situation förnekar kvinnan att hon är arg på mannen. Hon förnekar också sin egen rädsla. Hon rationaliserar det som händer och hittar möjliga förklaringar. Om mannen kastat mat på golvet var det t ex. för att den var dåligt lagad och inte för att mannen betar sig illa. Detta är ett psykologiskt försvar för att kontrollera sina egna känslor och bagatellisera det som hänt. Till slut går det inte att hålla tillbaka längre. Den yttersta gränsen är nådd och minsta händelse kan vara den utlösande faktorn till nästa fas.

³⁶ Ekselius 1982 s. 91 ff.

³⁷ Hydén 1995 s. 39 ff.

6.4.2 Urladdningsfasen

Under urladdningsfasen sker själva misshandeln och våldsattacken får sitt utlopp i det fysiska och psykiska våldet. All den spänning som byggts upp under den förra fasen frigörs nu på ett våldsamt och okontrollerat sätt. Våld kan ha förekommit även under fas ett, men då var det kontrollerat och mannen hade förmåga att välja om och hur han ville slå. Nu slår han däremot urskiljningslöst. Misshandelsfasen är en total explosion i våld. Denna fas är kortare än fas ett och tre, som kan vara i flera år. Urladdningsfasen kan vara från ett par timmar upp till ett par dygn, i enstaka fall.

6.4.3 Avspänningsfasen

Cykeln avslutas med avspänningsfasen, då mannen vanligtvis uppträder mycket ömsint och ångerfullt. Detta är den kärleksfulla fasen, då mannen för första gången på mycket länge får kvinnan att känna sig älskad och hon får nytt hopp om att mannen skall ändra sig.³⁸ På detta sätt kan processen fortlöpa i evigheter, utan att någon bryter sig ur relationen.

Jag tänker nu återknyta till de fyra riskgrupperna, invandrare, missbrukare, äldre/handikappade, socialt och ekonomiskt svaga kvinnor. Med hjälp av egna tankar och spekulationer ska jag se på vad dessa kvinnor kan tänkas ha för olika anledningar och förklaringar till varför de lever kvar i en relation där de misshandlas. Om vi ser till **invandrarkvinnan**, så är det som regel svårare för henne att lämna relationen, i jämförelse med en svensk kvinna. Dessa kvinnor befinner sig i ett främmande land och har ingenstans att ta vägen, då de saknar ett socialt nätverk. Avsaknaden av ett nätverk har de gemensamt med många av kvinnorna i de andra riskgrupperna och det är bl a. det som är orsaken till att de befinner sig i en särskilt utsatt position, eftersom en misshandlad kvinna oftast inte kan ta sig ur situationen på egen hand. Den främsta orsaken till att invandrarkvinnor stannar kvar i misshandelsrelationen beror på att de vill få uppehållstillstånd här i Sverige. För detta krävs som tidigare nämnts att de lever tillsammans med mannen under minst två år. De tvingas därför att bita ihop och stå ut med våldet. Invandrarkvinnor är som regel de mest utsatta, då de kan sägas befinna sig i två riskgrupper. Dessa kvinnor kan även sägas tillhöra gruppen socialt och ekonomiskt svaga kvinnor, eftersom de oftast är helt beroende av sina män. Under hela sitt liv har de haft rollen som hemmafru och barnaföderska och det är de enda sysslor de känner till. De kan inte bara ta sina saker, lämna mannen och gå ut och skaffa sig ett arbete, eftersom de inte fått lära sig någonting annat än hemmets sysslor. Många kvinnor, främst inom andra kulturer har ofta fått en sträng uppfostran där familjen går före allt annat och där man till varje pris lärt sig att man skall hålla ihop. Familjeproblem är en privat angelägenhet, som inte skall diskuteras med utomstående utan lösas

³⁸ Hydén 1995 s. 39.

inom familjen. Dock är kvinnomisshandel inte på långa vägar jämförbart med ett litet familjegräl som går över. De män som en gång börjat misshandla slutar som regel inte förrän kvinnan bryter sig ur relationen, vilket en del av dessa kvinnor inte kan göra, eftersom det inom vissa kulturer är förbjudet för kvinnan att lämna mannen.

De **ekonomiskt och socialt svaga** kvinnorna vill många gånger bryta sig loss, men tvingas stanna kvar i förhållandet, då de inte har någon ekonomisk möjlighet att klara sig själva. De är helt beroende av mannen som svarat för större delen av familjens försörjning. Detta problem blir ännu större i det fall det finns barn med i bilden som kräver ännu mer ekonomiska resurser. Vidare anser många kvinnor att barnen till varje pris behöver sin pappa och att de får stå ut med misshandeln för deras skull. De kan även vara rädd för att förlora barnen i en eventuell vårdnadstvist eller genom att mannen kidnappar dem etc.

För **kvinnor med missbruksproblem** finns det flera orsaker som gör att de inte kommer bort ifrån misshandeln. Hela deras liv kretsar kring hur de skall få tag på alkohol eller andra droger. Detta problem är oftast större än det faktum att de blir slagna, även om det många gånger är så att missbruket är en följd av att de blivit utsatta för våld och andra övergrepp. Dessa kvinnor har inga pengar, vilket gör att de har svårt att klara sig själva. De har som regel ingen att vända sig till som kan hjälpa dem, då de som en följd av missbruket blivit socialt utstötta. Både familj, vänner och samhället tar ofta avstånd från dessa kvinnor och följden blir att de tvingas stanna kvar i den livssituation de hamnat i, eftersom de inte har någon annanstans att ta vägen.

För **äldre kvinnor och kvinnor med funktionshinder** är det ofta hela deras livssituation som är orsaken till att överhuvudtaget blir misshandlade. De befinner sig i en mycket utsatt position. Deras "handikapp" gör det omöjligt för dem att bryta sig loss på egen hand. Handikappade, rörelsehindrade och äldre kvinnor har ingen förmåga att ensamma förändra sin situation. De är ständigt beroende av omgivningen för att klara av att leva ett " normalt " liv och det är endast med stöd och hjälp från omgivningen som de kan komma bort ifrån de män som utnyttjar och misshandlar dem.

Många kvinnor, främst de som är särskilt utsatta och som befinner sig i de fyra riskgrupperna har många gånger förlorat all kontakt med släkt och vänner och har därför ingen att vända sig till när de behöver hjälp att lämna mannen. De har kanske blivit varnade för mannen tidigare, men försvarat eller förnekat det som hänt och vill nu inte erkänna att de haft fel.

Hot riktade mot både kvinnan, barnen, släkt och vänner är vanliga metoder för att försöka få kvinnan att stanna kvar. Många gånger lyckas mannen, då kvinnan inte orkar leva med rädslan att mannen söker upp henne för att hämnas. Då känns det ofta enklare och tryggare att stanna kvar i det man känner till, även om det innebär dagligt våld.

Mona Eliasson skriver i sin bok *Mäns våld mot kvinnor*, att man måste komma ihåg att även om kvinnan följer mannens önskningar är det inte liktydigt med att hon anser dem berättigade, men i brist på alternativa möjligheter är det ofta enda utvägen.³⁹ Detta gäller främst för de kvinnor som befinner sig i de fyra riskgrupperna och som pga. olika faktorer har det extra svårt att på egen hand förändra sin situation. Detta faktum gör dem extra beroende av hjälp och stödinsatser från omgivningen. Man måste komma ihåg att det är allas ansvar att se till att våldet mot kvinnor upphör, även om varje enskild individ givetvis personligen har det största ansvaret för sitt eget liv.

³⁹ Eliasson 2000 s. 119.

7 Männen bakom kvinnomisshandeln

I kapitel fyra försökte jag finna svar på frågan vilka kvinnor som vanligtvis blir offer för kvinnomisshandeln. Jag kom fram till att alla kvinnor kunde drabbas, men att främst fyra olika grupper var särskilt utsatta. Det finns en mängd olika förklaringsmodeller till varför våld mot kvinnor förekommer. Med hjälp av dessa teorier hade jag tänkt se varför vissa grupper av män begår våld mot kvinnor i större utsträckning än andra. Vilka är männen bakom kvinnomisshandeln? Varför tar en del män till våld i olika situationer trots att de vet att deras handlande är straffbart? Hur kommer det sig att vissa män kan slå den kvinna de egentligen älskar?

Viktigt att komma ihåg är att även om ingen teori ensam kan förklara våldets uppkomst, så kan de alla utgöra möjliga pusselbitar som tillsammans kan öka förståelsen för varför våld mot kvinnor förekommer. Genom att försöka förstå orsakerna till våldet, ökar man också chanserna att bekämpa dess uppkomst. Även här liksom när det gäller frågan vilka kvinnor som utsätts för våld, kan man alltså använda sig av både riskbedömningar och olika förklaringsmodeller för att besvara frågan vilka männen bakom misshandeln är. Vilken metod som är att föredra och varför den ena metoden är bättre eller sämre än den andra kommer liksom när det gällde kvinnorna att besvaras i uppsatsens analysdel.

Statistiska undersökningar visar att de män som utsätter kvinnor för våld oftast är kända för kvinnorna. Gärningsmännen är som regel kvinnornas egna män eller andra nära anhöriga. Våldet sker ofta i hemmet, bakom stängda dörrar och utan vittnen och i den mån det finns vittnen är detta oftast barn. Dessa män finns i alla åldrar och inom alla sociala grupper. De är ofta mycket sociala, charmiga och uppskattade av sin omgivning, vilket gör problemet svårt att upptäcka. -”Inte kan väl han som är så trevlig göra något så hemskt”. Det finns en rad olika forskningsperspektiv, där man försöker finna förklaringar till mäns våld mot kvinnor genom att se till olika nivåer. Omfattande forskning har bedrivits på individnivå, familjenivå och samhällsnivå och det råder delade meningar om var orsaken till problemet ligger.⁴⁰

7.1 Det individuella perspektivet

Den individualpsykologiska förklaringsmodellen fokuserar på den enskilde individen. Inom den individualpsykologiska forskningen fokuserar man på avvikelser hos mannen och kvinnans person. Förklaringar till våldet söks främst hos mannen, utövaren av våldet. Mannen betraktas enligt detta

⁴⁰ Jeffner 1994 s. 23.

synsätt som sjuk, störd och avvikande. Orsaken till att han utövar våld söks i hans personlighet. Enligt detta synsätt är det enstaka avvikande och mycket speciella och onormala män som misshandlar.

Psykiatern Bo Bergman fokuserar istället på de misshandlade kvinnorna och försöker förstå vad det är hos dessa kvinnor som gör att de blir misshandlade. Han menar att de kvinnor som utsätts för våld lider av någon form av personlighetsstörning. Han delar in de misshandlade kvinnorna i tre kategorier för att förklara varför de misshandlas av sina män. Den första gruppen är de **provokativa** kvinnorna. Dessa kvinnor är energiska och har bra självförtroende, vilket gör att omgivningen lätt tröttnar på dem. De är livliga och söker hela tiden spänning i livet. Det är jakten på spänning som gör att de provocerar fram våldet. Bergman anser att denna grupp av kvinnor inte är villiga att söka hjälp på egen hand. Den andra gruppen kvinnor är de **överkompetenta**. Detta är kvinnor som själv klarar av att ta itu med sina problem. De har svårt att visa sig underlägsna männen, vilket framkallar deras aggressivitet. Dessa kvinnor blir misshandlade till följd av att de inte döljer sin kompetens för männen. Bergman menar att dessa kvinnor borde gå i terapi och lära sig vara underdåniga mannen, så att de inte provocerar honom. Sist har vi de **inadekvata** kvinnorna. De har ofta sociala problem. Många är missbrukare eller har psykiska problem. De har haft en svår barndom med problem som de inte kunnat handskas med. Bergman menar att dessa kvinnor pga. sin bakgrund och sin sociala situation är förutbestämda till att utsättas för misshandel. Dessa kvinnor har lärt sig att tolerera och hantera svåra situationer i mycket större utsträckning än de flesta andra människor. Deras beteende leder ofta till irritation och konflikter som slutar med våld.⁴¹ Kvinnornas sociala situation gör att det är svårt att hjälpa dem.

Bergman menar att det inte är alla kvinnor som kan bli offer för kvinnomisshandeln, utan att det är en viss typ av kvinna som misshandlas, vilket naturligtvis har fått stark kritik inte minst från feministiskt håll. Även det faktum att han bara ser till de misshandlade kvinnorna och inte till männen, de som faktiskt är utövare av våldet har mötts av omfattande kritik.

Forskning på individnivå har även bedrivits av Barbro Lennéer-Axelsson. Hon har dock valt att studera männen istället för kvinnorna. Hon menar att det finns olika typer av våld som utövas av män mot kvinnor.⁴²

7.1.1 Det sociala arvets våld

På individnivå kan det sociala arvet utgöra förklaring till varför våld mot kvinnor förekommer. Orsaken till varför vissa män är mer våldsbenägna än andra, har man bl a. försökt finna i männens personlighet samt ur händelser

⁴¹ Lundström 1990 s. 39 f.

⁴² Jeffner 1994 s.25 f.

från barndomen. Trauman och andra händelser tidigt i livet anses då förklara senare händelser, reaktioner och beteende i vuxen ålder. Barn som växer upp i familjer där det förekommer våld, tar ofta efter detta beteende och lär sig att konflikter löses på detta sätt. Teorin benämns **strukturell inläring** och sker under barnets första år, för att sedan försvinna från individens medvetande och reflektionsförmåga som vuxna. Föräldrarna står för hela barnets trygghet under de första åren och barnets hela existens är beroende av föräldrarnas närvaro. Barn som går miste om denna trygghet pga. att de blir slagna eller pga. att föräldrarna bråkar internaliserar detta beteende och lär sig att det är accepterat att slå sina närmaste.⁴³ Enligt statistiska undersökningar löper män som bevittnat minst en våldsamt incident mellan föräldrarna tre gånger större risk att själv bli en misshandlare, än de män som inte levt med våld inom familjen.⁴⁴

7.1.2 Kulturkollisionsvåldet

Kvinnomisshandel är mycket vanligt inom invandrarfamiljer. Denna form av våld förklaras med svårigheten för utländska män att anpassa sig till svenska förhållanden. Det har t o m framförts förslag på att invandrade män, som misshandlar sina kvinnor skulle undgå straff enligt svensk lag, eftersom deras religion och kultur tillåter detta beteende och att kvinnorna är införstådda med detta.⁴⁵

7.1.3 Separationsvåldet

Separationsvåldet uppstår då mannen tvingas separera från kvinnan, vanligast i samband med en skilsmässa. Mannen kan då uppleva att han tappat kontrollen över kvinnan, vilket gör att han känner sig maktlös. Våldet blir en metod för att återfå kontrollen och makten över kvinnan, så att hon stannar kvar hos honom. Johan Cullberg, docent i psykiatri framhäver att det alltid finns ett större hot för mannen än för kvinnan i kärleksrelationen, eftersom kärleken hotar att väcka liv i mannens saknad efter ursprungsmoan.⁴⁶ Detta är vanligt i situationer då mannen känner sig övergiven av kvinnan eller hotad pga. att hon varit otrogen eller gett en annan man för mycket uppmärksamhet. Dock måste man komma ihåg att detta inte gäller för alla män. Detta är män som utsatts för trauman och besvikelser i barndomen i form av upprepade kränkningar, separationer och opålitliga föräldrar. Det lilla barnet biter ihop, men känslorna finns kvar och kan komma fram i vuxen ålder. Dessa män känner ett stort behov av ägande och kontroll. När kvinnan inte längre vill vara ägd och kontrollerad, vanligtvis efter att den första förälskelsen har lagt sig, hotas mannens hela

⁴³ Göransson 1988 s. 24.

⁴⁴ Widding-Hedin 1997 s. 17.

⁴⁵ Eliasson 2000 s. 99.

⁴⁶ Ekselius 1982 s. 84.

försvarssystem att rasa samman. Han blir svartsjuk och upplever sin manlighet hotad.

Denna rädsla för separation kan i en del fall ha sin grund i händelser från barndomen i de fall separationsfasen som ska ske mellan ett barn och dess föräldrar inte skett på rätt sätt. Cullberg ser våldet som ett inlärt beteende i familjen. Han menar att både mannen och kvinnan har störda personligheter. Han ser orsaken till våldet i mannens barndom, men anser ändå att det är kvinnan som utlöser våldet genom att hon provocerar honom till att bruka våld genom något hon gjort som fått mannen att känna sig kränkt. Cullberg menar att när mannen tappar kontrollen uppkommer en känsla av maktlöshet. Mannen återgår då till ett barnsligt primitivt tänkande. Gammal ångest från barndomen aktualiseras på nytt och känslor som han som barn trängt undan kommer fram som en följd av hustruns agerande. Cullberg menar att ångesten leder till ett aggressionsrus som når sin kulmen i våldshandlingarna mot kvinnan.⁴⁷ När kvinnan till följd av mannens våld visar känslor av rädsla, sorg och underlägsenhet försvinner mannens känsla av maktlöshet. Då har han åter fått situationen under kontroll.

7.1.4 Traditionellt mansvåld

Det traditionella våldet är den vanligaste formen av våld. Våldet ger uttryck för ett känslomässigt sammanbrott eller utbrott från mannens sida. Axelson hävdar dock att manligheten kräver makt och kontroll av naturen. När kvinnans verbala överläge tar över utlöser de mannens känsla av hjälplöshet, vanmakt och vrede, vilket leder till att han "tvingas" ta till våld för att återfå makten. Axelson menar att även kvinnan måste ändra sig, så att hon underlättar för mannen och inte medverkar till att han får problem med sin manlighet. Axelson vill också påminna dessa kvinnor om att det är en man de gift sig med och inte en väninna, vilket de måste ta hänsyn till.⁴⁸ Hon menar att orsaken till kvinnovåldet beror på olikheter mellan män och kvinnor. Med detta ser hon våldets orsaker som något biologiskt. Hon menar att mannen slår pga. att han är man. Med denna teori menar hon indirekt att man inte kan komma till rätta med problemet, eftersom män av naturen är mer aggressiva än kvinnor. På detta sätt ursäktar hon mannens beteende och fråntar honom ansvar för sina handlingar genom att påstå han inte kan hjälpa att han är våldsam.

7.2 Familjeperspektivet

På familjenivån, även kallat det socialpsykologiska perspektivet fokuserar man på samspelet mellan mannen och kvinnan i deras relation.⁴⁹ För att en nära relation mellan man och kvinna skall fungera, är kommunikation

⁴⁷ Ekselius 1982 s. 83.

⁴⁸ Kvinnojourkunskap, Folkhälsoinstitutet 1994:10 s. 26

⁴⁹ Justitiedepartementet 1987 s. 21.

parterna emellan A och O. Slutar man att kommunicera med varandra uppstår konflikter och missförstånd, som till slut skapar en olidlig stämning. Våld är ofta ett uttryck för sammanbrott i paret's kommunikation, där våldet kan ses som en sista utväg, när alla andra sätt att kommunicera har misslyckats. Dessa kommunikationsproblem visar sig ännu tydligare i relationer där två olika kulturer möts.

De män som misshandlar drivs ofta av rädsla. De tar till våld för att få stopp på eller förhindra något som hotar eller skrämmer dem. Genom att ta till våld kan de fly problemet och slipper på så sätt att konfronteras med det obehagliga som kan vara rädslan över att inte duga, att bli övergiven, att tappa kontrollen, att misslyckas, att framstå som svag etc. Mannen tar till våld i syfte att få kontroll. Om han inte lyckas med det ökar rädslan och nästa gång tar han därför i ännu mer. Om man tvivlar på sin egen förmåga och är rädd för att misslyckas ökar risken för att handla i panik. Om mannen inte lyckas ta sig ur denna process uppkommer ett tillstånd av maktlöshet, förtvivlan och ilska över sin egen otillräcklighet och över omgivningens ovilja till respons och förståelse. Mannen ger sig då på sin partner och anklagar och bestraffar henne för att hon inte förstår honom.⁵⁰

Många män tar till våld istället för att prata om sina problem, eftersom de tycker att det är svårt att framföra kritik, uttrycka avvikande åsikter eller framföra sin vilja till sin partner, då de känner sig verbalt underlägsna. De hävdar sig då genom att ta till våld. Bakom mäns ilska döljer sig oftast andra känslor som t ex. rädsla, sorg, smärta, stress, men dessa känslor har de lärt sig att hålla tillbaka, då det inte uppfattas som manligt att framstå som vek och svag. En riktig man klarar sig själv. Istället för att ta tag i det verkliga problemet börjar man gräla om småsaker, för att få utlopp för sina känslor och sin frustration.⁵¹ Våldet visar att mannen känner sig svag i sin relation till kvinnan och han tar till våld för att komma ur detta underläge. En del män tar till sin fysiska överlägsenhet i syfte att kompensera känslomässig underlägsenhet. Så länge mannen inför sig själv kan hävda att det är försvarbart och rimligt att ta till våld ser han våldet som en möjlig utväg ur t ex. en konflikt.

7.2.1 Våldet som en social process

Margareta Hydén, fil dr och legitimerad psykoterapeut, fokuserar både på mannen och kvinnan. Hon försöker finna våldets orsaker genom att se till familjen och till äktenskapet. Detta synsätt bygger på att våldshandlingen blir till genom en social process, där många olika förklaringar samverkar. Denna våldsprocess är uppbyggd på tre faser, förhistorien, våldsakten och efterspelet. För att förstå våldshandlingen och varför den upprepar sig är det viktigt att känna till hela detta förlopp, menar Hydén. Det är också viktigt

⁵⁰ Eliasson Per 2000 s. 29 ff.

⁵¹ Eliasson Per 2000 s. 29 ff.

för att man skall kunna hjälpa både offer och förövare.⁵² Hydén studerar varje enskilt misshandelstillfälle för sig och menar att det finns en tydlig början och ett tydligt slut.

Många gånger föregås ett våldsbrott av ett familjegräl, men den kan även utlösas av att kvinnan sagt eller gjort något, som fått mannen att känna sig ifrågasatt eller förolämpad. Detta är den s k förhistorien som kännetecknas av en verbal maktkamp mellan mannen och kvinnan. De vanligaste konfliktorsakerna är pengar, barn, hushållsarbete, sociala aktiviteter, sex m.m. ämnen som är centrala i människans liv. Ofta uppstår grälen om till synes obetydliga saker som i efterhand kan te sig löjliga. Männerna och kvinnorna är ofta eniga om hur grälen började, men sedan uppstår skiljaktigheter om hur själva våldsbrottet förlöpt. Uppkomsten till grälen kan beror på att en av parterna av någon anledning är missnöjd med den andre parten, som i sin tur är av en annan uppfattning. Denna part kan då uppfatta kritiken som en provokation och en inbjudan till ett gräl. Avgörande för om ett uttryckt missnöje skall leda till ett gräl eller ej ligger hos den person som kritiken riktas mot.

Ofta uppstår grälen då parten tillbakavisar missnöjesyttringen genom att ifrågasätta den klagandes rätt att framföra ett sådant klagomål. I detta läge har man ofta kommit ifrån sakfrågan, den egentliga orsaken till grälet. Nu siktar man istället in sig på personangrepp i hopp om att knäcka den andra parten och på så sätt vinna matchen. Det egentliga problemet som föregick våldsbrottet blir därför aldrig uppklärt. Istället försöker man få den andra parten att känna sig värdelös genom att påtala dennes svagheter, pinsamma händelser, dåliga sidor etc. Denna person hamnar sedan i ett underläge. Många kvinnor tar själv på sig skulden för det som hänt i de fall våldsbrottet föregåtts av ett gräl, eftersom även de gått till personangrepp och sagt dumma saker. Men i samma stund som grälet övergår till fysiskt våld sker en övergång där rollerna blir tydligare med mannen som förövare och kvinnan som offer.⁵³

Män och kvinnor har olika sätt att benämna det som hänt under själva misshandelsfasen. De flesta män anser inte att de har misshandlat kvinnan. De vill istället kalla våldshändelsen för ett bråk. Begreppet misshandel markerar att det finns en förövare och ett offer. Ansvar för det som hänt ligger i detta fall enbart på förövaren. Vid ett bråk förekommer ingen rollindelning där turas man om att vara förövare respektive offer. Bråket förutsätter aktivitet från båda sidor. Ett bråk är en ömsesidig handling där alla som deltar bär delat ansvar för händelsen.⁵⁴ Benämningen bråk har inte en lika allvarlig klang som ordet misshandel. Bråk låter som en vardaglig händelse, som förekommer mer eller mindre i alla förhållanden. Kvinnorna beskriver händelsen som misshandel i de fall mannen haft ett klart överläge.

⁵² Hydén 1995 s. 50 ff.

⁵³ Hydén 1995 s. 50 ff.

⁵⁴ Hydén 1995 s. 128.

Då är det inte längre ett ömsesidigt bråk. Anledningen till att mannen inte vill karaktärisera händelsen som misshandel beror på att han vill skydda sig själv. Att beskriva händelsen som ett bråk är ett sätt att frångå sig själv ansvaret. När mannen frångår sig själv ansvaret, frångår han sig också kontrollen över sitt handlande och då har han inte heller makt att förändra sitt beteende.

Undersökningar har visat att männen har tre olika förklaringar till varför de brukar våld. 1) För att få slut på grälet, 2) våldet är en del av bråket, 3) våldet är en hämnd för oförrätter de lidit tidigare i äktenskapet.⁵⁵ I det första fallet påstår männen att de tar till våld i syfte att få slut på kvinnans tjat, missnöje och klagan. De vill inte höra fler ord, de vill få slut på grälet. I efterhand lägger de sedan skulden på kvinnan. Hon startade grälet genom sitt tjat och provocerade därigenom honom och tvingade honom att ta till våld för att få ett slut på konflikten. I den andra situationen är mannens våld bara en annan form att gräla. I stället för att gräla med ord grälar mannen med knytnävarna. I den tredje situationen kommer våldsattacken ofta som en chock för kvinnan. Händelsen behöver inte ha föregåtts av något gräl, utan kan vara en efterreaktion på något som kvinnan tidigare gjort eller sagt. Mannen tar till våld för att visa att han inte accepterar att hon betar sig hur som helst. Han vill genom våldsanvändningen ha upprättelse och respekt.⁵⁶

Mannens och kvinnans berättelser skiljer sig åt. Kvinnorna börjar ofta i mitten av våldsattacken och går sedan bakåt till förhistorien och orsaken till våldet. Mannen börjar istället med att ge en mycket detaljerad beskrivning av förhistorien för att sedan i många fall stanna där, utan att beskriva våldsbrottet. Mannen förnekar som regel inte misshandeln, men han erkänner inte heller den. Genom sin berättelse erkänner han dock indirekt att han är skyldig.⁵⁷

Under den följande fasen, efterfasen försöker makarna antingen var för sig eller tillsammans att utveckla en förståelse för det som hänt. Nu sker en maktförskjutning, där mannen från att ha varit överordnad intar en underordnad position i sitt förhållande till kvinnan.

7.3 Det samhälleliga perspektivet

På samhällsnivån ser man våldets orsaker som en följd av vardagslivet och de problem som kan uppstå till följd av stress, arbetslöshet, bostadsproblem, sjukdom och andra hälsoproblem etc. Det har visat sig att individens sociala förhållanden och socioekonomiska status i vissa fall kan utgöra förklaring till att vissa män använder våld. Låg inkomst, kort utbildning och arbetslöshet har visat sig ha ett starkt samband med våld mot kvinnor i nära relationer. Dessa faktorer medför att många män blir frustrerade och

⁵⁵ Hydén 1995 s. 143.

⁵⁶ Hydén 1995 s. 145 ff.

⁵⁷ Hydén 1995 s. 84.

stressade. Undersökningar visar på att stress inte har ett direkt samband med misshandel av kvinnor, men stress i kombination med andra faktorer kan öka sannolikheten för en våldsattack. Dagens ständiga uppbrott från bostad, arbete, vänner, släkt och familj leder till en upplösning av sociala nätverk och miljöer, vilket i sin tur skapar otrygghet och en känsla av rotlöshet.⁵⁸ Att inte veta var man har sitt hem pga. av att man ständigt flackar runt till nya ställen skapar stress. Påfrestningar i arbetslivet pga. överbelastning eller pga. arbetslöshet kan också vara en utlösande faktor. Våldstecknen hos män med låg inkomst, låg social status eller hos de som är arbetslösa är högre än hos andra, vilket torde kunna höra ihop med en högre grad av social stress. Många män lever kvar i gamla traditioner och synsätt där mannens centrala uppgift som familjeförsörjare är viktigast. Kan han då inte leva upp till detta ideal pga. att han är arbetslös känner han sig otillräcklig och värdelös, vilket i sin tur kan leda till att han tar till våld.

Denna form av våld är t ex. vanlig inom invandrarfamiljer som ofta befinner sig i en mycket pressad och stressad situation. Många är oroliga då de inte vet om de kommer få uppehållstillstånd. Andra håller sig gömda för att inte bli upptäckta och tillbakaskickade till sina hemländer. De bor som regel mycket trångt, saknar arbete och har ont om pengar. En invandrarman som i sin uppfostran lärt sig att mannen är familjens överhuvud och skall svara för familjens försörjning känner sig många gånger förtryckt och mindre värd, då han kommer till ett nytt land där han pga. arbetslöshet och andra sociala problem inte kan leva upp till dessa krav och förväntningar på honom som man. I dessa fall blir våld många gånger ett uttryck för denna frustration.

Individens sociala förhållande kan även påverkas av alkoholmissbruk och andra droger. Många av de män som misshandlar sina kvinnor har alkoholproblem. Detta betyder dock inte att alla som har alkoholproblem också är kvinnomisshandlare. Alkohol används ofta som en förklaring och ursäkt till varför män använder våld. Dock finns det inget stöd för denna teori. Det är visserligen riktigt att alkohol ofta finns med i bilden, då våld mot kvinnor förekommer, men det är inte liktydigt med att det är alkoholen som är orsak till misshandeln eller den utlösande faktorn till våldet.⁵⁹ Alkoholen påverkar våldets former och dess konsekvenser. Våldet tenderar att bli grövre och skadorna allvarigare i de fall alkohol är med i bilden. Detta beror på att kvinnan inte kan försvara sig och skydda sig på samma sätt om hon är påverkad. Om mannen är påverkad tappar han lättare kontrollen och har svårare att hålla våldet inom ”rimliga” gränser. Alkohol har förmågan att släppa på individens hämningar. Självkontrollen minskar, liksom ångesten, och starka känslor som tidigare hållits tillbaka vågar komma fram. I en del kulturer där kraftig alkoholberusning är accepterat, anses den berusade inte ansvara för sina egna handlingar. Man tänjer på gränserna och accepterar handlingar som vanligtvis inte är socialt accepterade. Alkoholen gör det tillåtet att överskrida ramarna och leva ut

⁵⁸ Justitiedepartementet 1987 s. 20.

⁵⁹ Eliasson 2000 s. 184.

annars förbjudna impulser. Det är just detta som lockar många till att dricka alkohol, eftersom man då kan ta till den som ursäkt för sitt beteende.⁶⁰

Många av de män som misshandlar sina kvinnor dricker i syfte att i efterhand ursäkta sina handlingar med att de inte minns att de slog kvinnan eller att de inte kunde hjälpa det eftersom de var berusade. Även kvinnan själv tar i vissa fall till spriten som ursäkt för mannens beteende, eftersom han "bara" slår henne när han har druckit och det är ju inte hans fel, utan spritens. Att skylla hela problemet på spriten är ett sätt att undvika den verkliga orsaken till misshandeln. Även om alkohol ofta är med i bilden när det gäller kvinnomisshandel, krävs det som regel fler faktorer än akut alkoholberusning för att våld skall förekomma. Alkoholen är inte orsak till våldet, men det finns ett klart samband mellan alkohol och kvinnomisshandel. Ofta finns det dock ett djupare, bakomliggande problem som gör att dessa män tar till alkohol.

De män som har missbruksproblem är ofta även kriminellt belastade, eftersom de många gånger begår andra brott i syfte att få pengar till droger. Bland de kriminella råder samma koppling som mellan alkohol och kvinnomisshandel, dvs. bland de allmänt kriminella finns många som är misshandlare, men långtifrån alla. Beteendeforskaren Saunders har försökt definiera olika typer av kvinnomisshandlare. Han kom i sin undersökning fram till att de män, som använder det grävsta våldet är våldsamma både i och utanför hemmet.⁶¹ Missbrukarna är ofta "klumpiga" brottslingar, som lätt upptäcks och polisanmäls.

7.3.1 Feministiska förklaringsmodeller

Det feministiska perspektivet bygger på en modernare förklaringsmodell till våldet. Även denna forskning bedrivs på en samhällsnivå och fokuserar på samhällsstrukturens och könsrollernas betydelse. Detta perspektiv bygger delvis på det historiska perspektivet och kan ses som en utveckling av detta. Mäns och kvinnors livsvillkor är olika, eftersom vi lever i patriarkatets tid.⁶² Samhället är fortfarande uppbyggt till förmån för mäns intressen och det är ojämlikheten mellan könen som är den grundläggande orsaken till kvinnomisshandeln. Den feministiska forskningen tar helt avstånd från teorier och forskning som missgynnar kvinnor och gör dem medskyldiga till det våld deras män utsätter dem för.

Den feministiska teorin växte fram i mitten av 1970- talet, då kvinnorörelsen bildades i protest mot ett förtryckande manssamhälle. När kvinnorna började berätta för varandra om sina olika erfarenheter av män, relationer och äktenskap upptäckte de att många av dem hade utsatts för våldsangrepp av sina män. Tidigare hade man som vi sett, inte pratat om det privata

⁶⁰ Ekselius 1982 s. 30 f.

⁶¹ Naumburg 1998 s. 69.

⁶² Eliasson 2000 s.

familjelivet med utomstående, vilket medfört att man inte hade så mycket erfarenhet av hur ett äktenskap skulle fungera. Nu insåg man dock att kvinnomisshandeln var ett gemensamt problem och att man skulle organisera sig för att komma till rätta med det. Kvinnorörelsen förkastade tidigare teorier om att våldet orsakats av psykologiska problem och störningar hos mannen, kvinnan eller deras familj. Våldets orsaker härstammade istället ur patriarkatets maktutövning, samhällets kvinnoförtryck och den manliga dominansen och överordningen i samhället. En man som misshandlar sin kvinna har ofta en gammalmodig könsrollsuppfattning och ett starkt behov av att vara den som bestämmer i familjen. I grunden ligger också en sned kvinnoyn, där kvinnor anses vara mindre värda.

Även massmedia påverkar människor oerhört mycket. Där sammankopplas ofta våld och sexualitet, vilket kan utgöra en grogrund för kvinnomisshandel pga. den förlegade kvinnoyn som återspeglas där. Det feministiska perspektivet anser att våldet härstammar från ett universellt kvinnoförtryck, där samhällsstrukturen ses som våldets orsak. En grundläggande insikt inom feminismen är att alla män förtrycker både individuellt och i grupp, på det ena eller andra sättet. Alla män har makt just i egenskap av män och utövar kvinnoförtryck genom förolämpningar, låga löner, reklam, misshandel, våldtäkt, pornografi, prostitution etc. De menar att alla kvinnor är förtryckta, även om de inte utsätts för alla former av förtryck.

Inom feminismen har även skillnaden mellan könsrollerna till följd av olikheterna i uppfostran mellan flickor och pojkar betydelse när man söker orsaken till kvinnovåldet. Samhället har olika förväntningar på män och kvinnor och dessa lärs in och grundläggs redan i barndomen via föräldrar, skola, traditioner, lekar m.m. Små pojkar skall höras och synas. De skall vara ute och brottas i leran, spela fotboll och leka krig. Flickorna däremot skall vara tysta och snälla, sitta inomhus och leka med dockor. Dessa olika förväntningar på flickor respektive pojkar ligger till grund för och formar den vuxna individen. Olikheter i uppfostran har medfört att det i vår kultur anses normalt att män är mer våldsamma och aggressiva än kvinnor.⁶³ Detta beteende har vi fått med oss ända från barndomen. Flickorna får lära sig att hålla tillbaka sina aggressioner, medan pojkarna kan leva ut sina genom olika lekar och aktiviteter. Även senare i yrkeslivet avspeglar sig denna rollindelning t ex. inom vården, där vi har flest kvinnor och där det är omvårdande egenskaper och hänsyn mot andra som prioriteras. Dessa könsroller har naturligtvis luckrats upp oerhört mycket i takt med att vårt samhälle blir alltmer jämlikt, men fortfarande finns det attityder och fördomar som behöver bearbetas och förändras.

Sverige har kommit långt i kampen om jämställdhet mellan män och kvinnor. I många andra länder lever gamla traditioner kvar med en mansdominerad kultur och en förtryckande kvinnoyn. Så är t ex. fallet i de

⁶³ Eliasson 2000 s. 126 ff.

muslimska länderna. I dessa länder har både män och kvinnor sedan generationer tillbaka uppfostrats med att det är mannen som bestämmer i familjen. Denna förlegade kvinnoyn utgör en av förklaringarna till varför kvinnomisshandel är särskilt vanligt inom invandrarfamiljer, även om det givetvis finns många svenska män som också har samma syn på kvinnan.

7.3.2 “Det historiska perspektivet”

Feministerna anser att det var det traditionella äktenskapet som var den främsta orsaken till kvinnoförtrycket i samhället. Äktenskapet legitimerade manlig dominans och kvinnlig underordning. Det feministiska perspektivet kan därför, enligt min mening anses härstamma ur ett historiskt perspektiv, eftersom kvinnomisshandel har förekommit i alla tider. För att förstå feministernas teorier om männens maktställning i samhället, måste man gå tillbaka i historien, eftersom det var där denna maktposition grundlades. I det gamla husbondeväldets lagar avspeglade tidens kvinnoyn. Dåtidsens samhälle var uppbyggt på manlig dominans och kvinnlig underordning och detta synsätt har levt med långt in i våra dagar. I de gamla landskapslagarna utgjorde misshandel inom äktenskapet ingen brottslig handling, utan sågs istället som en privat angelägenhet, där samhället och rättsskipningen skulle hålla sig utanför. Det var fullt legalt att som man misshandla eller ”tillrättavisa” sin hustru inom äktenskapet. Detta var en rättighet som tillkom mannen. Kvinnan betraktades som mannens ägodel och han fick ta till de medel han ville för att behålla kontrollen över henne och över den övriga familjen. På detta sätt säkerställde mannen sin dominans och auktoritet inom familjen. Detta var i sin tur viktigt för att bevara respekten för statens auktoritet. Filosofen Hannah Arendt utvecklade en teori som byggde på att när lydnad inte längre visades mot auktoriteten och respekten för hierarkin inte längre upprätthölls, var våldsaktioner viktiga för att återställa ordningen.⁶⁴ Man hade inte en tanke på att tillvarata och respektera kvinnans rättigheter som individ. Tanken på de mänskliga rättigheterna kom först i samband med demokratiseringen under 1900-talet.

På 1200-talet kom de s.k. Kvinnofridslagarna. Dessa förbättrade dock inte kvinnans ställning i någon större utsträckning. De skyddade enbart kvinnan gentemot andra män, men inte gentemot angrepp från hennes make. De som bröt mot kvinnofridslagarna ansågs främst ha begått ett brott mot den man som kvinnan räknades tillhöra.⁶⁵ Fram till 1810 var det inte möjligt att upplösa äktenskapet annat än pga. horsbrott eller frivilligt övergivande. Detta bidrog till att kvinnan var fast i äktenskapet, även om hon blev utsatt för våld. Kvinnan hade ingen rätt att själv bestämma vem hon ville gifta sig med. Det gjorde familjens överhuvud, vilket också var en bidragande orsak till våld och grymhet.

I 1734 års strafflag utelämnades orden ”skäligen aga”. Detta gjordes dock inte pga. att det nu var förbjudet för mannen att utöva våld mot sin hustru, utan

⁶⁴ Eliasson 2000 s. 64 f.

⁶⁵ SOU 1995:60 s. 96.

anledningen var att samhället inte ville uppmana till våld. Lagen om husaga gav mannen rätt att själv bedöma när och i vilken utsträckning fysisk bestraffning ansågs nödvändig. Den enda begränsning som fanns var att han inte fick skada någon svårt eller slå ihjäl någon. Lagen förblev gällande fram till 1864, då det blev straffbart för en man att misshandla sin hustru.⁶⁶ Dock begränsades rätten att väcka åtal, genom att misshandel på enskilt område gjordes till ett s. k. angivelsebrott. Detta ställde stora krav på kvinnan som tvingades ta initiativ till en anmälan och driva ärendet för att det skulle leda till lagföring. Med tanke på den underordnade ställning kvinnan befann sig i var det inte så vanligt att ett ärende gick så långt.

När möjligheten att ta ut skilsmässa kom år 1915, ansågs våld inom äktenskapet som en giltig grund för skilsmässa. Ofta var dock kvinnan så beroende av mannen både ekonomiskt och på annat sätt att hon inte hade teknisk möjlighet att lämna honom. 1920 blev kvinnan myndig och kunde föra sin egen talan. Genom den nya giftemålsbalken blev mannen och kvinnan jämställda inom äktenskapet. 1930 kom förslaget att man skulle lägga misshandel i hemmet under allmänt åtal. Det gick dock inte igenom med motiveringen, att man inte ville försvaga familjeinstitutionen. Det är just den skarpa skiljelinjen mellan den privata familjen och det offentliga samhället, som utgör en av de viktigaste förklaringarna till varför våld mot kvinnor förekommit under så lång tid.⁶⁷

1944 gick förslaget delvis igenom i de fall misshandeln ansågs grov. Det var således endast i mycket extrema och allvarliga fall som misshandeln anmäldes. Under 1970-talet började kvinnoorganisationer runt om i landet att uppmärksamma och diskutera problemet kring våld mot kvinnor, vilket torde vara en bidragande orsak till att man 1982 fick igenom förslaget fullt ut.⁶⁸ Genom denna lagändring erkände samhället kvinnomisshandeln som ett problem utanför familjen. Samhället påtog sig nu ansvaret att förebygga och minska våldets utbredning samt uppställa skydd och hjälp för de drabbade kvinnorna.

Feministerna förde fram och poängterade kvinnomisshandelns könsspecifika karaktär med mannen som förövare och kvinnan som offer. Könneutrala benämningar på problemet i stil med familjevåld, äktenskapsbråk eller lägenhetsbråk tillbakavisades och benämningen sexualiserat våld blev allt vanligare. Individualpsykologiska teorier om att kvinnan till viss del skulle vara personligt ansvarig förkastades. Kvinnan betraktades ur ett offerperspektiv, som en maktlös underordnad varelse. Detta nya sätt att se på saken gjorde mannen ansvarig för sina handlingar. Nu kunde mannen inte längre skydda sig bakom en traumatisk och olycklig barndom.⁶⁹ Feministerna menade att olycka är ett vanligt mänskligt tillstånd som de

⁶⁶ SOU 1995:60 s. 96 f.

⁶⁷ Eliasson 2000 s. 70 f.

⁶⁸ Widding-Hedin 1997 s. 60 ff.

⁶⁹ Hydén 1995 s. 36 ff.

flesta människor lärt sig att hantera, utan att ge sig på andra med fysiskt våld.

7.3.3 Kvinnomisshandel ur ett könskulturellt perspektiv- ett processperspektiv

Eva Lundgren, professor i kvinnoforskning vid Uppsala universitet, arbetar inte med studera orsakerna till våldet mot kvinnor. Hon vill istället få svar på hur våldet vidmakthålls och stabiliseras samt vilka bakomliggande processer som gör att våldet upprätthålls. Svaren på dessa frågor utgår från ett samhällsperspektiv och ett processperspektiv. Lundgren menar att det är många olika mekanismer som är verksamma i våldsprocessen.

Lundgren anser liksom övriga forskare inom det feministiska perspektivet, att orsaken till våldet finns i samhället med dess traditionella köns- och maktstruktur och inte hos individen eller familjen. Det faktum att mannen är överordnad kvinnan härstammar enligt detta synsätt ur ett könskulturellt arv. Könsnormerna är olika för kvinnor respektive män dvs. reglerna för vad man som man eller kvinna ”får” göra. Dessa normer är i en del fall uttalade och i andra fall underförstådda. Normerna skapar olika könsgränser inom vilka man som man eller kvinna skall hålla sig inom. Under processens gång förskjuts könsnormerna och förändras genom att de inskränks för kvinnans del och utvidgas för mannen. Vissa handlingar betraktas som könsöverskridande för kvinnor och könsbekräftande för män. Genom att bruka våld hålls könsgränserna på plats. Genom att bruka våld bekräftar och understryker mannen sin maskulinitet. Lundgren menar att den rådande samhällssynen leder till att gränsen mellan maskulinitet, våld och sexualitet är oklar, eftersom egenskaper som aggressivitet, virilitet och våldsamhet ofta är egenskaper som tillskrivs män. Mannen brukar våld mot kvinnan i syfte att få kontroll över alla hennes livsområde. Detta sätter mannen enligt Lundgren i samband med sin norm för kvinnlighet. Mannen anser att det är nödvändigt för honom att slå kvinnan.⁷⁰

Våldet har för mannen ett syfte. Om kvinnan inte lever upp till mannens förväntningar måste han få henne att förändra sig, så att hon lever upp till hans norm för kvinnlighet. Om kvinnan överskrider sin norm hindrar det mannen från att vara man. Mannen kan inte vara man om inte kvinnan uppför sig som en kvinna. Kvinnlighet och manlighet måste ses i förhållande till varandra, vilket medför att mannen bara kan utveckla och forma sin manlighet tillsammans med en kvinna, eftersom mannen är motsatsen till att vara kvinna. Manlighet och kvinnlighet ses som fenomen som kompletterar och konstituerar varandra pga. att de är varandras motsatser.⁷¹ Normen för kvinnlighet är att vara underdånig mannen. Uppträder kvinnan inte enligt den kvinnliga normen, utan överskrider denna

⁷⁰ Hämtat från Ulrika Anderssons föreläsning om våld mot kvinnor, Juridicum november 2001.

⁷¹ Lundgren 1992 s. 236.

uppträder hon som en man och då blir det omöjligt för mannen att vara man, eftersom maskulinitet skapas genom relationen till kvinnan som kontrast till att vara man.

Normen för ett bra parförhållande bygger enligt denna förklaringsmodell på ett över- underordningsresonemang. Det manliga är normen. Kvinnlighet är det som är annorlunda, det som kompletterar det manliga. Det som är kvinnligt kan inte samtidigt vara manligt. Kvinnan ses som den nödvändiga motbilden till mannen. Misshandelsprocessen är en könskonstitueringsprocess. Mannens mål är att skapa sitt kön som man. Han konstituerar sig som man genom den kontroll över kvinnan och kvinnligheten som han skaffar sig genom våldet. Kvinnan i sin tur konstituerar sitt kön genom att anpassa sig till mannens norm för kvinnlighet och därefter internalisera den.⁷²

Lundgren menar att könsmakten dvs. den makt som män besitter enbart i egenskap av män härstammar från ett kulturellt arv. Denna makt kan varje man antingen välja att utnyttja eller att avstå ifrån. Lundgren menar också att hela samhället stöder och bekräftar mannens maskulinitetsprojekt.⁷³ Enligt hennes synsätt är hela vårt normsystem uppbyggt på manlig överordning och kvinnlig underordning. Genom våld bekräftar mannen de könsgränser som är ett resultat av samhällsnormerna som ställts upp för vad som är kvinnligt och manligt. Därigenom vidmakthålls könskulturtraditionen.

Lundgren menar att man inte kan hitta mönster som särskiljer misshandlande män ifrån andra män med hänsyn till barndom, egenskaper, alkoholvanor, social status etc. Det går inte heller att särskilja kvinnan eller parets familjer.⁷⁴ Mellan misshandelsrelationen och en ”normal” relation råder enbart en gradskillnad och ingen artskillnad, där man kan peka på särskilda offer respektive förövare.

7.4 Det ekologiska perspektivet

Forskarna Edleson och Tolman har en modell som förklarar våldet utifrån ett ekologiskt perspektiv. Denna nya teori ser både till individen och hennes omvärld.⁷⁵ Allt hänger samman och individen och hennes omvärlden inverkar på varandra. För att förstå varför en människa handlar på ett visst sätt, kan man inte bara se till individen. Man måste även se den värld hon lever i och de relationer hon har och har haft för att få fram ett samband. Mannen och kvinnan påverkas av och påverkar själv fyra olika system. Förklaringsmodellen utgår ifrån mannens värd. **1) Mikrosystemet** innehåller alla de sociala sammanhang som mannen själv deltar i, i form av familj, arbetskamrater, vänner, grannar, släkt etc. De män som misshandlar sin kvinna försöker ofta att krympa kvinnans mikrosystem, eftersom han är

⁷² Lundgren 1992 s. 236. / Ulrika Anderssons föreläsning ang. våld mot kvinnor

⁷³ Lundgren 1989 s. 249. / Ulrika Andersson

⁷⁴ Lundgren 1989 s. 116. / Ulrika Andersson

⁷⁵ Naumburg 1998 s. 60 ff.

mycket svartsjuk och kontrollerande. Han vill inte att hon skall ha ett eget socialt liv. **2) Länksystemet/mesosystemet** är kommunikationsnätet mellan mannens olika mikrosystem t ex. om mannens familj umgås med hans arbetskamrater eller om familjen och släkten umgås. **3) Det yttre systemet/exosystemet** består av olika sociala sammanhang, där mannen inte ingår personligen, men där människor gör, beslutar och kommer överens om saker som indirekt påverkar honom t ex. polis, tidningar, sjukvård, media. De yttre systemen måste samverka med varandra för att förebygga misshandeln. Alla måste sända samma signaler och då krävs det att dessa system kommunicerar med varandra. **4) Makrosystemet** innehåller alla de oskrivna normer som finns i samhället om vad som är rätt och fel. Här finns en mängd förlegade synsätt och fördomar t ex. att familjelivet är en privatsak, att man inom vissa kretsar har rätt att straffa sin hustru, att kvinnan skall sköta hemmet etc.

Alla dessa fyra system har sin egen historiska bakgrund. Man kan inte studera en händelse eller en människa utan att ta hänsyn till tidigare händelser. Man måste känna till den bakomliggande historien. När man skall söka efter orsaken till våld mot kvinnor måste man studera flera olika perspektiv, både de historiska, de feministiska och den sociala inlärningsteorins perspektiv.⁷⁶ Problemets orsak går inte att finna genom att enbart se till *ett* perspektiv.

Personligen anser även jag, att våldets orsaker inte går att finna i enbart en förklaringsmodell. Jag hävdar att man måste se till möjliga förklaringar både på individnivå, familjenivå och samhällsnivå. Man måste se till individen i varje enskilt fall för att förstå varför misshandeln skett. I en del fall kan mannens våld förklaras utifrån det feministiska perspektivet, i ett annat fall kan det förklaras med att han utsatts för våld i barndomen och i ett tredje fall kan orsaken till att han använder våld finnas i båda perspektiven. Med detta menar jag dock inte att man ska ursäkta misshandeln med att mannen var sjuk, att han inte visste vad han gjorde eller att han utsatts för våld som barn. Alla de män som utsätter kvinnor för våld är naturligtvis personligen ansvariga för sitt beteende och skall ansvara för sina handlingar. Detta hindrar dock inte att man försöker förstå varför han beter sig som han gör. Genom att se till hela individen kan man öka förståelsen för varför misshandeln inträffat och därigenom kan man få insikt om hur man skall kunna förhindra att det sker igen. Vi är ju inte ute efter att straffa människor, utan för att försöka hjälpa dem så att vi kommer till rätta med problemet och förhindrar att det upprepas. Det är uppenbart att en man som misshandlar sin kvinna har ett problem och att han behöver hjälp med att reda ut orsakerna till varför han beter sig som han gör. Man kan enligt min mening inte dra alla misshandelsfall över en kam och säga att det beror på enbart det ena eller det andra.

⁷⁶ Naumburg 1998 s. 68.

Dock instämmer jag helt i att grunden till problemet i många fall säkert bottnar i en skev kvinnoyn. Denna kvinnoyn har som vi sett i avsnittet om det historiska perspektivet, sina rötter långt tillbaka i tiden där den bl a. avspeglades i lagarna. Denna syn på kvinnan har följt med utvecklingen fram till våra dagar, även om kvinnans förutsättningar och självbestämmanderätt givetvis luckrats upp och blivit mer jämlik med åren. Jag ser dock inte det feministiska perspektivet som enda förklaring till varför kvinnomisshandel förekommer. Jag tycker inte att den ena eller den andra förklaringsmodellen är bättre än den andra och därmed skall tillämpas i alla fall. Jag tror att det finns många olika anledningar och orsaker till att en man misshandlar sin fru. Jag anser att de olika perspektiven går in i varandra och hänger ihop och att de alla tillsammans och i en del fall samtidigt, kan bidra till att förklara våldets orsaker.

Den individualpsykologiska förklaringsmodellen har dock förkastats mer och mer på senare tid inte minst från feministiskt håll. Bo Bergmans teori om att det är kvinnan som är orsak till misshandeln förkastar jag, liksom de flesta med mig fullständigt. Att en kvinna skulle provocera en man till att misshandla henne i syfte att få lite spänning i tillvaron är enligt min mening inte ens värt att kommentera. Likaså påståendet om att duktiga och kompetenta kvinnor som misshandlas har sig själv att skylla om de inte döljer sin kompetens för männen. Att dessa teorier härstammar ur en avhandling om kvinnomisshandel gjord 1987 är för mig helt obegripligt och medförde att jag fick kontrollera årtalet både en och två gånger innan jag insåg att det var rätt århundrade. Jag förnekar inte att kvinnor i likhet med många män, kan vara både provocerande, tjatiga och besvärliga. Detta ger dock inte i något fall mannen rätt att använda våld som en lösning på problemet.

Även om jag inte anser det individuella perspektivet som den enda och främsta förklaring till kvinnovåldet, är jag inte helt främmande för Barbro Lenéer-Axelsons indelning av våldet i olika våldstyper. Anledningen till att en del män misshandlar sina kvinnor kan säkerligen förklaras med att de misshandlats som barn eller att de sett sin pappa misshandla mamman. Jag ser inga konstigheter i denna förklaring, eftersom man vet att miljön påverkar ett barn i långt större utsträckning än t ex. arvet. Jag skulle tycka det var mycket konstigt om ett barn som under sin uppväxt utsatts för övergrepp och bevittnat traumatiska upplevelser inte skulle påverkas och ta skada av detta på ett eller annat sätt. Dock behöver det naturligtvis inte i alla fall leda till att de själv blir misshandlare som vuxna, men det skulle inte vara helt otänkbart. Även det s k. separationsvåldet som uppkommer i situationer då mannen känner att han håller på att förlora kvinnan tror jag förekommer i många fall och utgör en möjlig förklaring till att mannen tar till våld för att få kontroll på situationen. Att denna situation väcker till liv känslor från barndomen, då mannen som liten t ex. blev övergiven av sin mamma anser jag som en normal reaktion. Därmed inte sagt att jag ursäktar våldet. Att misshandel inom invandrarfamiljer är mycket vanligt kan jag också förstå, eftersom de växt upp i en annan kultur med en annorlunda

uppfostran och syn på kvinnan jämfört med vad majoriteten av den svenska befolkningen har.

Oavsett vilken förklaringsmodell man använder måste man komma ihåg att det faktum att man förstår våldets orsaker inte är liktydigt med att man försvarar mannens agerande med hänsyn till förklaringen. Jag anser att man i de flesta fall kan förklarar våldets orsaker med hjälp av alla tre perspektiven. En man misshandlar sin fru. Han har som barn sett sin pappa misshandla modern, vilket påverkat honom starkt. Han har dessutom till följd av detta fått en skev kvinnoyn. Pappans agerande har lärt honom att det är så en kvinna skall behandlas. Denna skeva kvinnoyn tar den nu vuxne mannen med sig in i sitt förhållande, vilket får konsekvenser även på familjenivå t ex. genom att mannen ser sig själv som familjens överhuvud. Han fattar alla beslut, utan att ta hänsyn till kvinnan, vilket leder till brister i parternas kommunikation. Detta påverkar i sin tur deras relation negativt och leder i värsta fall till att mannen tar till våld. Detta exempel förklarar våldet utifrån alla tre perspektiven och visar på att alla perspektiven i en del fall kan samverka. Man kan ta en liten pusselbit från varje nivå som sedan kan utgöra en möjlig förklaring i ett enskilt fall. Men att hårddra det till att all misshandel beror på en skev kvinnoyn eller en traumatisk barndom anser jag vara att gå ett steg för långt.

Sammanfattningsvis så tycker jag inte att det finns någonting som ursäktar att en man misshandlar en kvinna. Dock tror jag att det i varje enskilt fall finns en bakomliggande orsak till att just denna man använder våld. Det är inte vem som helst som helt oprovocerat och utan anledning tar till våld i olika situationer. Många gånger tror jag faktiskt att orsakerna går tillbaka till barndomen. Jag tycker dock att händelser från barndomen kan falla in under alla tre nivåerna och påverka mannen som vuxen. Det individuella perspektivet handlar om individen. Individen och dennes egenskaper formas och grundläggs till stor del i barndomen. Barnets första år är de viktigaste och kan avgöra hela individens framtid. Föräldrarna uppfostrar barnet och lär det vad som är rätt och fel. Barnet tar efter föräldrarnas beteende, vilket kan leda till problem senare i livet både på familjenivå om mannen t ex. som barn inte lärt sig hur man kommunicerar och löser problem och på samhällsnivå. En skev kvinnoyn är inget som uppstår över en natt som vi tidigare sett. Äpplet faller inte långt från päronträdet, vilket medför att det inte är helt osannolikt att mannen ärvt denna kvinnoyn från sin pappa. Slutsatsen är att man skall akta sig för att generalisera, då man skall försöka fastställa våldets orsaker.

8 Omgivningens bemötande

Det finns en mängd olika yrkesgrupper och myndigheter som arbetar med misshandel och som möter våldsutsatta kvinnor i sin vardag. Dessa människor har ett stort ansvar när det gäller att bekämpa och förebygga våld mot kvinnor. Deras bemötande kan spela en avgörande roll för hur varje individuellt misshandelsfall kommer att fortlöpa. Omgivningens brist på förståelse kan förstärka och förvärra brottsoffrets krisreaktioner. Detta negativa bemötande kan offret uppleva i mötet med allmänheten, polis, sjukvårdspersonal eller med rättsväsendet, som en följd av deras okunskap avseende offrets reaktioner och beteende. Människor som utsatts för brott måste behandlas så att risken för **sekundär traumatisering** minskar. Med detta menas att offret inte skall utsättas för psykisk stress till följd av omgivningens negativa reaktioner gentemot offret.⁷⁷ Detta kan ske då omgivningen bagatelliserar, nonchalerar eller förstorar upp det som hänt.

Då polisen ofta är de som först kommer i kontakt med kvinnor som utsatts för misshandel, har jag valt att se på hur just denna yrkesgrupp bemöter dessa kvinnor. Jag skall även försöka utreda om deras bemötande skiljer sig åt beroende på vilken social tillhörighet kvinnan har samt om man kanske ska bemöta dessa kvinnor olika just med hänsyn till att deras livssituation skiljer sig åt. Även om fokus i detta avsnitt läggs på polisens bemötande av misshandlade kvinnor måste givetvis alla som bemöter våldsdrabbade kvinnor agera med samma försiktighet och omtanke.

På senare tid har det skrivits mycket om polisens insatser när det gäller kvinnomisshandel. Deras arbete har i en del fall kritiserats pga. att de inte alltid anmäler misshandel i hemmet trots att de är skyldiga att göra det. Många av de kvinnor som blivit misshandlade och därefter kommit i kontakt med polisen har också klagat på polisens många gånger felaktiga bemötande.⁷⁸ Ett felaktigt bemötande kan i värsta fall leda till att kvinnan inte gör en anmälan eller tar tillbaka sin anmälan. Bristande kunskap kan vara en av förklaringarna till varför det är så få polisanmälningar angående kvinnomisshandel. Rätt bemötande är minst lika viktigt som att det blir fler poliser.

Många polismän har en negativ och förutfattad mening angående kvinnomisshandelsärenden. De uppfattar dessa ärenden som tråkiga och meningslösa. Redan innan de kommer till platsen är de ofta inställda på att kvinnan varken vill lämna mannen eller göra en anmälan mot honom. Polisen anser att de inte får sköta sitt jobb i de fall de enbart åker till platsen för att medla, eftersom deras arbete består i att upprätta en anmälan eller göra ett gripande med stöd i PolisL. Kvinnomisshandelsärenden beskrivs av polisen som följetonger, eftersom kvinnan ofta tar tillbaka sin anmälan och

⁷⁷ Christianson 1996 s. 325.

⁷⁸ Framkommit vid intervju på Kriscentrum i Malmö.

går tillbaka till mannen. En tid senare kommer en liknande anmälan in igen och på detta sätt kan det fortgå i oändlighet.⁷⁹ Denna negativa inställning påverkar naturligtvis polisens bemötande av misshandlade kvinnor. Om de redan innan de kommit på plats har en bild om hur det kommer att sluta, tas kvinnans problem inte på allvar.

Sociologen Magnus Lundberg, menar att polisen måste få ökad kunskap om den bakomliggande processen till misshandeln för att förstå varför kvinnan handlar på ett ibland irrationellt sätt, trots att hon naturligtvis vill få hjälp och slut på våldet. I syfte att råda bot på detta problem har Magnus Lundberg undervisat polisen på familjevåldsenheten i Malmö.⁸⁰ För närvarande tjänstgör han även på PHS i Växjö. Han utbildar polisen i hur de skall behandla och bemöta misshandlade kvinnor för att undvika konflikter och missförstånd. Man hoppas även att detta skall leda till att fler kvinnor polisanmäler misshandeln, så att man ökar anmälningsfrekvensen eftersom det enligt statistiken enbart är var femte misshandelsfall som resulterar i en polisanmälan, vilket är mycket anmärkningsvärt.

Magnus Lundberg försöker få polisen att förstå att deras arbete med kvinnomisshandel innebär att arbeta med människor som varit utsatta för mycket traumatiska och sårande händelser. Dessa kvinnor uttrycker denna sårbarhet på olika sätt. Alla kvinnor uppträder inte som omgivningen kanske förväntar sig att de skall göra, vilket personer som arbetar med våld mot kvinnor måste ha kunskap om. Många poliser förväntar sig att kvinnan skall vara tacksam när polisen kommer samt att hon skall vara villig att lämna mannen. Så är emellertid inte alltid fallet. Kvinnor som lever i det undre sociala skiktet med missbruksproblem etc. kan i vissa fall uppträda mycket aggressivt och avvisande gentemot polisens insatser. Detta innebär dock inte att de inte är i behov av hjälp eller att de inte skall behandlas som brottsoffer.

Kvinnan måste trots sitt många gånger irrationella beteende bemötas med förståelse, så att hon känner trygghet annars kan hon istället känna sig sviken, utlämnad och rättslös och få uppfattningen av att hennes problem inte tas på allvar och att det våld, som hon utsatts för är tillåtet. Polisen skall så långt det är möjligt försöka undvika en konfrontation med kvinnan eller ifrågasättande av henne. Polisen skall inte bemöta kvinnan med ett krav på anmälan. Istället skall de agera på ett sätt som får kvinnan att förstå att det är hon som bestämmer hur ärendet skall hanteras.

En bidragande orsak till att det uppstår konflikter är att polisen utför sitt arbete med stöd i PolisL. De måste kunna referera till lagtexten för att beskriva och förklara sitt agerande.⁸¹ Polismannen får med stöd av PolisL upprätta en anmälan i de fall han kan konstatera att brott har förekommit.

⁷⁹ SOU 1995:60 del B s. 115 ff.

⁸⁰ Framkom vid samtal med Magnus Lundberg.

⁸¹ Lundberg 1998 s. 43.

För att kunna konstatera detta krävs ofta kvinnans medverkan, såvida inte polisen själv sett vad som hänt. Polisen skall utifrån mötet med kvinnan formulera en anmälan som skall baseras på kvinnans berättelse. I denna konfrontation mellan polis och kvinna uppstår lätt problem och missförstånd, eftersom de lägger vikt vid olika saker. Polisen är främst inriktad på att få kvinnan att göra en anmälan mot mannen. Vill hon inte ge polisen den information de behöver, kan de inte göra sitt jobb. Offret tillkallar många gånger polisen endast i syfte att få ett slut på våldet samt för att ha någon att prata med som kan ge stöd och trygghet.

Kvinnan har många gånger svårt att hålla sig till saken och till den fråga polisen ställer. Hon blandar lätt ihop olika händelser och våldstillfällen samt berättar saker som inte är av vikt för utredningen. Polisen fokuserar istället på de juridiskt relevanta. Han vill få reda på omständigheterna i det konkreta fallet. Hur många slag fick kvinnan, utdelades slagen med öppen eller knuten hand, var träffade slagen, blev kvinnan rädd, uppstod smärta etc.⁸² Dessa uppgifter är av stor vikt för den kommande utredningen och avgör huruvida brott begåtts samt vilken grad av brott det rör sig om. Kvinnans berättelse måste anpassas, så att den faller in under en lämplig brottsbestämmelse i lagtexten. Kvinnans uppgifter avgör också om polisen har rätt att gripa mannen eller inte. Utifrån all den information som kvinnan ”sprutar ut” skall polisen försöka utvinna det juridiskt relevanta, så att han kan formulera en korrekt anmälan.⁸³ Kvinnan själv vet inte vilken information som är av vikt för utredningen och vilken information som är irrelevant. Det är polismannens uppgift att gallra bland den information som kvinnan ger. Dock måste polisen låta kvinnan berätta allt hon vill och inte avbryta henne. Polisen kan sedan rikta in samtalet på det juridiska planet genom att ställa följdfrågor på den information kvinnan ger. Polisen är huvudsakligen intresserad av själva våldet och hur det uppfattades för kvinnan. Paret relation i övrigt samt orsaken till våldet är inte lika intressant ur anmälningssynpunkt.

Kvinnomisshandel är ett mycket allvarligt brott som måste tas på största allvar även om det inte leder till ett gripande, utan enbart medling. Polisen måste vid misstanke om kvinnomisshandel vara lika angelägen att samla in bevis och hitta en eventuell gärningsman som vid andra typer av brott. När polisen kommer till platsen skall de först bedöma den aktuella situationen och besluta om vilka åtgärder som skall vidtas. Det är oftast inte helt klart vad som inträffat på platsen då polisen kallas dit. Polisen har att konstatera huruvida brott är begånget, vem som är förövare, om det finns gripandeskäl eller om man skall medla mellan parterna. En traditionell brottsplatsundersökning skall företas i hopp om att hitta bevis i form av blodspår, åverkan på möbler som kan tyda på att ett kraftigt gräl förekommit eller förekomsten av redskap som kan ha använts mot kvinnan. Dessa bevis skall stödja kvinnans berättelse om vad som hänt samt användas som enda bevis i

⁸² Lundberg 1998 s. 88 ff.

⁸³ Lundberg 1998 s. 88.

de fall kvinnan tar tillbaka sin anmälan. Polisen skall undersöka om kvinnan har synliga skador som kan tyda på att hon utsatts för våld. De fall då kvinnan är allvarligt skadad gör det naturligtvis enklare för polisen som då har tillräckliga bevis för att kunna gripa mannen. De är i detta läge inte lika beroende av kvinnans uppgifter då hennes skador talar för sig själv. Kvinnans eventuella skador är av stor betydelse för polisen och spelar en avgörande roll i den kommande utredningen. Det räcker inte med att kvinnan har ont på ett visst ställe, utan skadorna måste också vara synliga. Våldet skall ha gjort avtryck på kvinnans kropp.⁸⁴ Kvinnans skador dokumenteras genom fotografering. Kan polisen inte säkert konstatera att brott har begåtts dvs. i de fall kvinnans skador ej är synliga krävs det vittnesuppgifter för att polisen skall kunna ingripa. Skulle de göra en felbedömning kan de göra sig skyldiga till olaga frihetsberövande.

I de fall situationen bedöms som mindre allvarlig består polisen insats vanligtvis utav medling mellan parterna. Under definitionen mindre allvarlig, faller häftiga gräl som enbart lett till åverkan på döda ting t ex. möbler. Även visst mått av handgripligheter i form av örfilar, knuffar eller slag, som inte givit upphov till synliga skador faller in här.⁸⁵ Dock är medling ingen åtgärd som polisen föredrar, utan de vill helst få till stånd en anmälan mot mannen och i bästa fall gripa honom. Detta dels pga. att det många gånger inte upplevs som en polisiär uppgift att endast medla mellan parterna och dels pga. att det i många fall är förenat med en stor risk att lämna parterna ensamma efter ett våldsamt gräl. Det finns i dessa situationer risk för att grälet fortsätter i samma stund som polisen begett sig därifrån och då finns också risk för att skadorna blir allvarliga t ex. i de fall det är kvinnan som tillkallat polis. I dessa fall kan det hända att polisens beslut och deras insatser ifrågasätts. Varför nöjde de sig med att medla mellan parterna? Borde de kanske ha vidtagit andra mer ingripande åtgärder? Ett sätt att eliminera denna risk och för polisen att skydda sig kan vara att polisen upprättar minnesanteckningar över vad som hänt samt varför man handlat som man gjort. Dessa anteckningar kan även vara värdefulla i andra sammanhang t ex. om polisen tvingas dit igen vid ett senare tillfälle. De kan också utgöra viktiga upplysningar för sociala myndigheter som behöver ha vetskap om familjer med problem. Bäst är dock att försöka få iväg mannen från platsen, antingen genom att gripa honom och föra honom till polisen eller genom att få bort honom från hemmet till situationen lugnat sig. Dessa åtgärder kan dock inte vidtas hur som helst. Utan en anmälan från kvinnan och utan tydliga uppgifter om att brott har begåtts, saknar polisen befogenhet att avlägsna mannen från hans eget hem.

Polismännens arbete går ofta ut på att försöka övertala och peppa kvinnan till att våga göra en anmälan mot mannen. I detta arbete ingår även en skyldighet att upplysa kvinnan om vad det finns för skyddsåtgärder i form av larpaket, besöksförbud, kvinnojourer etc. Polisen påpekar också vikten av

⁸⁴ Lundberg 1998 s. 70 ff.

⁸⁵ SOU 1995: 60 del B s. 107 f.

att kvinnan står fast vid sina uppgifter och man försöker få kvinnan att vara stark. Man försöker också få kvinnan att förstå att en anmälan ofta är enda sättet att få stopp på misshandeln och att ingen förtjänar att bli slagen.

9 Varför anmäler inte kvinnan misshandeln?

När polisen får in en anmälan om att en kvinna blivit utsatt för misshandel är det som regel inte första gången kvinnan blivit slagen. Kvinnan väntar ofta in i det längsta med att göra en anmälan. Många brott som kommer till polisens kännedom skulle kanske inte ha gjorts om det inte varit någon utomstående som uppmärksammat händelsen. Att göra en anmälan mot den man som man egentligen älskar är ett mycket stort steg för kvinnan och ett sista rop på hjälp, när hon insett att hon inte kan reda ut problemet på egen hand. I de fall kvinnorna söker polisens hjälp har det därför många gånger gått så pass långt att de fruktar för sitt liv.

En stor del av kvinnomisshandeln sker som nämnts tidigare i det fördolda pga. av att kvinnorna inte vill eller vågar berätta. I de fall det dock görs en anmälan, är det vanligt att den inte ens leder till en förundersökning, då hälften av alla anmälningar avskrivs i brist på bevis. Ett stort problem är att kvinnan många gånger inte står fast vid sin anmälan, utan tar tillbaka denna efter några dagar. Som tidigare framkommit är banden mellan de två parterna i ett våldsförhållande mycket starka. Detta starka beroende kallar forskarna för ”**traumatisk bindning**”. Parets totala isolering från omgivningen, från vänner och bekanta bidrar till ett ömsesidigt beroende. De har bara varandra och de har båda ett intresse av att skydda och dölja den gemensamma hemligheten dvs. misshandeln.⁸⁶ Kvinnan tror ofta att hon inte kan lämna mannen, eftersom han behöver henne och inte klarar sig utan henne. Mannen i sin tur betonar detta beroende, i syfte att få kvinnan att stanna kvar.⁸⁷ Det är därför inte ovanligt att en kvinna som tagit det stora steget att flytta ifrån mannen, efter en tid ändå flyttar tillbaka. Detta kan tyckas helt ofattbart och ologiskt för omgivningen som då lätt kan tappa intresset och orken att hjälpa till.⁸⁸ I dessa situationer är det extra viktigt med ökad kunskap. Man måste få förståelse för kvinnans ibland irrationella beteende som är en del i hela den långa processen att ta sig ur misshandeln.

Det finns främst tre faktorer som påverkar brottsoffrets benägenhet att göra en polisanmälan. Det är brottets allvarlighetsgrad, offrets relation till gärningsmannen samt platsen för brottets förövande.⁸⁹ Våld mot kvinnor sker oftast i hemmet av en person som kvinnan känner, vilket är en av de viktigaste förklaringarna till att dessa brott inte anmäls i lika hög grad som andra våldsbrott.

⁸⁶ Eliasson 2000 s. 119.

⁸⁷ Eliasson 2000 s. 118.

⁸⁸ Framkom vid intervju med utredare på familjevårdsenheten i Malmö.

⁸⁹ Lundberg 2001 s. 13.

I Studien "Slagen dam" som utförts av Rikskvinnocentrum i Uppsala i samarbete med BRÅ, undersökte man bl a, varför kvinnorna inte går till polisen, då de utsatts för våldsangrepp. Undersökningen visar att endast 15 % av kvinnorna anmälde den senaste våldshändelsen. 81% av de inträffade händelserna kom inte till polisens kännedom. Kvinnorna hade olika förklaringar till varför de inte anmälde händelsen. Den vanligaste orsaken var att man ansåg händelsen för obetydlig. Detta ansåg 46 % av kvinnorna. Många ville heller inte blanda in polisen. Det fanns t o m. de som ej anmälde brottet pga. att de inte trodde att polisen skulle tro dem. Några trodde inte att polisen kunde göra något åt saken. Andra har uppgett att de var rädda för att mannen skulle hämnas om de gick till polisen. Några var rädda för att mannen skulle hamna i fängelse. Så många som nästan 5 % undvek en anmälan pga. skamkänslor inför det inträffade.

Undersökningen "Slagen dam", visar att det fanns många olika förklaringar till varför de kvinnor som misshandlats av sina män inte anmäler detta. Om vi återigen fokuserar på de olika grupperna av utsatta kvinnor, så kunde det vara intressant att se om de olika förklaringarna kan hänföras till olika grupper av kvinnor. Är benägenheten att anmäla en våldshändelse beroende av vem som blivit utsatt? Är polisanmälningar avseende kvinnomisshandel mer frekvent förekommande inom vissa grupper av kvinnor, än inom andra? Om så är fallet vad beror det på? Vilka åtgärder krävs för att alla våldshändelser riktade mot kvinnor skall anmälas i lika stor omfattning, oavsett vilken social grupp man tillhör? Svaren på dessa frågor har dock inte framkommit av undersökningen, utan de utgör endast spekulationer från min sida. Viktigt att komma ihåg är att de olika orsakerna till varför kvinnan inte anmäler misshandeln givetvis kan komma från kvinnor ur alla grupper. Jag vill dock se om vissa förklaringar kan tänkas vara vanligare inom vissa grupper än inom andra, som en följd av de olika kvinnornas livssituation.

Dessa frågor är svåra att besvara eftersom kvinnomisshandeln kan komma till omgivningens kännedom på olika sätt. Både inom sjukvården, genom kvinnoorganisationer och hos polisen möter man dagligen kvinnor som utsatts för våld. Om man skulle fråga polisen vilken grupp som står för de flesta anmälningar skulle svaret med största säkerhet bli kvinnor från missbruksmiljöer, där både kvinnan själv och den aktuella gärningsmannen har alkoholproblem. Att just denna grupp kvinnor vänder sig till polisen för att söka hjälp i större utsträckning än andra kvinnor som utsatts för misshandel, kan bero på att missbrukande kvinnor inte är välkomna hos kvinnojourerna, då de inte anser sig ha resurser och kunskap att klara av missbruksproblem.

Enligt undersökningen har en del kvinnor uppgett att de inte anmält misshandeln pga. att polisen ändå inte skulle tro dem. Denna invändning kan enligt min mening tänkas komma från kvinnor som har det ekonomiskt bra ställt. Dessa kvinnor lever utåt sett till synes perfekt liv med ett bra arbete, ett fint hus med man och barn, men innanför hemmets väggar är bilden en helt annan. Detta är dock inte synligt för omgivningen som verkar tro att

familjen har det bra. Detta gör att kvinnan drar sig för att göra en anmälan. Hon tror att alla bara ser den ”perfekta” bilden. Ingen kommer tro att hennes charmiga och trevliga man skulle ha misshandlat henne. Anledningen till att en del kvinnor tror att de kommer bemötas på detta sätt kan delvis bero på alla de fördomar som finns i samhället. Många tror som tidigare framkommit att det endast är kvinnor från samhällets botten som utsätts för våld. Genom ökad kunskap skulle denna förklaring till varför kvinnan inte anmäler misshandeln försvinna. Även de kvinnor som uppgett att de inte anmäler våldet pga. skamkänslor kan tänkas komma från kvinnor ur detta sociala skikt. De känner skam över att de, som i övrigt lever ett bra liv och har det gott ställt drabbas av något så hemskt.

De kvinnor som tror att polisen inte kan göra något åt situationen kommer säkert i många fall från ett lägre socialt skikt. De är ekonomiskt och socialt svaga och har kanske missbruksproblem. Även invandrarkvinnor kan tänkas ha denna inställning. Kommer händelsen till polisens kännedom finns risk för att både mannen och kvinnan blir utvisade och tillbakaskickade till sina hemländer. Dessa kvinnor har ingenstans att ta vägen. De har kanske ingen familj, inga vänner. De är arbetslösa och har dåligt med pengar. Vad kan polisen göra för att hjälpa dem att förändra hela deras livssituation?

Mycket anmärkningsvärt är att så många som 46% tror att misshandeln varit för obetydlig för att leda till en anmälan. Detta kan dock förklaras utifrån den s.k. normaliseringsprocessen. De kvinnor som så gott som dagligen utsätts för våld och hot, ser efter ett tag våldet som något normalt. De blir avtrubbade och tror att det är något som förekommer i alla familjer. De ser kanske inte ens mannens handlade som misshandel, utan enbart tillrättavisningar, som är för obetydliga för att leda till ett rättsligt ingripande. De tror att det krävs betydligt grövre våld för att polisen skall bry sig om dem och ta dem på allvar.

Anledningen till att en del kvinnor inte velat blanda in polisen kan bero på att de lever ett kriminellt liv. De håller kanske på med missbruk och som en följd av detta även annan typ av brottslighet i syfte att få pengar till droger. Detta kan medföra att de vill hålla polisen utanför, då de vet att även de själva håller på med straffbara handlingar. Även kvinnor från ett bättre socialt skikt kan vara måna om att hålla polisen utanför, i syfte att bevara den perfekta utsidan av familjens liv. Kommer polisen körande en fredagskväll och stannar på uppfarten, är denna bild förstörd på några minuter. I kapitel tre framkom att det fanns fyra grupper av särskilt utsatta kvinnor. Dessa kvinnor var särskilt utsatta pga. att de ofta levde mycket isolerat. Det är just dessa kvinnor som troligtvis inte skulle klara sig själv om förövaren kom i fängelse, då de är helt beroende av honom för att klara sin försörjning.

Anledningen till att kvinnan drar sig ur kan även bero på att hon efter lite betänketid ångrar sig. Den akuta faran är över, våldsattacken har upphört och kvinnan intalar sig själv att det inte var så farligt. En del kvinnor

upplever polisförhör och rättegång som något mycket skrämmande och obehagligt, eftersom de tvingas blotta hela sitt privatliv för utomstående. De inser också vad det kan betyda både för dem själv och för mannen om han kommer i fängelse. De känner kanske att de inte klarar av ensamheten, barnen och ekonomin. Många kvinnor tar tillbaka sin anmälan då de är rädda för vad mannen kan ta sig till för att hämnas. En del kvinnor står under direkt hot från mannens sida som kräver att hon tar tillbaka anmälan.⁹⁰ Visserligen hör kvinnomisshandel nu under allmänt åtal, men det krävs ändå en viss medverkan från kvinnans sida för att nå en fällande dom. Kvinnan kan bidra med betydelsefulla och avgörande bevis i form av rättsintyg och muntliga utsagor, eftersom det vid denna typ av brott inte finns så mycket bevis från utomstående, då brottet som regel sker i hemmet. För att mannen skall kunna ställas till ansvar krävs att kvinnan presenterar en klar, tydlig, sammanhängande och trovärdig berättelse. Misslyckas hon med det och det varken finns vittnen eller någon teknisk bevisning läggs målet ner pga. att brott inte kan styrkas. Ofta uppfattas misshandlade kvinnors berättelser om vad som hänt mycket röriga och osammanhängande, vilket försvårar förundersökningen. Ibland finns det för många berättelser om vad som hänt. Mannen har en version, kvinnan en och omgivningen har sin. Detta leder till att kvinnan blir förvirrad och osäker på vad som egentligen hänt.

Som vi ser så kan de olika förklaringarna komma från alla kvinnor oavsett social tillhörighet, även om en del invändningar av olika anledningar är vanligare inom vissa grupper än inom andra.

⁹⁰ Alfredsson 1983 s. 98 f.

10 Hur skall vi komma till rätta med kvinnomisshandeln?

Kvinnomisshandel är ett relativt utbrett problem i vårt samhälle och i övriga världen. Problem försvinner som regel inte av sig själv, utan kräver ofta insatser från många håll. Trots våra lagar utsätts kvinnor fortfarande för våld och hot. Det är därför viktigt att se på förebyggande åtgärder även utanför rättsväsendet. För att förebygga brott krävs både social och situationell prevention. Social prevention syftar till att öka och stärka självkontrollen och de sociala banden. Preventionen kan dels gå ut på att skapa barriärer som gör det svårare att genomföra den brottsliga handlingen. Man kan även försöka minska de konfliktskapande situationerna som leder till våldsattackerna.⁹¹ Hela samhället måste arbeta i samma riktning, så att man får en konsekvent och enhetlig syn och inställning till våld mot kvinnor. Då mörkertalet är stort krävs det också insatser som stärker kvinnans förtroende för myndigheter etc. så att hon vågar ta steget att berätta för utomstående, som i sin tur kan hjälpa henne att förändra situationen.

Den största anledningen till att vi måste komma till rätta med kvinnomisshandeln är naturligtvis med hänsyn till alla de kvinnor som årligen blir offer för detta våld, som i värsta fall går så långt att det får en dödlig utgång. Men problemet kring kvinnomisshandeln måste också ses ur ett ekonomiskt perspektiv. Vad kostar kvinnomisshandeln årligen för samhället? Hur pass många och långtgående åtgärder är det försvarbart att sätta in? Hur mycket är ett människoliv värt med hänvisning till att det i Sverige årligen är ca 16 kvinnor som misshandlas till döds. Svaret är komplicerat. Kvinnomisshandeln resulterar i häpnadsväckande kostnader för en stor grupp som ”drabbas”. Kvinnan som blir misshandlad, kan i värsta fall få betala med sitt liv. Vad är det värt? Kvinnor som utsatts för misshandel utnyttjar i större utsträckning än kvinnor som inte utsatts för våld, alkohol och andra droger, som orsakar kostnader för samhället. Dessa kvinnor kräver också hjälp ifrån rättsväsendet, sjukvården och socialtjänsten, vilket medför ökade kostnader. Barn i misshandelsfamiljer får också betala ett högt pris. De får ofta problem i skolan pga. att de inte kan koncentrera sig på sina studier i hemmet. Dessa barn löper som vi tidigare sett tidigare långt större risk än andra barn att själv växa upp till en kvinnomisshandlare, vilket medför att vi aldrig tycks få ett slut på problemet, om vi inte agerar nu.

10.1 Lagstiftning

Ett sätt att komma till rätta med klandervärda och oacceptabla beteenden ute i samhället kan vara att straffbelägga dessa handlingar. Man kan även skärpa

⁹¹ BRÅ 1994:4 s. 7.

straffen i de fall gärningen redan är straffbelagd på ett eller annat sätt. Lagen har till syfte att sanktionera och bestraffa klandervärda och illegala beteenden. Den ger uttryck för vissa grundläggande principer som bildar viktiga normer för mänskligt handlande. Lagen avspeglar samhällets inställning i vissa frågor och i vissa situationer. Lagen ger uttryck för samhällets värderingar för vad som bedöms vara rätt och fel. Synen på kvinnan och hennes ställning i samhället har förändrats med tiden med hjälp av ändringar i lagen. Under 1970-talet växte kvinnorörelsen fram och deras arbete har i sin tur satt fart på lagstiftningen.

Kvinnomisshandel tillhör den kategori av brott, där förövaren frivilligt stannar kvar på brottsplatsen och inte förväntar sig några negativa konsekvenser av sitt handlande. Många gånger ser mannen det som sin rättighet att använda våld. Samhället kan då ingripa genom att sanktionera detta handlande, så att man från samhällets sida markera att man inte accepterar detta beteende. Många lagar som rör familjen utgår ifrån perfekta familjeförhållanden och därför är det svårt att ingripa i de fall förhållandena inte är så. Fram till 1982 var t ex. våldtäkt inom äktenskapet inte straffbart. I takt med att informationen kring våld inom familjen ökar, kan man anpassa och förändra lagarna, så att man kan komma åt problemen. Nya övergrepp upptäcks, vilket tvingar samhället att vidta åtgärder. Som exempel på detta har vi det nya fridskränkingsbrottet i 4 kap 4§ BrB.

10.1.1 Grov Kvinnofridskränkning

Kvinnomisshandel definieras som våld riktat mot en kvinna av en man, som kvinnan har eller haft en nära relation med. Utmärkande för kvinnomisshandeln är att den förekommit under en väldigt lång tid och att våldet oftast utspelas i ett slutet system och att parterna är eller har varit i en känslomässig intim relation. Kvinnovåldskommissionen fick i juni 1993 i uppdrag att se över frågor rörande kvinnomisshandel och komma med förslag på hur detta våld skulle kunna förebyggas och bekämpas. Man fick Bl a. till uppgift att se över lagstiftningen samt berörda myndigheters handläggning av kvinnomisshandelsärenden. Detta arbete resulterade i att man i juni 1998 införde en ny brottsrubricering i BrB 4 kap, grov kvinnofridskränkning, som ett led i att begränsa kvinnovåldet.⁹²

När det gäller brott mot kvinnor i nära relationer rör det sig oftast inte om enstaka övergrepp. Kvinnan har många gånger utsatts för flera olika brott t ex. misshandel, olaga hot, ofredande etc. Det handlar om upprepade straffbara kränkningar, som ingår i och bildar ett mönster. Innan den nya lagen trädde i kraft var kvinnan tvungen att precisera varje brottstillfälle till tid och rum. Detta medförde ofta problem, eftersom kvinnan varit utsatt för många övergrepp under en lång tid. Misshandeln kan ha pågått i flera år innan kvinnan vågar ta steget att göra en anmälan och man kan då förstå att det är en omöjlig uppgift för kvinnan att komma ihåg och redogöra för alla

⁹² Prop. 1997/98:55 s. 19.

tillfällena in i minsta detalj. Kvinnans berättelse brukar ofta vara mycket vag och generellt hållen. Tidigare fokuserade man på de enskilda gärningarna, utan att se problemet som en pågående process. Kvinnan skulle kunna presentera en detaljerad och sammanhängande berättelse där hon beskrev hela händelseförloppet, hur många slag som utdelats, vilken dag det inträffade och på vilken plats samt hur hon upplevde övergreppen. Frågan om precisering togs bl a. upp i NJA 1991 s. 83. Av HD:s dom framgår att det inte är nödvändigt att precisera varje enskild gärning till tid och rum för att beviskravet skall vara uppfyllt. Dock måste några konkreta gärningar kunna specificeras.⁹³ Man bortsåg från kvinnans ständiga rädsla, underordnade ställning, hotbild etc. Denna fokusering medförde att man inte såg hela den situation i vilken kvinnan levde och man fick svårt att förstå varför hon inte lämnade mannen. För att förstå kvinnan måste man se hela den psykologiska bakgrunden. Man måste se på allt som kvinnan utsatts för under processens gång, inte enbart de enskilda straffbelagda gärningarna som t ex. olaga hot, olaga frihetsberövande, misshandel etc. Man måste även beakta den psykiska terrorn i form av isolering, inskränkt livsutrymme och minskad självbestämmanderätt, som kvinnan utsätts för. Gärningar som enligt tidigare lagrum ej beaktats.

Det tar ofta mycket lång tid innan kvinnorna vågar gå ut med att de lever i en misshandelsrelation, där de utsätts för dagliga övergrepp, både fysiskt och psykiskt. Detta medför att det tar lång tid innan brotten kommer till polisens kännedom. Detta i sin tur leder i en del fall till att vissa av de övergrepp som kvinnan utsatts för under processens gång har preskriberats. Hon kan också ha svårigheter med att minnas alla övergreppen i detalj, när, var och hur de inträffade, då det ofta rör sig om en serie övergrepp av likartad karaktär. Vidare är de yttre förhållandena vid gärningstillfällena ofta mycket likartade, eftersom de flesta övergreppen sker i hemmet.

Genom lagändringen och införandet av en ny straffbestämmelse i BrB har man försökt underlätta för kvinnan. Genom en ny lagteknisk konstruktion, där man bl a. gjort avsteg från straffbestämmelsernas könsneutrala konstruktion vill man understryka brottets allvarlighet. Det är även så att de kränkningar som kvinnan utsätts för, delvis sker pga. kön.⁹⁴ Man vill med det nya brottet få fram en helhetsbedömning av den utsatta kvinnas situation. Domstolen skall koncentrera sig på det nya brottet och döma för detta och inte för de brott, som de enskilda gärningarna innefattar. Det nya brottet tar hänsyn till att det inte alltid är de enskilda handlingarna i sig som karaktäriserar kvinnans utsatta position, utan det är den process och den systematiska kränkning hon ständigt utsätts för. Det är inte längre ett krav att kvinnan skall kunna precisera varje gärningstillfälle till tid och rum. Det är nu tillräckligt att gärningen preciseras till sin karaktär och att de har utförts inom en speciell tidsperiod.

⁹³ Prop 1997/98:55 s. 81.

⁹⁴ Prop 1997/98:55 s. 82 f.

Det nya brottet innefattar en rad handlingar som idag redan är kriminaliserade i olika straffbestämmelser t ex. misshandel, olaga hot etc. Men det tar även hänsyn till beteenden som idag inte är kriminaliserade, men som ingår i den psykiska terror som kvinnan utsatts för under processen. Kommissionen föreslog att även handlingar som tidigare inte var straffbelagda skulle omfattas av den nya bestämmelsen t ex. om mannen talar nedsättande om kvinnan, begränsar hennes livsutrymme, eller på annat sätt kontrollerar henne. Detta förslag avvisades dock av regeringen med hänsyn till legalitetsprincipen. De olika gärningsmomenten kan variera, men de ingår alla som ett led i en pågående process. Den nya straffbestämmelsen koncentrerar sig på helheten och fördjupar sig inte i enskilda detaljer.

Enligt rekvisiten krävs för straffansvar att brottet har begåtts av en man mot en kvinna med vilken han har eller har haft ett nära förhållande med. Vidare skall den brottsliga handlingen bestå av flera straffbara gärningar. De gärningar som omfattas av bestämmelsen är misshandel, olaga frihetsberövande, olaga tvång, olaga hot, hemfridsbrott, ofredande, sexuellt tvång, sexuellt utnyttjande och sexuellt ofredande. Det måste även röra sig om upprepade kränkningar dvs. fler än två. Exakt hur många gärningar som krävs beror på hur allvarliga de är.⁹⁵ Det som utmärker kränkning av nära anhörig är att det kan pågå under en mycket lång tid innan någon upptäcker det, samt att det sällan anmäls då offer och gärningsman står varandra känslomässigt nära. Med detta avses man och kvinna som lever eller har levt under äktenskapsliknande förhållande. Anledningen till att även tidigare närstående omfattas av bestämmelsen är att de män som misshandlar sina kvinnor ofta fortsätter att trakassera kvinnan även efter det att hon lämnat honom. Krav uppställs också på att handlingen skall ha varit avsedda att varaktigt kränka kvinnans integritet och allvarligt skada hennes självkänsla. Även en serie relativt lindriga brott kan ge denna effekt. Det behöver inte i det enskilda fallet bevisas att personens integritet verkligen har kränkts och att självkänslan har skadats allvarligt, då domstolen vid en bedömning av gärningarnas straffvärde gör en helhetsbedömning av den kränkta kvinnans situation.

Domstolen skall vid en bedömning huruvida gärningarna varit ett led i en upprepade kränkning även ta hänsyn till sådana handlingar mot den närstående personen som gärningsmannen tidigare dömts för, trots att dessa gärningar inte är föremål för domstolens prövning i det aktuella målet. Dessa övergrepp skall beaktas och användas för att styrka att kränkningar skett vid upprepade tillfällen.

Normala konkurrensregler skall tillämpas⁹⁶, vilket innebär att grövre brott t ex. grov misshandel, människorov, olaga frihetsberövande inte ingår i det nya brottet, då straffskalan för dessa brott vanligtvis är strängare än för det nya brottet. Detta gäller även om gärningen begåtts inom den tidsperiod,

⁹⁵ BRÅ-rapport 2000:11 s. 13 f.

⁹⁶ Prop 1997/98: 55 s. 77.

som kvinnofridsbrottet omfattar enligt åklagarens gärningsbeskrivning. För dessa grövre gärningar kan åklagaren väcka separat åtal. Detta gäller dock inte för lindriga brott eller brott av normalgraden. Domstolen skall därför döma särskilt för dessa grövre brott, vilket kan resultera i en dom där man dömt för t ex. grov misshandel och grov kvinnofridskränkning i brottskonkurrens.

I förarbetena till bestämmelsen stod att domstolen vid en bedömning av om gärningarna varit ett led i en upprepad kränkning även skulle ta hänsyn till handlingar mot den närstående som gärningsmannen tidigare dömts för. Hur detta skulle tillämpas rent praktiskt var däremot oklart. Problemet togs dock upp i HD, som genom en dom den 19 mars 1999 för första gången prövade ett mål (NJA 1999 s.102) som rörde tillämpningen av bestämmelsen om grov kvinnofridskränkning. I detta mål tog HD bl a. ställning till innebörden av kravet på att gärningarna skall ha varit ett led i en upprepad kränkning av brottsoffrets integritet. Med anledning av domen i målet NJA 1999 s. 102 förordnade RÅ om en översyn och omarbetning av den ifrågavarande paragrafen. From 1 januari 2000 är det tillräckligt för straffansvar att de åtalade brotten i sig faller in under fridskränkingsparagrafen. Det krävs inte att gärningsmannen har begått även ytterligare brott mot kvinnan utöver de åtalade gärningarna.⁹⁷ Dock visar statistiken över lagförda brott på att det är svårt att döma män för kvinnofridskränkning pga. att den nya lagen är alltför tekniskt komplicerad. Därför väljer många att istället åtala för varje enskilt brott på traditionellt sätt. Cirka 2000 anmälningar om grov kvinnofridskränkning gjordes under lagens första två och ett halvt år. Av dessa har vart femte fall lett till åtal och vart tionde avgjorts i domstol. Det som gör lagen svår att använda är osäkerheten när det gäller hur många gärningar som skall krävas och under vilken tidsrymd. Överåklagare Sven-Erik Alhem vill föreslå en ändring av vilka brottsliga gärningar som skall ingå i brottet grov kvinnofridskränkning. Idag ingår enbart brott mot liv och hälsa, brott mot frihet och frid samt sexualbrotten. Alhem föreslår dock att även t ex. brott mot besöksförbudet borde kunna tas med.⁹⁸

Dock är det tveksamt om strängare lagstiftning är lösningen på problemet kvinnomisshandel. Som redogjorts för tidigare i uppsatsen handlar mannen många gånger helt eller delvis okontrollerat under själva misshandelsfasen. Frågan är då om en strängare påföljd hindrar detta beteende i denna situation, eftersom mannen då inte tänker klart. Personligen tror jag inte det. Problemet ligger djupare än så.

⁹⁷ Prop 1998/99:145 s. 9.

⁹⁸ Artikel Sydsvenska Dagbladet 010709.

10.2 Mansjourer

När man diskuterar problemen kring kvinnomisshandel utgår man ofta från offret. Man funderar över varför kvinnan blir slagen och varför hon inte lämnar mannen. Genom detta synsätt lägger man delvis skulden på kvinnan. På detta sätt normaliseras kvinnomisshandeln och blir osynlig och odebatterad. Man måste komma ihåg att det är männen som är orsak till problemet och inte kvinnorna. Man måste arbeta för att organisera och engagera männen, så att de tar ansvar för sina handlingar. Runt om i landet har det börjat växa fram nätverk för män och olika mansjourer som arbetar för att hjälpa och stödja männen. Man arbetar för att dessa män skall komma till insikt om och förstå att deras beteende inte är acceptabelt, vilket de flesta visserligen redan vet, men de måste försöka förstå varför de tar till våld i pressade och konfliktliknande situationer. De skall lära sig att lösa sina problem på ett annat sätt, samt lära sig att känna igen de ångestladdade situationerna i god tid, så att de inte handlar irrationellt, utan att tänka på konsekvenserna. Männens psykologiska försvar i form av förnekande, bortförklaringar och minnesluckor måste angripas, så att de istället lär sig att ta ansvar och inte lägger skulden på andra för att skydda sig själv. Det är inte mannen som är offret, utan kvinnan. Många män använder våld som ett medel att uppnå makt och kontroll. När de väl har uppnått sitt syfte fortsätter de att använda våld för att upprätthålla makten.

Genom behandlingsarbetet försöker man kartlägga den process som leder fram till det våldsamma beteendet, för att sedan arbeta utifrån denna. Att ändra en mans beteende från våld till icke våld mot kvinnor är svårt och kräver insatser från flera håll. Påverkan från den närmaste omgivningen t ex. familj, arbetskamrater, vänner och släktingar är av stor betydelse och ett första steg i rätt riktning. Birgitta Bergmark skriver i sin bok, "Famntag, stryptag klapp eller död", att våld inte är någon sjukdom utan snarare ett inlärt beteende i kombination med avsaknad av kunskap om alternativ eller oförmåga att se alternativ.⁹⁹

10.3 Informationsspridning/ attitydförändring

För att komma till rätta med problemet och minska dess utbredning krävs även en ökad kunskap och medvetenhet hos allmänheten, som på bästa sätt sker genom informationsspridning. Man måste få bort felaktiga attityder och fördomar, upplysa om orsakerna till våldet, samt att kvinnomisshandel förekommer inom alla samhällsklasser. Sverige ligger främst i världen vad gäller jämställdhet mellan män och kvinnor avseende utbildning, arbete och familjeliv, men trots det har vi inte kommit till rätta med kvinnovåldet. Det finns mängder av myter, fördomar och felaktiga uppfattningar kring kvinnomisshandel. Detta bidrar till att problemet finns kvar och förhindrar en utveckling i rätt riktning. Dessa myter måste utrotas för att verkligheten

⁹⁹ Bergmark 1995 s. 65.

kring kvinnomisshandeln skall bli synlig och känd. Förebyggande åtgärder kan och måste sättas in både på det individuella planet och på det samhälleliga planet. Samhället kan göra betydande insatser genom att fördela makten och kontrollen lika mellan män och kvinnor ute i samhället, eftersom ojämlikheten är en av orsakerna till det könsrelaterade våldet. Olika åtgärder, som gynnar jämställdheten mellan män och kvinnor kan därför minska kvinnornas utsatthet för våld. Kvinnans ekonomiska situation måste förbättras och bli samstämmig med männens, eftersom låga löner är en av orsakerna till att misshandlade kvinnor inte kan lämna sina män.

Även media har ett stort ansvar i denna förändringsprocess. Samhällets kvinnosyn måste förändras. Många av dagens filmer, litteratur och media framställer männen som hjältar med makt och kontroll. Pornografi och prostitution är också männens sätt att visa sin makt över kvinnorna och få dem att framstå som underlägsna männen.

Man läser dagligen i massmedia om mäns våldsattacker mot okända kvinnor. Detta våld gör oss mycket upprörda och rädda, trots att detta våld inte på långa vägar är lika vanligt som våldet där gärningsmän och offer känner varandra. Man blundar för det privata våldet och tänker, det händer aldrig mig. Man vägrar att se det som ibland finns mitt framför ögonen, vilket är en vanlig försvarsmekanism.

Attityder förväxlas ofta med värderingar, men det är våra värderingar som utgör grunden för våra attityder.¹⁰⁰ Dessa är socialt och kulturellt betingade. Attityder är avgränsade och speciella i förhållande till ett fenomen eller en grupp människor. De är lättare att studera än värderingar. Attityder speglar sig i våra reaktioner och i vårt beteende i olika situationer och gentemot vår omgivning. Genom att sprida information får allmänheten ökad kunskap om kvinnomisshandeln. Då försvinner fördomar och andra felaktiga antaganden och omgivningen kan ändra sin attityd och inställning till misshandlade kvinnor.

10.4 Samverkan mellan myndigheter

Ute i vårt samhälle finns olika instanser dit misshandlade kvinnor kan vända sig för att söka hjälp. Dessa kvinnors hjälpbehov varierar, vilket medför att de vänder sig till olika instanser. Dessa olika inrättningar har alla olika hjälp att erbjuda. Till sjuk- och hälsovården vänder sig kvinnorna för att söka akut hjälp, efter att de utsatts för ett våldsangrepp. De flesta kvinnor som söker akut hjälp medger dock inte att de blivit misshandlade. Många hävdar att de ramlat i trappan, halkat på badrumsgolvet eller gått in i en dörr. Dessa s.k. nödlögner är särskilt vanliga i de fall mannen följt med kvinnan till sjukhuset. Idag finns det dock olika blanketter som läkare och sköterskor skall fylla i vid misstanke om misshandel. Vidare skall alla skador

¹⁰⁰ Eliasson 2000 s. 33 f.

rutinmässigt fotograferas. På sjukhuset kan kvinnorna dels få hjälp att plåstra om skadorna. De kan även få möjlighet att tala med en kurator. På sjukhuset kan kvinnan även få stanna under natten.

Inom varje kommun är det socialtjänsten som har till uppgift att se till så att deras invånare mår bra och att de får det stöd och den hjälp de behöver. Detta ansvar omfattar en skyldighet för socialtjänsten att ta hand om och hjälpa misshandlade kvinnor. Socialtjänsten har ett större ansvar än sjukvården, då de skall ta hand om hela familjen och inte bara den misshandlade kvinnan. Socialtjänsten skall inte enbart se till den akuta situationen, utan de har ett långsiktigt behandlingsansvar och skall verka för att de aktuella familjeproblemen klaras ut.¹⁰¹ Socialtjänsten skall även agera den sammankopplande länken med andra myndigheter i de fall deras hjälp behövs. Socialtjänsten har en mängd olika hjälpinsatser att bidra med. Vänder man sig till dem kan man få hjälp att ordna boende t ex. på ett jourhem för misshandlade kvinnor eller en lägenhet med hemlig adress. Socialtjänsten kan även stötta och hjälpa de kvinnor, som har det ekonomiskt svårt. Hos socialtjänsten kan de kvinnor som har behov av att prata få en kontaktperson och en kontaktfamilj. Dessa personer rekryteras och utbildas inom socialtjänsten för att kunna hjälpa och stödja personer i kris.

Undersökningar har visat att Socialtjänstens arbete mött kritik av ett flertal kvinnor, som anser att socialtjänsten inte hjälper kvinnorna på rätt sätt. Inom socialtjänsten liksom inom många andra myndigheter råder brist på kunskap rörande misshandlade kvinnor. Vanligt inom socialtjänsten är att man ser misshandeln som ett familjeproblem. Man skickar kvinnorna och männen till familjeterapi i hopp om att de skall kunna lappa ihop äktenskapet. Dock är detta inte alltid den rätta lösningen, eftersom alla män inte är samarbetsvilliga och inser att paret har ett problem. I många fall tenderar misshandeln efter ett sådant möte att bli värre, eftersom mannen förstår att kvinnan sökt hjälp. Många kvinnor vågar inte vända sig till socialen av rädsla för att de skall ta eventuella barn och placera dem i fosterhem.

Runt om i landet finns ett flertal kvinnojourer, som arbetar ideellt med att hjälpa misshandlade kvinnor. Många kvinnor som utsatts för misshandel känner skuld och skam inför detta. Att vända sig till ett kvinnohus eller jourhem för utsatta kvinnor kan då vara en lösning för dessa kvinnor, eftersom de förblir anonyma. Detta till skillnad från de kvinnor som vänder sig till det sociala eller tills sjukvården som registreras och kontrolleras i större utsträckning. På kvinnohusen känner kvinnan sig inte lika ”onormal”, där träffar hon kvinnor i samma situation. Kvinnor som vet hur det känns, kvinnor som förstår varandra, som förstår att det inte är så lätt att bryta mönstret och ta sig ur relationen. Där kan kvinnan känna sig trygg och få tillbaka sitt självförtroende, vilket är en förutsättning för att hon skall vara mottaglig för hjälp. Till jourerna vänder sig kvinnor från alla

¹⁰¹ Yrkesgemensam handbok, samverkansgruppen 2001, s. 10 ff.

samhällsgrupper. Dock finns det vissa kvinnor som vänder sig dit i större utsträckning än andra. Detta är bl a. yngre kvinnor som flyttat till en ny stad, där de varken har arbete, vänner eller familj, som kan stötta. En annan grupp är kvinnor ur medelklassen, som oftast inte vänder sig till socialen pga. av att de inte vill att problemet skall komma ut. Invandrarkvinnor är dock de som främst vänder sig till kvinnojourerna, eftersom de i högre utsträckning än andra kvinnor hyser misstro mot myndigheter, eftersom de är rädda för att bli utvisade om de vänder sig dit.¹⁰² Även svenska kvinnor som lever tillsammans med en utländsk man vänder sig till jourerna då de är rädda för att mannen, då kvinnan vägrar följa med honom tillbaka till hans hemland kidnappar barnen och tar dem med sig.

Vad kan då samhället göra för att hjälpa dessa kvinnor? Många gånger är det bristen på kunskap samt tidsbrist och överbelastning som gör att vi inte kommer till rätta med problemet. När tiden inte räcker till är det lätt att man från samhällets sida blundar för problemet och godtar kvinnans bortförklaring. Det är inte bara allmänheten som är i behov av information. Både personer inom polisen, rättsväsendet, socialtjänsten, sjukvården m.m. som möter dessa kvinnor i sin vardag måste ha kunskap om och förståelse för hur och varför våldsutsatta kvinnor reagerar som de gör. Kravet på sekretess inom t ex. sjukvården är i vissa fall till nackdel när man vill hjälpa dessa kvinnor. Sekretessen hindrar läkare och sköterskor, som möter dessa kvinnor från att agera. Samarbete mellan myndigheter är en förutsättning för att arbetet med att motverka kvinnomisshandeln skall fungera. I SOU 1995:60 poängteras vikten av att veta hur ansvaret fördelas mellan de olika myndigheterna samt hur deras olika insatser för våld mot kvinnor kompletterar varandra. Samarbetsformerna skall ske på ett sätt, så att kvinnorna inte utsätts för onödiga påfrestningar. Handläggningstider och handläggningssätt måste förkortas och bli effektivare, inte minst med anledning av att det är så många kvinnor som tar tillbaka sin anmälan.

10.5 Skyddsåtgärder

Kvinnor som blivit misshandlade av sina män och som vågat ta det stora steget att göra en anmälan mot mannen, är oftast mycket rädda för vad han kan ta sig till. De misshandlande männen slutar inte att ge sig på kvinnan enbart för att hon lämnar honom, gör en polisanmälan eller för att de får ett fängelsestraff. Många gånger förföljer mannen kvinnan och vill hämnas för att hon lämnat honom eller för att hon angivit honom för polisen. Männen kan bli så aggressiva och svartsjuka att de t o m. planerar att döda kvinnan. Det är inte ovanligt att mannen hotar både kvinnan, hennes familj och hennes vänner. Han fortsätter att ha ständig kontroll på allt hon gör, vem hon umgås med etc. Han kanske bryter sig in i hennes lägenhet både när hon är där och när hon inte är hemma. Han gör sig hela tiden påmind på olika sätt och kvinnan tvingas leva under ett ständigt hot med fruktan för sitt liv.

¹⁰² Framkom vid intervju med utredare på familjevårdsenheten i Malmö.

Hon blir inte fri från mannen på något sätt. Vart hon än försöker fly lyckas han söka upp henne. Det krävs därför att det finns ett fullgott skydd för kvinnan när hon tagit steget ur relationen. Finns det inte fullvärdiga skyddsåtgärder finns det heller ingen anledning för kvinnan att bryta sig loss, för hotet och risken för våld fortsätter.

I de fall mannen hotat att skada kvinnan om hon inte tar tillbaka sin anmälan, gör han sig skyldig till övergrepp i rättssak BrB 17:10.

I juli 1988 tillkom lagen om **besöksförbud**. Syftet med lagen var att förebygga hot och farliga situationer samt ge polisen möjlighet att snabbt ingripa i en situation som upplevs hotande för den person som förbudet var avsett att skydda. Lagen gör det möjligt för åklagaren att meddela förbud för en person att besöka eller på annat sätt ta kontakt med kvinnan eller följa efter henne.¹⁰³ Dock är det tyvärr mycket vanligt med överträdelser av förbudet. När detta förbud överträds finns också risk för att kvinna på nytt utsätts för misshandel, olaga hot etc. Brott mot besöksförbudet ger böter eller fängelse i högst ett år.

Det har även kommit fram förslag från regeringen på att man vill utvidga besöksförbudet. Förslaget går ut på att polisen skall ges möjlighet att utestänga mannen från sitt hem i ett par dygn om man misstänker att han är på väg att slå sin partner.¹⁰⁴ Idag är det ofta kvinnan som tvingas lämna hemmet och söka skydd på något jourhem om mannen varit våldsam. Detta vill man dock ändra på genom det nya förslaget. Det är gärningsmannen som skall "straffas" och inte hans offer. Man vill även utvidga området som besöksförbudet skall gälla i, så att det i vissa fall sträcker sig över en hel stadsdel eller kommun. Detta kontrolleras genom att mannen förses med fotboja. Man tror att detta förstärkta skydd skall ha en avskräckande effekt på mannen som förhoppningsvis tänker sig för en gång extra innan han tar till våld om han vet att det kan innebära att han inte får komma hem på några dagar. Dock ställer kravet på rättssäkerhet till en del problem när det gäller lagens utformning. Vad skall exempelvis krävas för att mannen skall kunna beordras från hemmet? Skall det räcka med ett påstående från kvinnan? De olika kriterierna för lagens tillämpning måste vara tydliga och klara, så att bestämmelsen inte missbrukas. Beslutet skall även kunna prövas i domstol, för att kontrollera att det inte fattats på felaktiga grunder av åklagaren, som i sådant fall skall prickas för det. Om förslaget går igenom kommer en ny lag att börja gälla tidigast från år 2002. Ett liknande system finns redan i Österrike.

Det finns även möjlighet för offret att få hemlig adress genom **spärrmarkering** eller kvarskrivning. Den förra åtgärden innebär att skattemyndigheten gör en särskild prövning innan de lämnar ut personuppgifter om målsäganden. **Kvarskrivning** innebär att målsägandes

¹⁰³ Bergmark 1995 s. 92 f.

¹⁰⁴ www.dn.se artikel från 011017.

gamla adress står kvar i personregistret även efter avflyttning till ny adress. Kvinnans nya adress finns inte att tillgå i några offentliga register. Hennes post går till länsdatachefen som eftersänder den till kvinnans nya, hemliga adress.¹⁰⁵ Det räcker med att kvinna själv anser sig förföljd för att hon skall få skyddad adress. Dock medför denna sekretess ett stort ingrepp i kvinnans liv. Det finns mängder med vardagliga situationer, där man behöver uppge namn, personnummer och adress t ex. då man ansöker om kreditkort, söker arbete, inom sjukvården, ansökan om bostadsbidrag etc. Dessa kvinnor tvingas gång på gång inför olika myndigheter dra hela sin historia och hoppas på deras förståelse. Detta gör att hon ständigt blir påmind om det som hänt och hon får svårt att gå vidare och skapa sig ett nytt liv och lägga det andra bakom sig.

Då det finns risk för att en person blir utsatt för särskilt allvarlig brottslighet kan personen erhålla en **fingerad identitet**. Denna möjlighet har funnits sedan 1991. Prövning görs av rikspolisstyrelsen och personen kan då få nytt personnummer och nytt namn. Dock är man mycket restriktiv med att bevilja denna form av skydd.

1992 infördes larmpaket för hotade personer. Dessa **trygghetspaket**, finns hos alla landets polismyndigheter. Paketet består av en mobiltelefon med knapparna polis till den lokala polisstationen och knappen larm till sos-centralen. I paketet finns också en trygghetstelefon att ha i hemmet, en bandspelare, som bandar alla hotfulla samtal samt ett överfallslarm på 140 decibel. Det krävs att det föreligger en klar hotbild mot kvinnan, för att hon skall erhålla ett larmpaket. Dock är det upp till varje polismyndighet att göra denna bedömning.¹⁰⁶

På hundskolan i Sollefteå har försök gjorts att utbilda tikar till s k. **tjejhundar**. Detta är dock bara en försöksverksamhet och det är osäkert vem som skall stå för kostnaden, eftersom en hund kostar 30 000 kr. Livvaktsskydd är ytterligare en försöksverksamhet som man började med 1992. Kravet för att få en livvakt är att det finns en uppenbar risk att personen kan bli utsatt för särskilt allvarlig brottslighet som riktar sig mot dennes liv, hälsa eller frihet. Man måste dock komma ihåg att det är mycket påfrestande för en kvinna att leva med livvakt. Hon är aldrig ensam och kan aldrig gå utanför dörren, utan att ha någon med sig. Detta skydd inskränker kraftigt kvinnans integritet. Skyddet används därför endast i akuta situationer t ex. om mannen rymt från fängelset etc.

Förslag finns också männen skulle bära **elektronisk boja**, eftersom det är mannens livsutrymme som skall inskränkas och inte kvinnans. Bojan tillåter endast mannen att vistas på vissa geografiska platser, överträds dessa ger bojan utslag.

¹⁰⁵ Handlingsprogram för insatser vid våld mot kvinnor i Malmö.

¹⁰⁶ Framkom vid intervju med poliser på familjevårdsenheten i Malmö.

Målsäganden, som utsatts för grov brottslighet har även rätt att erhålla information om den dömde rymmer, friges eller har permission.. Kvinnan har också rätt till målsägandebiträde vid förundersökningen och vid en eventuellt kommande rättegång.¹⁰⁷

10.6 Anpassade åtgärder

Genom hela uppsatsen har fokus riktats mot särskilt utsatta grupper av offer respektive gärningsmän t ex. invandrare, missbrukare, socialt och ekonomiskt svaga samt äldre kvinnor och kvinnor med funktionshinder. Möjligen kan man på bästa sätt bekämpa och förebygga kvinnomisshandeln med ledning av dessa fakta. De kvinnor som blir misshandlade har olika social bakgrund och det är därför av stor vikt att det finns olika sätt att få hjälp som anpassas efter varje individs behov och livssituation. Som framgått av tidigare avsnitt kan orsaken till att män misshandlar kvinnor bero på många olika faktorer och det är därför viktigt att problemet bekämpas med olika metoder beroende på bakomliggande orsak/förklaringsmodell.

När det gäller gruppen missbrukande kvinnor tåmpas dessa kvinnor med två problem, våldet och missbruket. Dessa kvinnor tas inte emot av kvinnojourerna, då de inte anser sig ha kompetens och resurser att hantera dessa problem. Vidare är poliserna många gånger trötta på dessa kvinnor som gång på gång tar upp deras tid utan att det leder till ett ingripande. Många av de som möter missbrukande kvinnor inom vården etc. ser enbart kvinnan som en missbrukare. Kvinnan döljer många gånger misshandeln genom att ta till droger. Missbruket kan vara en följd av upprepad misshandel eller andra övergrepp som kvinnan utsatts för. Hon tar till alkohol och andra droger för att dränka sina sorger och dämpa ångesten över det hon utsatts för. Det krävs specialistinsatser för att hjälpa dessa kvinnor tillbaka till ett drägligt liv. Dessa kvinnor lever ofta i en mycket destruktiv miljö. Det är därför viktigt att man följer upp kvinnan även efter en eventuell behandling, annars riskerar hon att återgå till det enda liv hon känner till med misshandel och missbruk.

Kvinnomisshandlare som missbrukar alkohol och andra droger har även de två problem att ta itu med. Det går oftast inte att komma till rätta med dessa mäns våldsbenägenhet innan man gått till botten med missbruket och dess orsaker, eftersom mannen på detta stadium inte är mottaglig för hjälp. Många av de män som misshandlar har missbruksproblem. Det kan därför vara en bra åtgärd att inom vården rutinmässigt undersöka om de missbrukare, som kommer dit också är misshandlare.¹⁰⁸ Denna grupp av gärningsmän kräver mer omfattande åtgärder än vissa andra grupper av gärningsmän, som inte har missbruksproblem. I syftet att effektivisera åtgärderna inom denna riskgrupp skulle man kunna tänka sig ett samarbete

¹⁰⁷ Widding-Hedin 1997 s. 41.

¹⁰⁸ Naumburg 1998 s. 71.

mellan missbruksvården och stödgrupper för misshandlande män, så att man gemensamt kan komma till rätta med de båda problemen som troligtvis bottnar i samma grundläggande orsak.

När det gäller åtgärder för gruppen äldre kvinnor och kvinnor med funktionshinder, finns förslag på att man skall öka stödet och avlastningen för anhöriga familjemedlemmar. Denna åtgärd är viktig i syfte att förebygga våldet, som i många fall kan orsakas av överbelastning, stress och frustration. Vidare finns förslag på att man skall införa informationsskyldighet för personal som arbetar med gamla människor t ex. inom sjukvården i de fall de misstänker att de utsatts för våld. Idag föreligger sådan skyldighet endast avseende barn.

Det största problemet för invandrarkvinnor är frågan om uppehållstillstånd. Åtgärder måste sättas in, så att dessa kvinnor inte pga. dagens regelsystem och praxis med uppskjuten invandrarprövning, tvingas stanna kvar hos en man som misshandlar pga. rädslan för att utvisas om de inte stannar kvar i förhållandet i minst två år. I detta fall kan en lämplig åtgärd vara att se över lagstiftningen. Något måste göras så att man hindrar dessa män från att utnyttja systemet med uppskjuten invandrarprövning. Polisen har en mycket viktig roll eftersom de har möjlighet att upptäcka fall av misshandel när de var sjätte månad förhör mannen och kvinnan om deras relation för att se om de lever upp till tvåårsregeln. Det måste bli möjligt att göra undantag från tvåårsregeln i de fall kvinnan utsatts för våld. Det finns även förslag på att invandrarverket skall ges tillgång till kriminal-och polisregistret, så att de kan se vilka män som tidigare dömts för misshandel och beakta detta när de tar ställning i frågan om uppehållstillstånd för kvinnan. Vidare borde en särskild prövning ske avseende uppehållstillstånd för de kvinnor som utsatts för våld.

11 Intervjuer

11.1 Polisens familjevårdsenhet i Malmö

- 1) Hur och på vems initiativ bildades familjevårdsenheten i Malmö?
- 2) Hur bedrivs arbetet inom enheten?
- 3) Är det enbart poliser, som är verksamma inom enheten eller arbetar där även jurister, psykologer, socialarbetare etc.?
- 4) Hur går handläggningen till från början till slut i ett visst konkret fall av kvinnomisshandel?
- 5) Vilka kvinnor är det, enligt era erfarenheter som utsätts för misshandel och varför är just dessa kvinnor särskilt utsatta?
- 6) Vilka är männen bakom misshandeln?
- 7) Vad har ni för erfarenhet när det gäller de bakomliggande orsakerna till våldet? Finns det olika förklaringar till varför vissa offer/gärningsmän befinner sig mer i riskzonen än andra?
- 8) Omgivningens bemötande av misshandlade kvinnor har ofta kritiserats inte minst av kvinnorna själva. Finns det fog för denna kritik? Bemöter polisen kvinnorna olika beroende på tex social tillhörighet och i så fall varför?
- 9) Varför tror ni att våld mot kvinnor fortfarande är så utbrett i Sverige som har kommit förhållandevis långt när det gäller jämställdhet mellan män och kvinnor?
- 10) Har våldet blivit grövre med åren? Om så är fallet, vad kan det bero på?
- 11) Hur skall vi komma till rätta med problemet? Vad görs i syfte att bekämpa och förebygga kvinnomisshandeln? Skall man sätta in olika åtgärder beroende på vilken riskgrupp man vänder sig till?
- 12) Vilka skyddsåtgärder är vanligast förekommande? Och vilka fungerar bäst?
- 13) Anser du att det finns ett fullgott skydd för de kvinnor, som hotas av sina män pga. att de tagit steget att lämna honom eller då de gjort en anmälan? Om inte hur skall man förbättra detta skydd?

14) Hur utbildas de polismän som får den första kontakten med de misshandlade kvinnorna?

15) Hur har införandet av det nya kvinnofridskränkningensbrottet i BrB 4:4a § påverkat er?

11.1.1 Sammanfattning av intervjun

Vid mitt besök på familjevåldsenheten i Malmö fick jag bl a. göra en intervju med Eva Wilhelmsson och Arne Harryson. Nedan följer ett sammandrag av vad de hade att berätta.

Familjevåldsenheten inrättades i februari 1999. Detta var ett led i det handlingsprogram som antogs inom polisområde Malmö avseende våld mot kvinnor. Som ett resultat av familjevåldsenhetens införande har man fått en bättre och effektivare samverkan mellan olika myndigheter. Man har också fått en mycket starkare organisation som är mer strukturerad och organiserad än förut. Tidigare hyste de olika myndigheterna misstro gentemot varandra och man förstod inte att man faktiskt kunde hjälpas åt och samverka i kampen mot kvinnovåldet. Denna misstro med brist på kommunikation och samarbete myndigheterna emellan ledde också till att man i vissa fall gjorde dubbelt arbete. Nu försöker man istället samverka och alla hjälps åt. Polisen samarbetar mycket med sjukvården, socialtjänsten, åklagarmyndigheten, kriscentrum m fl. Myndigheterna tar hjälp av varandra och hänvisar de utsatta kvinnorna mellan de olika instanserna beroende på vad de har för olika behov.

Inom enheten arbetar f n. 19 utredare i tre olika grupper med både kvinnor och barn som utsatts för våld, en jourgrupp, en barngrupp och en balansgrupp. Genom att samla denna kompetens på ett ställe har man ökat förutsättningarna att bemöta offren på ett tillfredsställande sätt. Alla utredarna är poliser i grunden och har sedan genomgått internutbildningar i bl a. psykologi, kriminologi, beteendevetenskap m.m. Denna utbildning sker fortlöpande. Polisen är med kvinnan från det att hon tagit den första kontakten med dem och fram tills åklagaren tar över. Polisens utredare kan i vissa fall även följa med kvinnorna som stöd vid en eventuell rättegång.

Till familjevåldsenheten vänder sig kvinnor från alla samhällsgrupper. Dock är invandrarkvinnor och kvinnor med sociala problem överrepresenterade. Polisen tror utav erfarenhet att kvinnor som har det bättre ställt med en annan social bakgrund hellre vänder sig till en kvinnojour, där de kan vara anonyma.

En arbetsdag på familjevåldsenheten inleds med en gemensam samling, där alla utredarna träffas och går igenom vad som hänt under natten och hur dagen skall planeras. Varje utredare handhar ca 20-25 fall samtidigt.

Behovet av att sätta in skyddsåtgärder för de kvinnor som vänder sig till polisen bedöms utifrån den aktuella hotbilden. Vanligast är dock att man uppställer ett besöksförbud för mannen. Dock uppstår i många fall problem i de fall mannen och kvinnan har gemensamma barn, eftersom mannen trots besöksförbudet i de flesta fall har rätt till umgänge med barnen. Slutligen frågade jag även vad de hade för inställning till regeringens senaste förslag på att avvisa mannen från hemmet redan vid misstanke om att han kommer att misshandla kvinnan. De ansåg båda att förslaget låter bra, men de förstår inte hur det skall gå till rent praktiskt.

Slutligen vill jag tillägga att ovanstående redogörelse inte besvarar alla de frågor som jag egentligen ville ha svar på, vilket framkommer av det inledande frågeformuläret. Detta beror kort och gott på att de utredare som jag talade med på familjevårdsenheten inte hade någon kunskap vad gäller vissa av mina frågeställningar. Återigen ser vi här hur viktigt det är med att vi sprider kunskap om ämnet och att vi utbyter erfarenheter med varandra.

11.2 Kriscentrum i Malmö

- 1) Hur många kvinnor i genomsnitt söker årligen hjälp hos er?
- 2) Vilken kategori kvinnor är det som söker sig till er?
- 3) På vilket sätt kan ni hjälpa kvinnorna bort från gärningsmännen och våldet, tillbaka till ett drägligt liv?
- 4) Vad har ni för arbetsmetoder?
- 5) Vilken bakgrund och utbildning har de som arbetar på kvinnojouren?
- 6) Hur länge har kvinnorna i genomsnitt misshandlats innan de söker hjälp?
- 7) Vad enligt era erfarenheter är det som har fått dem att söka sig till er?
- 8) Hur vanligt är det med återfall, där kvinnan går tillbaka till mannen?
- 9) Under hur lång tid får kvinnan stanna hos er och vad händer sedan?
- 10) Vilka tror ni är de vanligaste orsakerna till kvinnovåldet?

11.2.1 Sammanfattning av intervjun

Kriscentrum bildades den 6 december år 2000. Bakom organisationen står Malmö kommun. Kriscentrum består dels av en öppenmottagning, dit kvinnor och barn som utsatts för psykiskt, fysiskt och sexuellt våld kan vända sig för att bearbeta den första krisen. På kriscentrum finns även ett skyddat boende med plats för nio kvinnor. Kvinnorna erbjuds ett eget rum

och delar kök och vardagsrum med övriga. De lagar själv mat och tar hand om sina barn. Tvätt och städning hjälps man åt med. Kvinnorna bor i genomsnitt 2-3 månader på kriscentrum. Om de inte lyckas få tag i ett eget boende kan vistelsetiden dock bli längre. Trycket och behovet av hjälp är stort och varje månad tvingas personalen på kriscentrum att avvisa ca 25 kvinnor som vill ha hjälp. Vem som skall få bo på kriscentrum avgörs utifrån hotbilden. Det finns aldrig några tomma rum och så fort någon kvinna lämnar boendet står det en ny kvinna på tur, som redan packat sina väskor och är beredd att lämna mannen.

Av de som bor på kriscentrum är 75% invandrarkvinnor. Detta tror personalen beror på att de har svårt att hitta boende på annat sätt, eftersom de saknar socialt nätverk. De har ofta varken släkt eller vänner dit de kan fly undan mannen. Många gånger är det även så att kvinnan är gift med någon släkting t ex. en kusin och då har de samma släkt, vilket försvårar situationen. För invandrare är det i många fall inte bara mannen som misshandlar, utan det kan vara hela släkten. Till den öppna mottagningen kommer däremot många svenska kvinnor som ofta bara vill ha någon att prata med.

Till kriscentrum kommer inte enbart kvinnor som lever i en misshandelsrelation för tillfället, utan även kvinnor som *har* levt med misshandel i en tidigare relation kan få hjälp. Många kvinnor är oroliga för att gå in i en ny relation eller för att barnen pga. misshandeln blivit stökiga i skolan.

Det finns många praktiska problem att ta ställning till t ex. om man skall våga släppa iväg barnen till skolan med risk för att pappan kanske kommer dit och söker kontakt eller försöker ta barnen med sig. Ibland händer det därför att lärare kommer till kriscentrum och undervisar. Det är dock mycket viktigt att skolan informeras om vad som hänt i familjen och att mamman och barnen nu bor skyddat från pappan. I början av vistelsen följer personalen från kriscentrum med kvinnan om hon t ex. skall gå ut och handla, men efter en tid går de flesta till jobbet som vanligt. Det har aldrig hänt att någon man försökt uppsöka en kvinna som bott på kriscentrum. Detta tror personalen beror på att männen helt enkelt inte vågar sig dit, eftersom kvinnorna tillsammans är starka, då de alla varit med om samma sak. Här får männen igen sympati.

På kriscentrum tar man emot ca 6-8 besök varje dag från barn och kvinnor. Kvinnorna får alltid frågan om de har barn. Många kvinnor tror inte att barnen sett vad som försigått i familjen och vill av denna anledning hålla dem utanför. De kvinnor som inte är beredda att lämna mannen vill oftast inte att barnen skall möta personalen på kriscentrum. På kriscentrum tycker man dock att det är mycket viktigt att man inte glömmer bort barnen. Detta inte minst, eftersom man enligt statistiken vet att barn som utsatts för eller bevittnat misshandel inom familjen löper tre gånger större risk att själv misshandlas som vuxen. Man poängterar dock att man inte i något fall vill

framställa pappan eller män i övrigt som onda och hemska. Tvärtom anser man att barnen, trots det som hänt i de flesta fall mår bra av att ha kontakt med pappan och veta hur han mår och att han klarar sig, trots att de lämnat honom.

Kvinnorna som kommer till kriscentrum har många gånger blivit tipsade av polisen, socialtjänsten eller sjukvården, även om det händer att kvinnan kommer dit på eget initiativ. Kriscentrum kan dock enbart erbjuda kvinnan hjälp under en kort period, den akuta krisperioden precis efter uppbrottet. Personalen medger dock att det skulle behövas ett ställe dit kvinnorna kunde vända sig även efter att de varit i kontakt med kriscentrum, eftersom flera problem kvarstår trots att man fått hjälp med de mest akuta.

På kriscentrum arbetar 12 personer. De utgör en blandad och mångkulturell arbetsgrupp som tillsammans talar tolv olika språk. Personalen består av utbildade socionomer och socialarbetare.

Krisbearbetningen består till största delen av samtal i grupp och enskilt. Vid dessa samtal bryr man sig inte så mycket om bakgrunden till våldet dvs. varför mannen slår. Man fokuserar på kvinnan och inte på mannen, eftersom det inte spelar någon roll varför mannen slår, då ingen har rätt att använda våld mot sin kvinna.

Ofta inleder man bearbetningen med individuella samtal och avslutar med samtal i grupp. Inom kvinnogrupperna stöttar kvinnorna varandra. Kvinnorna i gruppen befinner sig ofta på olika stadier i bearbetningsprocessen. De kan därför jämföra sig med de andra kvinnorna, utbyta erfarenheter och känna igen sig själv. Kvinnor som kommit längre i sin bearbetning kan hjälpa kvinnor som inte kommit lika långt.

12 Avslutande kommentar och slutsats

Syftet med uppsatsen var att försöka förstå varför våld mot kvinnor förekommer. Anledningen till att jag velat finna svar på denna fråga är att jag hoppas och tror att man genom att förstå de bakomliggande orsakerna till våldet också på ett enklare och effektivare sätt kan komma till rätta med problemet, minska dess utbredning samt sätta in lämpliga åtgärder i syfte att förebygga kvinnomisshandeln. Som vi sett finns det en mängd olika teorier och förklaringsmodeller som alla syftar till att besvara denna komplicerade och omdebatterade fråga. Forskare på den individuella nivån ser uppväxtförhållanden, arvsanlag, föräldrarelationer, upplevelser från barndomen m m. som möjliga förklaringar till våldet. En del av dessa forskare anser att männens våld beror på biologiska och medfödda faktorer dvs. det faktum att vi föds som män respektive kvinnor som av naturen är olika. Denna teori bygger på att vissa personliga egenskaper eller historiska händelser är orsaken till att vissa män är våldsamma.

Feministerna menar att problemet och orsakerna till mäns våld mot kvinnor går att finna på en samhällslig nivå. De hävdar att det föreligger ett maktförhållande mellan könen, där män är överordnade och kvinnor underordnade. Våldet utgör det mest extrema uttrycket för denna över- respektive underordning. Som jag nämnt tidigare i uppsatsen anser jag att man inte enbart kan se till en specifik orsak när man skall förklara varför vissa män misshandlar, utan man måste beakta ett flertal omständigheter som kan spela in och som varierar från individ till individ. Man kan inte förklara våldets orsaker genom att generalisera. Alla män använder inte våld av samma orsak och långt ifrån alla män använder våld. Det är av denna anledning som jag valt att ta in avsnitten om vilka kvinnor som misshandlas respektive vilka män som misshandlar. Av dessa avsnitt har vi lärt oss att alla människor oavsett social tillhörighet, ras, religion, hudfärg etc. kan bli offer eller gärningsmän.

Det faktum att vissa grupper av människor är representerade i högre utsträckning än andra kan dels förklaras med att mörkertalet när det gäller anmälningar är stort, vilket medför att bilden inte är helt rättvisande. Det kan även förklaras med att de grupper som är överrepresenterade ofta befinner sig i en särskilt utsatt position med en komplicerad livssituation. Med hjälp av de olika förklaringsmodeller som finns kan man öka förståelsen för varför dessa grupper är överrepresenterade som offer respektive gärningsmän. Med denna kunskap kan man sedan anpassa hjälpinsatserna efter de behov som finns. Även om kvinnomisshandel förekommer i hela samhällen, så kan man inte blunda för att misshandel är vanligare inom vissa grupper än inom andra och det är här, inom dessa grupper som vi måste börja att steg för steg se till dels vem som utsätts

respektive utsätter människor för våld och dels till varför dessa personer drabbas respektive använder sig av våld.

Kvinnomisshandel är vanligt inom invandrarfamiljer, varför? Här spelar faktorer som kultur, kvinnosyn, uppfostran, arbetslöshet, uppehållstillstånd m m. en avgörande roll. Utifrån denna kunskap får man se vad man kan göra för att minska problemets utbredning inom just denna grupp t ex. med hjälp av effektivare lagstiftning, så att man vid prövning om uppehållstillstånd kan ta hänsyn till att kvinnan varit utsatt för misshandel. Kvinnomisshandel är också vanligt bland människor i de lägre sociala skikten, varför? Missbruksproblem, dålig ekonomi, avsaknad av familj/vänner, brist på alternativ m m. Viktigaste åtgärden inom denna grupp är att samhället med polis, sjukvård, sociala myndigheter etc. tar deras problem på allvar och inte enbart avfärdar dem som "fyllisar", som får skylla sig själva. Misshandel förekommer även inom familjer från de övre sociala skikten, även om det inte framkommer av statistiken över anmälningar, varför? Stress, press, krav, omgivningens förväntningar etc. Inom denna grupp tror jag att informations spridning är en viktig åtgärd. Dessa kvinnor behöver veta att de inte är ensamma. De behöver veta att alla de fördomar som finns angående vem som utsätts för kvinnomisshandel inte stämmer med verkligheten. De behöver få veta att det finns hjälp att få, att de kommer att bli trodda om de söker hjälp samt att omgivningen inte behöver få veta, vilket kan vara en av anledningarna till att kvinnor ur denna sociala grupp drar sig för att berätta om att de utsatts för våld.

Genom de samtal jag haft med polis, forskare och andra personer som arbetar med misshandlade kvinnor har jag dragit slutsatsen att det största problemet är bristen på kunskap och information både hos offer och hos de personer som faktiskt arbetar med att försöka hjälpa dessa kvinnor. Bristen på kunskap leder i många fall till att dessa kvinnor inte tas på allvar. Detta medför att kvinnan inte får den hjälp, förståelse och det stöd hon behöver. Stor okunskap finns också hos den stora allmänheten, vilket leder till att myter och fördomar växer fram och sprids ut i samhället. Detta i sin tur leder till att de drabbade kvinnorna inte vågar träda fram, eftersom de vet vad allmänheten tycker, tänker och tror sig veta om dessa kvinnor och om orsaken till att de blir misshandlade. Denna uppsats kan förhoppningsvis bidra till att eventuella läsare får lite mer kunskap om våld mot kvinnor, dess orsaker, de sätt på vilka de drabbade kvinnorna kan reagera samt hur man skall bemöta dessa kvinnor på rätt sätt så att de vågar söka hjälp.

Fokus i denna uppsats har legat på varför våld mot kvinnor förekommer. Jag valde denna frågeställning därför att jag tror att svaret/en på denna fråga på ett effektivt sätt genom olika åtgärder kan förebygga och bekämpa kvinnovåldet. I kapitel fyra och sju har jag försökt besvara frågorna vem som misshandlar respektive blir offer för misshandeln. Jag kom fram till att alla kunde infinna sig i dessa roller, men att främst vissa grupper av individer befann sig i riskzonen. Genom olika förklaringsmodeller, som kommit fram genom forskning på området försökte jag sedan förklara varför

just dessa människor var särskilt utsatta. Jag kom fram till att det fanns många olika faktorer som spelade in och att dessa var unika från individ till individ och berodde på allt ifrån uppväxtförhållande, livssituation, ekonomisk status, kvinnoyn etc. I kapitel fyra och sju ställde jag mig även frågan om det från samhällets sida är en effektiv och lämplig åtgärd i förebyggande syfte att göra dessa s k. riskbedömningar över tänkbara offer respektive gärningsmän samt huruvida de olika förklaringsmodeller som utvecklats genom forskning på området fyller någon funktion och i så fall vilken? Jag frågade även vilken åtgärd som är att föredra, riskbedömningar eller förklaringsmodeller?

Personligen anser jag att de riskbedömningar som görs och de förklaringsmodeller som finns är mycket viktiga och effektiva åtgärder i kampen mot kvinnomisshandeln. Genom dessa metoder uppmärksammas och lokaliseras problemet. Om man är medveten om riskerna är det också lättare att förhindra problemets uppkomst. Jag tror att båda åtgärderna är bra, eftersom de samverkar och fyller olika funktioner. Jareborg talar om att man inom straffrätten gör olika riskbedömningar dvs. hur stor är risken för farans inträffande dvs. risken för en oönskad följd, risken för kvinnomisshandel. Denna risk är enligt statistiken större inom vissa grupper av individer. Orsaken till detta kan förklaras med hjälp av de olika förklaringsmodeller som finns till varför våld förekommer. Enligt min mening görs en riskbedömning i förebyggande syfte. Om man är medveten om riskerna kan man också sätta in förebyggande och lämpliga åtgärder för att minska och försöka förhindra att risken leder till en oönskad följd dvs. misshandel. Förklaringsmodellerna fyller enligt min mening en annan, men lika viktig funktion som kompletterar riskbedömningen. Med hjälp av förklaringsmodellerna kan man öka förståelsen för riskbedömningens utslag. Varför är t ex. misshandel vanligare bland invandrare, missbrukare samt bland socialt och ekonomiskt svaga. Med hjälp av båda dessa metoder kan man sedan utforma effektiva åtgärder mot kvinnomisshandeln. Jag anser att riskbedömningen i kombination med förklaringsmodellerna bildar en **preventionscykel**.

Våld mot kvinnor förekommer ute i vårt samhälle. Vi kan genom statistiska uppgifter se att detta våld är vanligare inom vissa grupper, eftersom de av olika anledningar är särskilt utsatta. Genom detta konstaterande har vi gjort en riskbedömning. I syfte att förstå varför våld är vanligare inom dessa grupper tillämpar vi olika förklaringsmodeller. Med hjälp av denna information kan vi utveckla nya, lämpliga, anpassade och effektiva åtgärder för att förebygga och förhindra våldet mot kvinnor.

Litteraturförteckning

Offentligt tryck

- Prop 1997/98:55 Kvinnofrid.
- Prop 1998/99:145 Ändring av fridskränkingsbrottet.
- SOU 1995:60 del A och B

Litteratur

- Alfredsson Karin Den man älskar agar man? Arlov 1983.
- Bergmark Birgitta Stryptag, famntag, klapp eller död, Eslöv 1995.
- Christiansson Sven-Åke Rättspsykologi, Borås 1996.
- Dahlén Maria Nattmaran, en misshandlad kvinnas dagbok, Stockholm 1995.
- Diesen Christian Brottsoffrets rätt, Stockholm 1995.
- Ekselius Eva Våld mot kvinnor, Borås 1982.
- Elis Eliasson Per Män, kvinnor och våld, att förstå och förändra våldsamt beteende, Bjärnum 2000.
- Eliasson Mona Mäns våld mot kvinnor, Danmark 2000.
- Göransson Birgitta m.fl Männen bakom kvinnovåldet, Stockholm 1988.
- Hamner Jalna/
Saunders Sheila Väl grundad rädsla, Stockholm 1987.
- Hydén Margareta Kvinnomisshandel inom äktenskapet, Falköping 1995.
- Jareborg Nils Straffrättens ansvarslära, Uppsala 1994
- Jareborg Nils Straffrättens gärningslära, Malmö 1995

Justitiedepartementet	Misshandel och sexuella övergrepp mot kvinnor och barn, Stockholm 1987.
Lundberg Magnus	Kvinnomisshandel som polisärende, Lund 1998.
Lundberg Magnus	Vilja med förhinder, polisens samtal om kvinnomisshandel, Lund 2001
Lundgren Eva	Gud och alla andra karlar, Stockholm 1992.
Lundström Agneta/ Nordenfors Gunilla	Bryt tystnaden, Falköping 1990 .
Mika Måna	Blåöga, Borås 1992.
Naumburg Lars	Över gränsen- om männen och kvinnomisshandeln, Stockholm 1998.
Videll Anna	Dårskap för två, med livet som insats, Stockholm 2000.
Widding-Hedin Lena	Det kan hända vilken kvinna som helst, Smedjebacken 1997.

Rapporter

BRÅ-rapport 1994:4	Våld mot kvinnor i nära relationer.
BRÅ-rapport 2000:11	Ang. Grov kvinnofridskränkning.
Jeffner Stina	Kvinnojourkunska, en översikt av kvinnojourernas kunskap om sexualiserat våld, speglat mot aktuell forskning, Folkhälsoinstitutet 1994:10.
Lindgren Magnus	Brottsofferarbetet i Sverige, BRÅ 1997:1.
Lundgren Eva	Våldets normaliseringsprocess. Två parter två strategier. Jämforapport 14/89 1989.
Malmö kommun	Handlingsprogram för insatser vid våld mot kvinnor i Malmö, Malmö 1999.

Olsson Monika/
Wiklund Gunilla Våld mot kvinnor, BRÅ-rapport 1997:2.

Samverkansgruppen
för kvinnofrid i Malmö Yrkesgemensam handbok, Malmö 2001.

”Slagen dam” Rikskvinnocentrum i Uppsala, Umeå 2001.

Artiklar

Sydsvenska Dagbladet 010709

Dagens nyheter 011017

Intervjuer

Familjevårdsenheten i Malmö Eva Wilhelmsson / Arne Harryson

Kriscentrum i Malmö Agneta Frick m.fl

Lunds Universitet/ PHS Växjö Magnus Lundberg

Föreläsningar

Lunds Universitet/ Juridicum Ulrika Andersson
”Kvinnovåldet ur olika forskningsperspektiv”

Lunds Universitet/Juridicum Heléne Örnemark Hansen
”Grov kvinnofridskränkning”

Rättsfallsförteckning

NJA 1991 s. 83

NJA 1999 s. 102

